

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TURİZM ALANLARININ YAŞAM DÖNGÜSÜ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: KUŞADASI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

İsmet GÜNEY

Ankara-2016

T. C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TURİZM ALANLARININ YAŞAM DÖNGÜSÜ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: KUŞADASI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

İsmet GÜNEY

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Ankara-2016

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

TURİZM ALANLARININ YAŞAM DÖNGÜSÜ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: KUŞADASI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(.../.../20....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
HARİTALAR LİSTESİ.....	VII
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	6
1.2. Araştırmanın İçeriği	7
2. BÖLÜM: TURİZM VE COĞRAFYA	9
3. BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI VE TEORİK ÇERÇEVE.....	16
3.1. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin Ortaya Çıkışı	16
3.2. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin Aşamaları	19
3.3. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin Ölçüm Göstergeleri	22
4. BÖLÜM: VERİ VE YÖNTEM	25
4.1. Araştırma Deseni	25
4.2. Verilerin Toplanması.....	27
4.2.1. Birincil Veriler.....	28
4.2.2. İkincil Veriler.....	30
4.3. Veri Analizi	31
4.4. Geçerlik ve Güvenirlik	32
5. BÖLÜM: BULGULAR.....	34
5.1 Uluslararası Turizm ve Türkiye’de Turizmin Gelişimi.....	34
5.2. Bir Destinasyon Olarak Kuşadası.....	40
5.3. Kuşadası’nın Turizmin Alanları Yaşam Döngüsü Modeli Bağlamında Değerlendirilmesi.....	47
5.3.1. Keşfetme Dönemi(1950-1962).....	47
5.3.2. İlgi Dönemi(1962-1980)	49
5.3.3. Gelişim Dönemi(1980-1990)	53
5.3.4. Sağlamlaşma Dönemi(1990-1998)	56
5.3.5. Durgunluk Dönemi(1998-2003).....	61
5.3.6. Çöküş Dönemi(2003 -2015).....	65
6. BÖLÜM: SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA.....	78

EKLER.....	85
ÖZET.....	95
ABSTRACT.....	96

ÖNSÖZ

2010 yılında henüz 3. sınıftayken ilgi duymaya başladığım Turizm Coğrafyası, 2011 yılında lisansüstü eğitimime başlamamla farklı bir boyut aldı. Bu süreçte artan ilgi alanlarım aynı zamanda Turizm Coğrafyasını derinden sorgulamama vesile oldu. Böylece akademik hayatımın başlangıcı olarak nitelendirebileceğim, zaman zaman yolumu kaybettiğim, zor, uzun, çetrefilli ama bir o kadar da umutlu, heyecanlı, meraklı bir süreç benim için başlamış oldu. Çok şanslıyım ki bu zor süreçte çok az, ama çok kıymetli insanlar desteklerini hiçbir zaman benden esirgemediler.

Öncelikle bu sürecin başından beri beni destekleyen ve bu süreç içerisinde bana tecrübeleri ile yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU' ya müteşekkirim. Bu tezin hazırlanması esnasında verilerin analizi için görüşlerini ve yardımlarını esirgemeyen dostlarım Samet MERCAN, Özkan DAŞHAN, Merve ALTUNDAL ÖNCÜ, Halil İbrahim ÖNCÜ, Arş.Gör.Burcu GÖKÖZKUT ve Nevin ALİŞAN'a, kuzenlerim Hanife YALÇIN ve Gökçe ÖZYILDIZ'a, kardeşim Seher GÜNEY'e teşekkür ederim.

Tabii ki bu araştırma ailemden çaldığım zamanın bir ürünüdür. Eğer bu araştırma ithaf edilecek kadar iyi olabildiyse; tüm eğitim hayatım boyunca güvenlerini ve manevi desteklerini her zaman üzerimde hissettiğim annem Fatma GÜNEY ve babam Orhan GÜNEY'e, benim için bu zorlu ve yoğun dönemi sonuçlandırmamı, büyük bir sabırla ve fedakârlıkla bekleyen hayat arkadaşım Mutlu GÜNEY'e...

İsmet GÜNEY

Kilis-2016

HARİTALAR LİSTESİ

Harita.1. Kuşadası Lokasyon Haritası.....	40
Harita.2. Kuşadası ve Çevresindeki Antik Yerleşmeler.....	41
Harita.3. 1960 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı	48
Harita.4. 1970 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı	52
Harita.5. 1990 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı	54
Harita.6. 2000 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı.....	57
Harita.7. 2014 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı.....	73

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto.1. Güzelçamlı Plajı.....	43
Foto.2. Kuşadası Kent Merkezinde Yer Alan Halk Plajının Eski Bir Görüntüsü.....	43
Foto.3. Kuşadası Kent Merkezinin Karşısında Yer Alan Güvercinada.....	45
Foto.4. Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı.....	50
Foto.5. 1980 Yıllarda İmara Açılan Güzelçamlı Bölgesinin Bugünkü Durumu.....	55
Foto.6. Kent Merkezinde Atıl Durumda Olan Belediye İşletmeli Otellerden Biri....	63
Foto.7. Kuşadası Kent Merkezi ve Kurvaziyer İskelesi.....	66
Foto.8. Kuşadası Heykeli.....	92

Foto. 9. Eski Halk Plajı Sahili ve Ardındaki Yapılaşma.....	92
Foto.10. Kent Merkezinden Eski Halk Plajına Kavuşan Kanal.....	93
Foto.11. Eski Halk Plajından Arta Kalan Küçük Bir Kumsal.....	93
Foto.12. Turistik Değere Sahip Kuşadası'nın Rum Evleri(1).....	94
Foto.13. Turistik Değere Sahip Kuşadası'nın Rum Evleri(2).....	94

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli.....	21
Şekil.2. Uluslararası Turist Sayısı ve Dünya Turizm Gelirleri.....	35
Şekil.3. En Çok Turist Çeken Ülkeler.....	36
Şekil.4. Türkiye'yi Ziyaret Eden Uluslararası Turist Sayısı ve Türkiye'nin Uluslararası Turizm Gelirleri.....	39
Şekil.5. Yıllar İtibariyle Kurvaziyer Gemilerle Gelen Yolcu Sayıları.....	44
Şekil.6. Kuşadası'na Gelen Yolcu ve Gemi Sayısı.....	67

TABLolar LİSTESİ

Tablo.1. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli ile Yapılmış Bazı Durum Çalışmaları.....	24
Toblo.2. Örneklem Grupları.....	29
Tablo.3. Kuşadası Turizminin Yaşam Döngüsündeki Göstergeler.....	76

1. BÖLÜM: GİRİŞ

“Bütün dünyanın hareket halinde olduğu bu değişim zamanlarında durağan kalmak bir suçtur. Haydi geziye ucuz mu ucuz gezilere ... “Thomas Cook, 1854 (Aktaran: Brendon, 1991).

Thomas Cook bu cümleleri kurmadan önce, 18. yüzyılın ortalarına kadar ya da endüstri devriminden (1753) önce turizmin en önemli ögesi olan seyahat, kitlesel anlamda bir hareketlilik değil, aksine sadece elit sınıfa ait mevki sahibi kişilerin eğitim ve eğlence programlarının bir parçası ve statülerinin bir göstergesi olarak kullanılıyordu. Ayrıca endüstri devriminden sonraki süreçte de, devrimin birinci aşaması olan 1750-1870 arasında gerçekleşen buhar teknolojisinin kullanıldığı deniz ve demiryolu ulaşımındaki muazzam yenilikler ve buluşlar bile tek başına turizmi günde 12, haftada 70 saat çalışmak zorunda olan işçi sınıfı ve orta sınıf kitleleriyle buluşturamadı (Urry, 2009: 18). Zaten endüstri devriminin en temel sonuçlarından biri ulaşım sistemlerinde taşımacılık faaliyetlerinin hammadde ve enerji taşımacılığında daha çok uzmanlaşmasıdır (Rodrigue, 2006: 20; Özgüç, 2003: 206). Yine de turizm aktivitelerine katılan küçük bir topluluğu temsil eden burjuva sınıfına rağmen bu dönemde turizmin büyük bir ilgi ile karşılaştığı söylenebilir (Gierczak, 2011: 277). Lâkin endüstri devriminin birinci aşamasının ortalarında gerçekleşen Fransız İhtilalinden sonra gelişen toplumsal hareketler, iş yaşamı ve şehirselleşme koşullarında reform yapılması konusunda taleplerini arttırdılar. Bunun sonucu olarak İngiltere’de 1850’de kadınlar için dokuma sanayisinde çalışma süresi haftada 50 saate; inşaat sektöründe ise 1870’lerde, mühendislikte ise 1880’lerde 54 saate düşürüldü. Çalışma haftasının giderek kısalması cumartesi gününü de yarım iş günü

haline getirdi. Bu dönemde ilk kez yaz tatilleri keşfedilmişti ama bu tatiller çalışanların ücretsiz olarak izne çıkmaları şeklindeydi ve sınırlı zaman ve gelir nedeniyle ancak yakın ve sınırlı mekânlarda geçiriliyordu (Özgüç, 2003: 207). Bu durum yine de yöneticileri ve sermaye sahiplerini “*aşağı sınıfın oraya-buraya dağılmasına yol açacağı*” için kaygılandırmıştı. Tüm bu olumsuzluklara rağmen seyahat etmek öyle moda olmuştu ki toplumunun tüm kesimleri günübirlik turlar düzenleyen seyahat acentelerine akın ediyordu. Toplumun bu kadar çok günübirlik seyahatlere yönelmesinin bir diğer nedeni de Thomas Cook’un çalışan kesimin hareketliliğini artırma ve iyileştirme konusundaki kişisel çabalarıydı (Özgüç, 2003:210-211).

“1808’de Melbourne’da (Derbyshire) doğan Thomas Cook, yalnızca çalışan sınıfa değil, “seyahati milyonların ayağına getirmiş”ti. Orta sınıfın yurt dışı yolculuklar yapmasını mümkün kılmış; hatta Kraliçe Victoria için bile bir gezi düzenlemişti.” (Özgüç, 2003: 211).

Endüstri devriminin ikinci aşamasında (1870-1950) kömüre dayalı ulaşım sisteminden petrole dayalı bir sisteme geçiş yaşandı. Ulaşım sistemlerinde petrol kullanımının artmasıyla verimlilik, motorda mühendisliğin yapmış olduğu yenilikler sayesinde de kapasite artışı yaşandı. Örneğin kömürle çalışan bir yolcu gemisine karşın, petrolle çalışan bir yolcu gemisi % 90 oranında bir enerji tasarrufu sağlıyor ve daha uzak mesafelere gitme imkânı veriyordu (Rodrigue, 2006: 21). Ayrıca bu dönemde içten yanmalı motorların icadından sonra ABD’de Henry Ford’un efsane Model T’nin 1913’den 1927’ye kadar 14 milyonun üzerinde seri üretimini gerçekleştirerek kitlelerin kendi başına hareketliliğini, demiryoluyla ulaşamayan farklı çekici mekânlara erişimi ve turizmin yayılmasını çok önemli bir katkı sağladı

(Rodrigue, 2006: 23; Özgüç, 2003: 213). Refah seviyesinin artması, daha çok tatil süresinin artması ve bu teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak o dönem turizmde büyük atılımlar yaşandı. Ne yazık ki tüm bu olumlu gelişmeler 1. Dünya Savaşı, 1930'lardaki büyük buhran yılları ve ardından 2. Dünya Savaşının patlak vermesiyle kesintiye uğradı. Buna rağmen asıl büyük dönüşüm ise endüstri devriminin üçüncü aşaması olarak kabul edilen 2. Dünya savaşıdan sonra yaşandı.

Endüstri devriminin üçüncü aşaması temelde ulaşım araçlarının hem hızında hem niteliğinde meydana gelen önemli değişikliklerin sivil amaçlar için kullanılmasıyla kitle turizmi ile karakterize edilen bir döneme giriş yapıldı. Özellikle uçaklar hem yük hem yolcu kapasitesinde hem de hız konusunda kendini geliştirmiştir. 1954'de Britanya tarafından jet motorlarının geliştirilmesiyle orta ve uzun mesafeli uçuşların rahatlıkla yapılmasına olanak tanımıştır. Aynı zamanda farklı ulaşım araçları için konbine bilet adı verilen tek bilet uygulamasında başlanması uzun mesafeli yolculuklara zaman ve maliyet tasarrufu da sağlamıştır (Gierczak, 2011: 278). Bu gelişmeler dönemin kitle turizmi ile bütünleşmesinin ana faktörünü oluşturmaktadır.

Sanayi devriminin üçüncü aşaması geniş sosyal, kültürel ve ekonomik değişiklikleri beraberinde getiren, 1947 yılında ticaretin ülkeler arasında gelişmesi ile başlayan ve 1980 sonrasında da kısa ve uzun vadeli sermayenin dünya piyasalarına entegre olmasıyla devam eden küreselleşme, turizmde devrim niteliğinde büyük değişiklikler meydana getirdi (Gierczak, 2011: 278; Bahar, 2007: 61; Butler, 1995: 2).

Bu devrim özellikle politik alanda gerçekleşti. Kominizmin çökmesiyle Berlin duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliğinin dağılması, Yugoslavya'nın

parçalara ayrılması ve yeni ulus devletlerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. İsrail ve komşuları arasındaki görece kalıcı barış ve Körfez Savaşının sona ermesi Ortadoğu'yu uzun süre sakin kıldı. Çin'in dışarı açılması gibi faktörler turizmin gelişmesine büyük katkı sağladı (Butler, 1995: 2). Fakat Ryan (1993) terörizm, aşırı milliyetçilik ve muhafazakarlık akımlarının, Balkanlar'daki milletlerin çekişmeleri, muhafazakarların Mısır'da ve Cezayir'de turistlere ve turizm tesislerine zarar vermesi, Türkiye'de milliyetçi Kürtlerin yabancı turistleri alı koymaları gibi bölgesel ölçekte ve kısa süreli huzursuzluğun devam ettirdiğini ama yine de olumsuz etkilerden sıyrılmayı başardıklarını ifade etmektedir (Aktaran: Butler, 1995: 3).

Lowyck ve Wanhill (1992) turizm sektörü için ekonomik çalkantılar ve durgunluktan faydalandığını söylemektedir. Çünkü ekonomik çöküntüler ve duraklamalar çoğu zaman kalıcı olabilir, fakat hükümetler turizmin ciddi ekonomik potansiyelini göz önüne aldıklarında kurtuluş reçetelerinin en başına turizmi yazmaktadırlar (Aktaran: Butler, 1995: 3).

Hükümetlerin bu yönde kararlar almalarının en önemli dayanağı Dünya Turizm Örgütü (World Tourism Organization) verileridir. Bu verilere göre turizmin, uluslararası turizme katılan kişi sayısının 1990 yılında 434 milyon, 1995 yılında 528 milyon, 2000 yılında 677 milyon, 2005 yılında 807 milyon, 2010 yılında 948 milyon, 2014 yılında ise 1.133 milyara ulaşmasıyla çok hızlı büyüme gösteren bir sektör olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer önemli veri ise uluslararası turizm gelirlerinin, Dünya Turizm Örgütüne göre 1990 yılında 271 milyar \$, 1995 yılında 415 milyar \$, 2000 yılında 495 milyar \$, 2005 yılında 703 milyar \$, 2010 yılında 966 milyar \$, 2014 yılında ise 1.245 trilyon \$ olarak hesaplanmasıdır (UNWTO Tourism Highlights, 2015 Edition). Sonuç olarak hiç kuşkusuz hem politik hem ekonomik

hem de teknolojik alandaki tüm bu gelişmeler ve devletlerin turizme olan ilgisi turizmin küresel ölçekte kitlesel olarak yapılmasına olanak tanımıştır.

Hanna (2000), sektörün bu ölçüde büyümesine bağlı olarak yeni yerlerin çoğalıp çeşitlendiğini ve yeterli ölçüde ziyaretçi çekmek için verilen mücadelelerin kızıışmasına yol açtığını, böylelikle eski açılan mekânlardan bazılarının kapanmak zorunda kaldığını veya çözölme sürecine girdiğini ifade etmektedir (Aktaran: Urry, 2009: 21). Örneğin; başlangıçta küçük bir grubun temsil ettiğı üst sınıfın ve varlıklı ailelerin ziyaret ettiğı fakat daha sonra ziyaretçi sayısının katlanarak arttığı ve 1850’lerde sadece Paskalya haftasında 200.000’in üzerinde ziyaretçi alan, İngiltere’nin küçük bir kıyı şehri olan Blackpool için tehlike zilleri çalması çok zaman almadı. Kente dışarıdan gelen ulaşım ağının gelişmesi ve büyük kent merkezlerinden sayısız tren seferlerinin düzenlenmesi, denize bakan sahil kıyılarının küçük parsellere bölünerek birinci sınıf yapılaşmaya olanak vermeyecek şekilde imara açılması Blackpool’un çözölme sürecini hızlandırdı. Sonuç olarak bu uygulamalardan kısa süre sonra Blackpool, en alt sınıfa hitap eden, aşırı ve yabancı nüfus artışıyla toplumsal dokusu bozulan ve ekonomik değerini yitiren bir tatil merkezine dönüştü (Urry, 2009: 44-48).

Son yıllarda belli başlı turist destinasyonlarından biri olarak gelişme gösteren ve Dünya’da 2013 yılında 38 milyon ziyaretçiyle en çok uluslararası turist çeken 6. destinasyon olmayı başaran Türkiye’de, önemli deniz turizmi merkezleri olan Saroz Körfezi, Ayvalık, Foça, Kuşadası, Bodrum ve Antalya gibi tatil yerleri çirkin, plansız bir büyümeyle büyük bir tahribat sonucu Blackpool ile aynı kaderi paylaşma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir. Çünkü bu mekânlar artık küçük, sevimli bir yer olmaktan çıkmıştır; sürekli olarak yeni binalar inşa edilmekte, toz ve gürültü kirliliğı

görülmekte; bu hızlı gelişme karşısında sahil yetersiz kalmaktadır (Whitaker, 1988: 15). Turizmin böylesine hızlı gelişmesinin yarattığı etki çok acı bir şekilde hissedilmektedir. Dolayısıyla Türkiye, kitle turizmi ile toplumsal açıdan daha bir seçici turizmin birbiriyle çatışan ve bu çatışma sürecinde, mekânların da çatışarak tükenme sürecine girdiği bir destinasyondur. Yani kolektif turist bakışı ile romantik turist bakışı arasında sıkışmış durumdadır (Urry, 2009: 100,101).

Bu araştırma, toplumda turizm algısının zaman içerisinde nasıl değiştiğini teorik olarak belirtip, Kuşadası'nda hem değişen turizm algısı hem de değişen turizm sektörünün nasıl bir gelişim ya da evrim geçirdiğini mekânsal ve toplumsal yansımalar ışığında, ortaya koymaya çalışacaktır. Aynı zamanda sürecin nereye doğru evrileceğini, sektörün geleceği için doğru seçimlerin ne olduğunu da bir nebze de olsa belirlemeye ve yön vermeye çalışacaktır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı, evrim teorisine dayanan Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin gelişimini belirtip, bu bakış açısı ile Kuşadası turizminin yaşam döngüsünü ortaya koyup, bu döngünün gelecekte nereye varacağını belirlemektir. Bu nedenle araştırma boyunca şu sorulara yanıt aranacaktır:

- Turizm alanları yaşam döngüsü teorisi nedir?
- Kuşadası'ndaki mevcut turizm sektörü turizm alanları yaşam döngüsü teorisinde hangi evrededir?
- Kuşadası'nda turizmin başlangıcı, gelişimi ve bugünkü durumunda hangi faktörler etkili olmuştur?

1.2. Araştırmanın İçeriği

Bu araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde araştırmanın ana konusu olan turizmin gelişiminde büyük oranda etkili olan faktörleri tarihsel bir bakış açısıyla belirttikten sonra mevcut turizm anlayışının ve uygulamalarının turizm mekânlarını tükettiğinden söz edildi. Bu bağlamda araştırmanın ana konusu, hedefleri ve araştırma soruları belirlendi.

İkinci bölümde araştırmanın üzerine inşa edileceği turizm ve coğrafya kavramların zamansal değişimi ve aralarındaki ilişkinin nasıl bir değişim geçirdiğinden bahsedilecektir. Söz konusu teorik ve algısal değişim, araştırmanın söz konusu sorularına aranacak cevapların hangi bakış açısıyla belirleyeceğinden ötürü önemli bir bölüm olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü bölümde araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin ana hatlarından bahsedilecektir. Bu ana hattın ilk bölümü modelin geliştiricisi olan Butler'in modeli hangi motivasyondan hareketle ve hangi çalışmalardan yararlanarak ortaya çıkardığına değinilecektir. İkinci olarak modelin aşamaları ve kriterlerinden bahsedilecektir. Son olarak da modelin Butler tarafından geliştirilmesinden sonra ortaya çıkan ciddi anlamdaki literatür taranıp, modele önemli katkı yapan çalışmalardan bahsedilecektir. Bu sayede araştırmada kullanılacak olan modelin zaman içinde gelişimi ve modifiye edilen, eksik yönleri hatırd tutulup araştırmanın ana sorusu olan “Kuşadası’ndaki mevcut turizm sektörü turizm alanları yaşam döngüsü teorisinde hangi evrededir?” in hangi göstergelerle ölçüleceğini belirlenmesinde ciddi katkı sağladığı söylenebilir.

Dördüncü bölümde, araştırma sorusuna bağlı olarak verilecek cevabın, nasıl ve neye dayalı olarak verileceğini yani verilerin nasıl temin edildiği, yöntem ve tekniğin nasıl seçildiğinden bahsedilecektir.

Beşinci bölümde, elde edilen veriler aracılığı ile yapılan analizler sonucu Kuşadası'nın, turizm alanları yaşam döngüsü teorisinde belirtilen aşamaların hangisinde olduğunun cevabı yerel ya da ulusal ölçekteki dinamikler dâhilinde verilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın son bölümünde Kuşadası'nda meydana gelen evrimin bundan sonra daha hangi aşamada gideceği sektörün gelişimi ve devamlılığı için ne tür politik, ekonomik ve mekânsal politikaların geliştirilmesi gerektiğinden söz edilecektir.

2. BÖLÜM: TURİZM VE COĞRAFYA

Toplumsal olgular çoğu zaman isim değiştirmese de toplumun yapısı, üretim ilişkileri, zaman ve mekân gibi temel dinamiklere bağlı olarak farklı özellikler alıp anlamsal olarak değişebilir. Bu değişim tarih akışı içinde, toplumun söz konusu temel dinamiklerini etkileyen çeşitli gelişmeler ortaya çıkararak, toplumsal dönüşüme neden olabilmektedir (Kozak, Evren, & Çakır, 2013:19). Kısacası, üretimde etkinliği en üst seviyeye çıkarmak için Ford'un montaj hattını 1913'te geliştirmesiyle üretim aşamasındaki görev, parçalarına ayrılarak mekân içinde dağıtıldı. Yani mekânın yeniden organizasyonu sağlanarak sermayenin, üretim içindeki devir süresi hızlandırılmış başka bir deyişle zaman hızlandırılmış oldu (Harvey, 1996: 300). Benzer bir şekilde fordist sisteminden esnek üretim sistemine geçişte devir süresinin hem üretimde hem mübadelede hem de tüketimde hızlandırılması ile ciddi temel değişimler yaşandı. Bu değişimler büyük oranda son zamanlarda zaman-mekân sıkışması ile bireylerin yaşamlarındaki rutinlerine ciddi temel değişimler olarak yansıdı (Hall & Page, 2006: 9).

İnsanların yaşamında çeşitli biçimlerde var olan turizm olgusunun da bu toplumsal dönüşümlere paralel bir değişime uğradığı görülmektedir. (Kozak, Evren, & Çakır, 2013: 19). Turizm için bu değişim süreci, turizmin nesnesini oluşturan “mekânlar” üzerinde çeşitli göstergelerle okunabilir (Urry, 2009: 14). Bu nedenle turizm ekseninde gelişen bir sorunu ele alan bu araştırmada geçen olayların daha iyi anlaşılabilmesi için değişkenlik gösterebilen turizm ve mekân kavramlarını ve onu ana nesnesi olarak kabul eden coğrafya disiplininde, farklı dönemler itibarıyla gerçekleşmiş olan kavramsal değişimleri belirtmek ve güncel turizm olgusundan bahsetmek gerekmektedir. Bu çerçevede tarihsel bir perspektifle öncelikle “Modern

ve Post-Modern Turizm Paradigması” ele alınacak ve onun nasıl bir mekân organizasyonu ortaya koyduğu belirtilecek ve sonrasında bu mekânın organizasyon biçiminin coğrafya disiplini tarafından nasıl ele alındığına değinilecektir.

Modern dünyada kapitalist sistemin yani birikim rejimini ayakta tutan tek unsur yeniden üretim şemasının kendi içinde tutarlı bütün oluşturmasıdır. Lakin bu sistemde asıl olan sorun üretim şemasının devamı olan tüketimin, bireyin davranışları aracılığıyla, bu bütünü tamamlayacak şekilde düzenlenmesidir. Bireysel davranışların bu yeniden üretim şemasıyla tutarlı bir şekilde düzenlenmesi için normlar, alışkanlıklar, yasalar ve benzeri düzenleyici şebekeler (örneğin reklamlar) önemli birer araç olarak geliştirilmiştir (Harvey, 1996: 143). Bu araçlar için bir üst yapı formu olan Fordist üretim düzeni, birikim rejimi için 1913’te Henry Ford tarafından geliştirildi.

Fordizmde zamana dayalı montaj hattının son derece üretken olmasının tek sebebi üretimi hızlandırma değil aynı zamanda kitlesel üretim ürünlerini tüketmek için yeterli bir gelire ve boş zamana sahip olmalarını hedeflemektedir (Harvey, 1996: 148). Bunun sebebi Fordizmde kitlesel tüketim malları yine kitlesel olarak üretilmesi buna bağlı olarak da tüketicilerin sürekli ve giderek artan oranda harcama yapmaları beklenmektedir. Dolayısıyla turizmi de üretim şemasının devamlılığı ve tutarlılığının bir ürünü olarak değerlendirdiğimizde kitle turizmi Fordist üretim biçiminin bir parçası olan kitlesel tüketim anlayışının bir sonucu olduğu anlaşılır. Bu yüzden Urry (1990), kitlesel üretimin diğer sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de piyasanın üretici tarafından denetim altında tutulduğunu, dolayısıyla tüketiciden çok üretici egemenliği söz konusu olduğunu; ürün farklılaştırılması sadece üreticilerin çıkarı varsa söz konusu olduğunu ifade etmektedir (Aktaran:

Roney, 2002: 12). Örneğin 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren moda olan “deniz, kum, güneş ”ürünü paket tatil adı altında çok sayıda insan tarafından tüketilmek üzere pazarlanmaktadır (Roney, 2002: 12).

Postmodern durum 1968 öğrenci hareketiyle akademideki köklü değişimlerle paralel olarak ekonomik faaliyetlerin çeşitliğinde, üretim, dağıtım ve tüketimin her aşamasında köklü değişimlere yol açmıştır (Kaygalak, 2011a: 6). Fırat ve Clifford(1997), postmodernizm ile birlikte tüketici davranışlarını etkileyen temel koşulların açıklık ve hoşgörü, üst gerçeklik ve anın sürekliliği, zıtlıkların birlikteliği, parçalanma ve adanmışlığın kaybı, öznenin merkezliğini kaybetmesi, üretim ve tüketimin yer değiştirmesi, stil ve biçime önem verme, kargaşa ve düzensizliğin kabulü olarak açıklamaktadır (Aktaran: Güzel, 2014: 4). Bu yüzden post-modern bireylerin ihtiyaçlarının artık standartlaştırılmış kitlesel ürünlerle karşılanamaması gündeme gelmiştir (Urry 1999: 206-207). Dolayısıyla üretim sektöründe büyük yapısal değişimler yaşanmıştır. Bu yapısal değişimler çok uzun sürmeden hizmet sektörüne ve pek tabii olarak da turizm sektörünü etkilemiştir(Urry, 2009: 133).

Posmodernist çerçevede yeniden şekillenen turizme dayalı tüketici davranışlarında, çevre duyarlılığı ve sürdürülebilirlik kavramlarının önem kazandığı, gerçek üstü ve sanal deneyimlerin ön plana çıktığı, bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde faydalandığı ve kendi statülerini gösterecek, kendilerini ifade edecek ve kimliklerini yansıtacak turizm ürünleri talep edilmesiyle aşırı derecede bireyselleşmiş bir turizm endüstrisinin şekillendiği görülmüştür (Urry 1999: 206-207). Dolayısıyla modern öncesi dönemin sadece zengin ve aristokrat sınıfına yönelik seçkin ürün üretme ve modern dönemin toplumun geri kalanı için standartlaştırılmış kitle ürünü üretme anlayışı, post-modern dönemde, esnek kitlesel talep ve üretimden

bireysel talep ve üretime doğru hızla yol almaya başlanmasıyla geçerliliğini yitirmiştir(Roney 2002: 12-13; Odabaşı 2006: 130).

Toplumda böyle bir dönüşümün yaşanmasıyla farklı arayışlar içinde olan yeni türden turizm tüketicileri ortaya çıkmış ve devamında tüketim kapasitelerini artırmak isteyen turizm yatırımcılarının da dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Bu stratejik değişiklikler belli bazı olgular üzerinde turizme konu olan mekâna da yansımıştır. Tam da bu noktada coğrafyacılar bir takım görevler düşmektedir.

Turizm, en basit bir sistem halinde alınırsa, üç mekânsal unsurdan meydana gelir: (a) turistlerin yaşadığı yerler (turist çıkaran bölgeler); (b) insanların gezmek üzere gittikleri yerler (turistlerin varış bölgeleri); (c) turist gönderen ve alan yerler arasında yapılan yolculuklar. Turizm coğrafyası da her düzeydeki mekân ölçeğinde turizmin bu üç elemanı ile bir mekân bilimi olarak ilgilidir (Özgüç, 2003:18).

Butler (2004)'a göre, turizm coğrafyasının, yukarıda belirtilen turizme ait mekânsal elemanları ele alışı dönemsel olarak üç farklı biçimde gerçekleşmiştir. “Betimsel dönem” olarak adlandırılan birincisi, 1930’lardaki coğrafya disiplini, Kantçı mekân anlayışına dayanan ve Hortshorn’un “coğrafyacılar yer yüzeyinin yerel farklılaşması (areal differentiation) ile ilgilenmelidir” anlayışının egemenliğinde olduğu Amerikan coğrafyasında, turizmin ilk olarak coğrafya disiplini içerisinde araştırma konusu olarak ele alınmış ve araştırma çerçevesi olarak da sadece seyahat rotalarının belirlenmesi ve turizmin kurulum aşamasındaki bölgesel destinasyonlar üzerine etkisinin belirlenmesi konuları bağlamında sınırlı kalmıştır (Hall & Page, 2006: 12). Durum böyle olunca coğrafya açıklayıcı karakterden çok betimleyici karakterde bir bilim dalı olarak gelişmiştir (Tekeli, 2010: 28).

“Tematik dönem” olarak adlandırılan ikinci ele alış biçimi, ikinci dünya savaşı sırasında, coğrafya disiplininin gerekli olan bilgiye cevap veremediğinin ortaya çıkması ve coğrafyanın idiografik, betimleyici karakteri eleştirilere maruz kalması sonucu gündeme geldi. Bu eleştiriler sonucu coğrafyacılar bundan daha “nomotetik” olabilme çabalarıyla kurtulmaya çalıştılar. Yani mekânda, zamandan ve toplumsal koşullardan bağımsız olarak geçerli olabilen yasaları ve düzeni aramaya koyuldular. Daha pozitivist olma kaygısı iki savaş arası teknolojik gelişmenin sayesinde artan ölçme ve hesaplama teknikleriyle birleşince coğrafyada Schaeffer’ın 1953 tarihli ünlü makalesiyle¹ başlayan akım “sayısal devrim” olarak da belirtilen oluşum ile sonuçlanmıştır (Kaygalak, 2011: 3). Sonuç olarak coğrafyacılar, çok uzun yıllar turizm ve diğer toplumsal olgularda meydana gelen paradigmatik değişimin mekânsal yansımalarına ait açıklamaları, doğrudan ampirist gelenek içerisinde yer alan, doğa bilimlerinde olduğu gibi gözlem ve deneye dayalı pozitif bilgiyi kabul eden, buna karşın metafiziği reddeden, 1945-1970 yılları arası gelişen ve etkili olan ampirist-pozitivist coğrafya paradigması ile açıkladılar (Yavan, 2005: 407). Bu geleneğin beşeri coğrafyada önceden yerleşmesi ve onun uygulamalı dallarından biri olan turizm ve rekreasyon coğrafyası çalışmalarında olay ve olguları modelleme ve test etme çabaları olarak yansıdı (Hall & Page, 2006: 10). Bu süreçte bölge bilimi, ekonomik coğrafya ve göç çalışmalarının gelişmesinden kaynaklanan katkılar sayesinde Anglo-Amerikan coğrafyasında turizm ve rekreasyon çalışmalarında

---

¹“Schaeffer 1953’teki “Exceptionalism in Geography: a Methodological Examination ” adlı eseriyle coğrafyada uzun yıllar hüküm süren Kantçı anlayışı eleştirerek, “kantitatif devrim” ve “mantıksal olguculuğu” gündeme taşımış ve Hartshorne ile önemli bir tartışmanın fitilini ateşlemiştir(Tekeli, 2010b: 53,68).

önemli dergi ve yayınlar çıkarılmaya başlandı (Hall & Page, 2006). Bu süreçte temelde beşeri coğrafyanın özelde ise turizm coğrafyasının dönemin hâkim bilim anlayışı çerçevesinde kurumsallaşmasında önemli bir katkı sağlamış oldu. Butler tarafından “tematik dönem” olarak adlandırılan ikinci dönemde, turizm coğrafyasının başlıca kısımlarının kabaca altı geniş konu alanı oluşturduğu görülecektir (Mathieson ve Wall, 1996).

- (1) Turizme olan talebin mekânsal özellikleri ve bunların ortaya çıkardığı kalıplar;
- (2) Arzın mekânsal özellikleri ve bunların ortaya çıkardığı kalıplar;
- (3) Turizm alan ve bölgelerin coğrafyası;
- (4) Turistin hareketleri ve yarattığı akış kalıbı;
- (5) Turizmin etkisi;
- (6) Turizm mekânına ilişkin modellerin incelenmesi.

Fakat çok geçmeden 1968 öğrenci hareketleri sonucu, bilimin kendisinden beklenen işlevi ve sorumlulukları yerine getirmediği için üniversite yapılarına ve hâkim bilim anlayışına ciddi eleştiriler başladı. Başka bir deyişle mevcut bilim pratikleri bir “anlamlılık” kriziyle karşı karşıya kaldı (Tekeli, 2010c: 240). Geniş çaplı ve köklü paradigmatik değişimlerin yol açtığı bu eleştiriler pozitivist paradigmadan post-pozitivizme, modernizmden postmodernizme dönüşümü ifade etmektedir (Kaya, 2005). Bryman (2008) ve Jupp (2006)’a göre “*Post-pozitivist ya da postmodern paradigma, pozitivistin aksine gerçekliğin ölçülebilir, saf, arı bir bilgi olmadığını; düşüncelerimizden, tutumlarımızdan etkilenen, hatalı ve kusurlu olduğunu iddia etmektedir. Gerçeklik onu inceleyen algısından ve düşüncesinden bağımsız var olmayacağı için bütün gözlemler ve incelemeler araştırmacıların*

merceklerinden görüleni yansıtmaktadır. Bu yüzden pozitivistin objektiflik ısrarına karşın bilginin sübjektifliğini ve bağlamsallığını öne sürer. Evrenselci, Pozitivist bilimciliğinin her şeyi açıklayan büyük teoriler (grand theories) ve üst anlatıların (meta narratives) olduğu savının aksine; yeni postmodernist paradigma, çoklu doğruların ve bu çoklu doğrulara giden çoklu yolların, yöntemlerin, özel açıklamaların olduğunu evrenselci olmaktan çok yerel olan, bağlamsal (contingency), zengin mikro anlatıların ve bilgilerin ön plana çıkarılması gerektiğini savunmaktadır.” (Aktaran: Kaygalak, 2011a: 4).

Butler (2004)’ın turizm coğrafyası açısından “çeşitlilik dönemi” olarak adlandırdığı üçüncü dönemde konular ve çalışma alanları oldukça çeşitlenmiştir. Bunlardan en çok öne çıkan konular ise şunlardır:

- (1) Turizm ve topluluklar (Murphy, 1985)
- (2) Turizm ve politik ekonomi (Britton, 1991)
- (3) Turizm, üretim, tüketim ve “yeni” ekonomik coğrafya (Shaw and Williams, 1994)
- (4) Kültürel değişim ve turizm (Crouch, 1999)
- (5) Şehrin yenilenmesinde bir ajan olarak turizm ve mekânsal ilerleme (Gold and Ward, 1994)
- (6) Gelişimin sürdürülebilir bir formu olarak turizm (Mowforth and Munt, 2003)

Hiç kuşkusuz bu araştırma da bu yeni yaklaşımlar içerisinde turizm, üretim, tüketim ve yeni ekonomik coğrafya çerçevesinde araştırmaya olanak tanıyacak şekilde bir alt yapı hazırlama çabası içerisinde olacaktır.

3. BÖLÜM: LİTERATÜR TARAMASI VE TEORİK ÇERÇEVE

3.1. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin Ortaya Çıkışı

Coğrafyacıların turizm çalışmalarını mekânsal, bölgesel ve çevresel perspektiflerle değerlendirmeleri ve buna yönelik tespitler ortaya koymaları, turizm çalışmalarının gelişimi açısından önemli bir katkı olarak görülmektedir. Bu nedenle turizm çalışmalarında coğrafyacıların rolü yadsınamayacak kadar önemlidir (Hall & Page, 2006:3). Turizm konusuyla ilgili coğrafyacıların literatüre yaptığı teorik ve ampirik katkıların en önemlilerinden birisi Butler’ın (1980) Turizm Alanları Yaşam Döngüsü (Tourism Area Life Cycle, TALC) modeli olarak gösterilebilir. Butler ilk kez 1980 yılında “Canadian Geographer” dergisinde yayımlanan “The Concept of The Tourist Area Life Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources” makalesi ile bu modelin kuramsal çerçevesini ortaya koyarak turizm disiplininde uzun ve ciddi tartışmaların yaşanmasına yol açmıştır (Butler, 2011:4). Butler’in, bu çalışmasının ne kadar etkili olduğu en önemli indeks olan web of science da aldığı 826 atıftan anlaşılmaktadır. Hiç kuşkusuz turizm alanlarının yaşam döngüsünü konu alan modeller arasında en etkili ve en popüler olan Butler’ın (1980) modelidir. Butler’ın modelini bu kadar önemli kılan öğeleri belirtmeden önce konu ile ilgili önemli ve etkili erken dönem çalışmaları olarak sayabileceğimiz çalışmalardan bahsetmek gerekmektedir. Bilimin birikimsellik ilkesi göz önüne alındığında Butler’ın TALC modelini bu çalışmalar üzerine inşa ettiğini söylemek güç olamaz (Gilbert, 1939; Christaller, 1963; Plog, 1974; Doxey, 1975 Stansfield 1978).

Gilbert’ın 1939 yılında İskoç Coğrafya Dergisinde yayımlanan “The Growth of in Land and Sea Side Health Resorts in England” başlıklı çalışması nüfus, turist sayısı, şehirleşmenin boyutu ve büyüklük kriterleri dikkate alınarak turizm alanlarının keşif, gelişim ve büyüme sürecini ele alan ilk çalışmadır (Gilbert, 1939).

Bu konuda yazan bir diğer önemli yazar ise Plog (1974)’tur. Plog (1974) “Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity” adlı çalışmasında anket verilerine dayalı bir araştırma yapmıştır. Plog yaptığı anketlerde Amerikalı turistlerin neden bir kısmının uçakla seyahat ederken, diğer bir kısmının farklı ulaşım araçlarını tercih ettiğini, bu bağlamda da tercih ettikleri destinasyonlarla mesafe ilişkisini ölçmeyi hedeflemiştir. Anket sonuçlarına dayalı olarak Plog (1974) turistleri “allocentrics,” near-allocentrics, mid-allocentrics, near-psychocentrics ve psychocentrics olarak gruplandırılmış ve psikografik (psychographic) bir model hazırlamıştır. Plog (1974) buna göre bir destinasyondaki artış ve düşüşlerin sadece seyahat mesafesi ve masraflarına dayalı olarak artıp azalabileceğini varsaymıştır. Plog’un çalışması birçok araştırmacı tarafından dikkate alınmasına rağmen turizm alanlarının evrimini açıklamakta yeterli olduğu söylenemez. Çünkü Plog çalışmasında turizm harcamaları, seyahat mesafesi ve boş zaman kavramlarından, coğrafi bir perspektifle bahsetmeksizin sadece turistlerin karakterleri ve değişimlerini dikkate almıştır (Plog, 1974).

Doxey (1975)’nin Travel Research Association’ın konferansında paylaştığı çalışması, ev sahibi toplumun turistlere karşı hoşnutsuzluğunu temel gösterge olarak ele almıştır. Çalışmasında geliştirdiği “İrridex (irritationindex)” modeli, ev sahibi toplumun turistlere karşı olan tutumlarının süreç içinde destinasyondaki turizm sektörünün gelişimine bağlı olarak pozitiften negatife nasıl değiştiğini göstermeyi

amaçlar. Söz konusu araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler test edildiğinden, Butler'ın Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli'nin aşamaları ve onların belirleyicilerinin saptanmasında önemli bir katkı sağladığı görülür.

Stansfield (1978)'in *Annals of Tourism Research* dergisinde yayınlanan “Atlantic City and The Resort Cycle” adlı makalesi turizm alanları yaşam döngüsü modeli için önemli sayılabilecek bir diğer çalışmadır. Çünkü Stansfield (1978) bu çalışmasında destinasyonların yükseliş ve düşüş aşamalarına ek olarak Atlantic City'nin kumarhanelerinin yasal bir pozisyon almasıyla turist artışlarının tekrardan yaşandığını ve bunun düşüş aşamasındaki bir destinasyon için turizm artışlarını tetikleyen bir değişiklik olduğunu keşfetmiştir. Bu bağlamda destinasyonun gelişim çizgisine yeniden doğuş aşaması da eklenmiştir.

Butler'ın seleflerinden ve çağdaşlarından en büyük farkı, derin ampirik çalışmalara ve yüksek güvenilirliğe sahip genel geçer bir model ortaya koymasıdır. Butler'ın eğri bir şekil çizerek altı aşamalı TALC modelini geliştirirken temel aldığı asıl fikrin üretim sektöründeki “yaşam döngüsü” teorisine dayandığını söylemek mümkündür (Cattry and Chevalier, 1974). Bu kavramsal çerçeveye göre ürünün satışları ilk etapta yavaşça gelişir. Zamanla satış oranları artar, duraklama dönemine girer ve son olarak satışlar düşer. Örneğin; çoğu üründe olduğu gibi otomobil üretiminde de piyasaya ilk girdiğinde düşük seviyede bir talep görür, fakat daha sonra talep oranı artar, satışlar zirve yapabilir ve nihayetinde satışlar düşmeye başlar (örneğin Volkswagen Beetle) ya da ürünün orijinalliğine bağlı kalınarak yapılacak doğru bir yenilik (inovation) ya da dâhice bir etken söz konusu ürünün yeniden doğmasına (New Beetle) vesile olabilir. Benzer bir şekilde, özelde oteller genelde ise turizm destinasyonları, belli bir marka değeri olan, üretimin birer parçaları olarak

değerlendirilebilir. Oteller turizm sektörünün ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkan bir üründür. Bu nedenle tıpkı üretim sektöründe olduğu gibi talepler karşında yaşanan değişim ve dönüşüm de turizm sektöründeki dinamikler için geçerlidir (Butler, 2011:4). Bu nedenle Butler (2011) destinasyonlarında tıpkı üretim sektöründeki bir üründe olduğu gibi bir yaşam döngüsü olduğunu savunmaktadır.

3.2.Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin Aşamaları

Butler (1980) modern üretim yaşam döngüsü teorisine dayalı olarak bu teoriyi altı aşamalı (yedi olasılıklı) olarak keşif (exploration), ilgi (involvement), gelişim (development), sağlamlaşma (consolidation), durgunluk (stagnation), düşüş (decline) veya gençleşme (rejuvenation) kavramsallaştırmış ve turizm destinasyonlarına uygulamıştır.

1. Keşfetme (exploration) aşaması, az miktarda turistin bölgeyi ziyaret etmesi, turistler için özel olarak belirlenmiş ya da inşa edilmiş mekânların olmadığı, ziyaretçilerin bölgeye özgü doğal ve kültürel değerlere ilgi duyması, belirli ziyaretçi tipine sahip olması ve turizm ile ilgili etkilerin az olduğu ile karakterize edilir (Butler,1980).

2. İlgi (involvement) aşamasında, yerel halk ya da ticaretle uğraşanlar turizm sektörüne dayalı özel hizmet üretimi için yatırımlar yapar. Dolayısıyla yerel halk ile turizm sektörü arasında sınırlı etkileşim başlamış ve temel turizm hizmetleri ortaya çıkmış olur. Bu aşamada, turist sayısındaki aşamalı artışla birlikte turistler için özel alanlar ortaya çıkar. Belli bir turizm sezonu da oluşmuştur. Turist sayısındaki artan eğilim ve talep hükümet ve yerel yöneticiler üzerinde altyapı yatırımlarının artırılması konusunda baskı oluşturmaktadır (Butler,1980).

3. Gelişim (development) aşamasında, destinasyonun bilinirliğinin ya da marka değerinin artışıyla turizm sektörü için dışarıdan gelen işletme sahipleri, aktivitelerin çeşitliliğinin artması ve hepsinin bir sonucu olarak işgücü varlığının artışı gözlenir. Çevre üzerinde yapılan büyük fiziksel değişimler yerli halk tarafından hoş karşılanmama durumu ortaya çıkabilir. Gelişim aşamasında turist sayısı önemli ölçüde artar öyle ki turist sayısının zirvede olduğu dönemde, yerli halkın toplamından daha fazla olduğu görülür (Butler,1980).

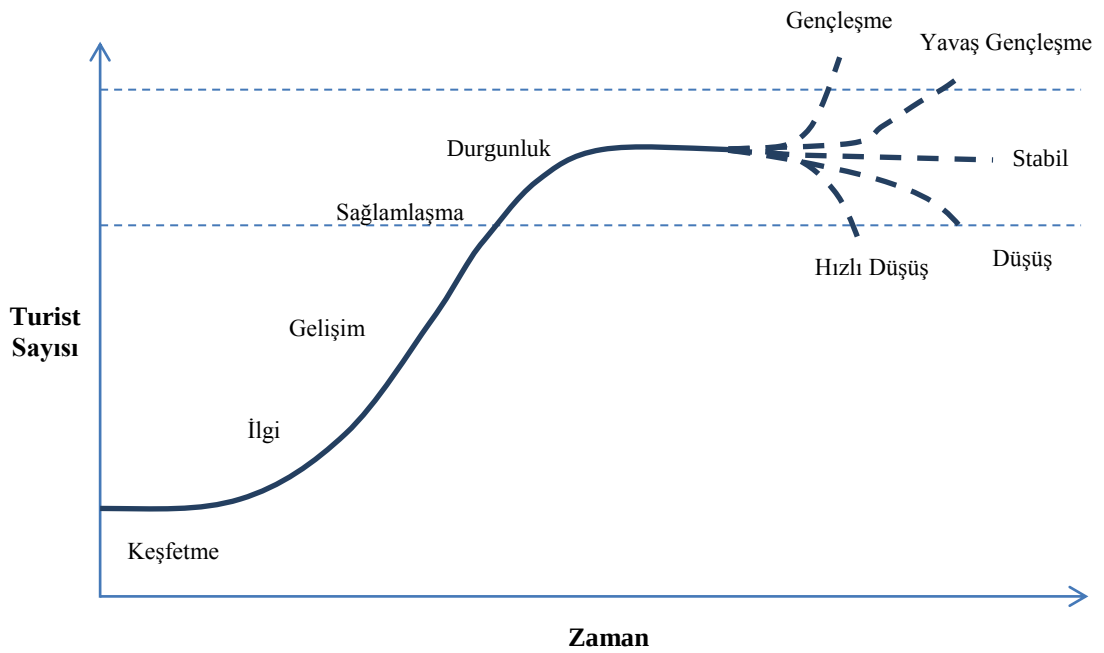
4. Sağlama (consolidation) aşamasında, ziyaretçi sayısındaki artış oranı düşer fakat toplam ziyaretçi sayısı yine de artış devam eder. Toplam ziyaretçi sayısı yerli halkın toplamından fazladır. Bu aşamada artık bölge ekonomisinin büyük ölçüde turizm sektörüne bağımlı olması söz konusudur. Turizm piyasasını ve ziyaretçi sayısını artırmak için pazarlama ve reklamcılık faaliyetleri geniş boyutlara ulaşır. Büyük franchises ve zincirler sektörde hızla yayılır. Yerli halk arasında, artan ziyaretçiler ve onlar için yapılan tesislerden rahatsızlık hissi artmaya başlar (Butler,1980).

5. Durgunluk (stagnation) safhasında, birçok gösterge taşıma kapasitesini aşmaktadır. Bu durum aynı zamanda destinasyonda çevresel, ekonomik ve sosyal sorunları da beraberinde getirir. Örneğin trafik sıkışıklığı dayanılmaz boyuttadır. Otellerde doluluk oranları maksimum düzeydedir. Doğal ve kültürel değerler artık tahrip edilmiş ve çekiciliğini yitirmiştir. Destinasyon artık çok iyi bilinir fakat artık moda olmaktan çıkmış, kimsenin gitmek istemediği bir mekân haline gelmiştir (Butler,1980).

6. Bu aşamada iki olasılık vardır. Birincisi, düşüş aşamasıdır. Düşüş (decline) aşamasında destinasyonun hayatta kalması için yapılan çabalar yetersiz kalır. Gelen

turist artık memnun olmaz. Bu yüzden destinasyondaki sektör gerek niteliksel gerekse niceliksel olarak daralır. Destinasyon turistler için artık çekici değildir. Fakat haftasonları ve günübirlik geziler için alan hala tercih edilmektedir. Konaklama ve turizme dayalı tesislerin devir işlemleri hız kazanır ve turizm sektörü dışında kullanımlar (yurt, bakım evi vb.) artar. Sonuç olarak destinasyon turistik fonksiyonun tamamen kaybeder (Butler,1980).

İkinci olasılıksa gençleşme aşamasıdır. Gençleşme (rejuvenation) aşamasında yerel ilgi tekrar artmaktadır. Burada özellikle de yerel yöneticiler yeni üretim çeşitleri, otantikliğe dönüş gibi çabalarla sektöre can vermeye çalışır. Bu durum iki ön koşula bağlıdır. Bunlardan birincisi, tıpkı Atlantic City'deki kumarhaneler örneğinde olduğu gibi yapay çekiciliklere bağlıdır. İkincisi ise daha önce kullanılmamış doğal kaynaklar (kaplıcalar, dağlık alanlar vb.) olabilir. Eğer bölgeye ilişkin başarılı bir plan hazırlanırsa bölge eskisinden daha iyi ve hızlı bir gelişim süreci sergileme olanağına sahip olabilir (Butler,1980).

Şekil 1. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli (Butler, 1980:7)

3.3.Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modelinin Ölçüm Göstergeleri

Butler (1980)' a göre TALC modelinde turizm alanlarında altı aşamalı bir döngü yaşandığı ve bu aşamaların hangi göstergelere sahip olduğu yukarıda belirtilmiştir. Hiç kuşkusuz konuyla ilgili Butler (1980)'dan önce bir grup araştırmacı ilgilenmesine rağmen Butler'ın modeli kavramsallaştırmasından sonra alanla ilgili literatürde, ciddi bir birikimin ortaya çıktığı söylenebilir. Bu ortaya çıkan literatür her ne kadar modeli destekleyip turizm alanının evrimini yorumlama ve betimleme için çok faydalı bir teorik çerçeve olduğunu kabul etse de (Hovinen, 1986; Meyer-Arendt, 1985; Strapp,1988; Cooper & Jackson, 1989) bir yandan modelin geçerliliği ve güvenilirliğini çok sayıda çalışmayla sınamış, diğer yandan da aşamaların ve ölçümlerin daha doğru tespiti için çeşitli alternatifler(Haywood, 1986; Martin & Uysal, 1990; Getz, 1992; Williams, 1993; Agarwal, 1997) sunmuştur(Tablo.1)

Bu alternatif yaklaşımlar, aşamaların ölçümü ve karakterlerinin tespiti üzerinedir. Modelde destinasyonun gelişimi, gelen turist sayısının kıstas alınmasıyla tespit edilmektedir. Bazı araştırmacılar, turizme dayalı zamansal istatistiklerin ya ulaşılması çok zor ya da yanlış hesaplamaların fazla olduğunu öne sürmektedir (Haywood, 1986). Öncelikle Haywood (1986) tarafından bu zayıflığı bertaraf etmek için dört kriter geliştirildi. Bunlar kalış süreleri, destinasyondaki turistlerin dağılışı veya yoğunluğu, turistin profili, yapılan ziyaretin yılın hangi zamanda yapıldığı ile ilgilidir. Bir diğer görüş ise yine temini zor olan veriler olmasına rağmen turist sayısından ziyade turist harcamaları ve turizm gelirlerinin kullanılmasını savunur (Haywood, 1986; Toh, Khan &Koh, 2001; Moss, Ryan &Wagoner, 2003). Bunun dışında, yapılan literatür taramasında konaklama sayısı ve doluluk oranları ve yerli

halkın nüfusu gibi mekânsal göstergelerde çeşitli araştırmacılar tarafından kullanıldı(Tablo.1).

Literatür çerçevesinde göstergelerin avantajları ve dezavantajları değerlendirilmiştir(Tablo.1). Türkiye genelinde bu kıstasların kullanılması, gerekli bilgi ve belgelerin kayıt altına alınmadığı gerekçesiyle mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle araştırma, Kuşadası ölçeğinde Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli'ni nitel göstergelerle ortaya koymaya çalışacaktır. Modelin yine de destekleyen ve sınayan bir takım nicel verilerle desteklenmesi gerekir. Bunun için de araştırma sahasında turizmin başlangıcından beri düzenli olarak yapılan nüfus sayımları(Meyer-Arendt,1985) ve deniz yolu ile ulaşan yolcular(Cooper & Jackson,1989) kullanılmıştır(Tablo.1).

Tablo 1. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli ile Yapılmış Bazı Durum Çalışmaları(Ma, 2013 ve Butler, 2006'dan yararlanılarak hazırlanmıştır).

Yazar	Alan	Metodoloji	Aşamaların Ölçümü	Sonuç
Hovinen, 1982	Lancaster, İngiltere	Anket, Görüşme, Gözlem	Turist Sayısı	Butler'in modeli desteklenmiştir.
Meyer-Arendt, 1985	Louisiana(Grand Island)	Tarihsel Veri, Harita Analizi	Yerleşmenin Şeklindeki, Değişim Yerli Nüfus	Butler'in modeli desteklenmiştir.
Strapp,1988	Sauble Bech, Ontario	Tarihsel Veri Analizi	Yerli Halkın Emekli Turistlerin Ortalama Kalış Süreleri	Butler'in modeli desteklenmiştir.
Cooper & Jackson,1989	The İse of Man, İngiltere	Tarihsel Veri Analizi	Deniz ve Hava Yolu ile Ulaşan Yolcular	Butler'in modeli desteklenmiştir.
Getz, 1992	Niagara Falls	Tarihsel Veri, Harita Analizi	Yatak kapasitesi ve Doluluk Oranları, Trafik Verileri	Butler'in kısa süreli duraklama aşamasına karşın çok uzun süreli bir duraklama aşaması savunulur.
Williams, 1993	Minorca, İspanya	Tarihsel Veri Analizi	Yabancıların Mülk Edinme Oranları, İşsizlik Oranları, Turist Sayısı ve Otel Odalarının Sayısı	Butler'in modeli kısmen kabul edilmiştir. Fakat sekiz aşamalı olarak genişletilmiştir.
Formica & Uysal, 1996	İtalya	Tarihsel Veri Analizi	Yabancı Turist Sayısı	Butler'in modeli desteklenmiştir.
Agarwal, 1997	Torbay, İngiltere	Tarihsel Veri Analizi	Turist Sayısı	Butler'in modeli desteklenmiştir. Fakat modele geç duraklama döneminin eklenmesi savunmuştur.
Zhong vd., 2008	Zhangjiajie National Park,Çin	Anket ve Derinlemesine Görüşme	Ziyaretçi Sayısı	Butler'in modeli desteklenmiştir.

4. BÖLÜM: VERİ VE YÖNTEM

Bu araştırma, bir destinasyon olarak Kuşadası'nda ekonomik, politik ve toplumsal bağlamda, etkili olan faktörleri temel hatlarıyla belirleyip turizmin evrimini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu sosyal olgu, araştırma sahasına bağlı biçimlendiği için sonuçlar, bu ortam içerisinde anlam kazanır ve başka ortamlar için doğrudan genelleme yapmak mümkün olmaz. Bu nedenle araştırmada genelleme yapmak yerine, konunun ayrıntılarıyla anlaşılması ve sunulmasına olanak tanıyan nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir.

Bu bölümde araştırma için son derece mühim adımlarından biri olan, araştırma konusu ve amacı çerçevesinde belirlenen sorulara cevap alınması için en uygun araştırma deseninin seçilmesinin ardından örneklemin belirlenmesi, ilgili verilerin toplanmasında kullanılacak olan teknikler, toplanan verilerin analizi ve bu analizlerin geçerliliği ve güvenilirliği ele alınmıştır.

4.1. Araştırma Deseni

Bergman (1995), coğrafyacılar her ne kadar nesiller boyunca kendilerini tanımlama çabalarına girmişlerse de hiçbirisi Kant'ın 18. yy da bilgi dünyasında coğrafyanın yeri hakkında, yaptığından daha mantıklı ya da daha geniş kabul görececek bir tanım getiremediği ifade etmektedir (Aktaran: Tümertekin & Özgüç, 2009:33). Bu nedenle coğrafyadaki Kantçı çizgi, coğrafi düşüncenin gelişmesi sürecinde kendisini sürekli olarak yeniden üretebilmeyi başarmıştır (Tekeli, 2010b:51). Bu Kantçı anlayış coğrafyanın tarihinde üç ana akım halinde kendini göstermiştir. İlk olarak, 19. Yüzyılın ikinci yarısında Kant'ın coğrafya ve mekân algısındaki teorik ve

felsefi yaklaşımları pratiğe döken birinci nesil Kantçı, Carl Ritter (1779-1859) olarak kabul edilir (Tekeli, 2010b:66). İkinci olarak, “bölgesel yaklaşım” adıyla, 20. yüzyılın başında Almanya’da Alfred Hettner (1859-1941), Friedrich Ratzel (1844-1904), ABD’de Richard Hartshorne (1899-1992) ve Fransa’da Paul Vidal de la Blache (1845-1918) öncülüğünde coğrafya alanında hakim paradigma haline geldi (Tekeli, 2010b:51). Üçüncüsü ise, 1968 öğrenci hareketlerinin topluma ve bilime getirdiği derin eleştiri, coğrafya disiplini de derinden etkilemesiyle adeta bir paradigma patlaması yaşandı. Bu çok padigmalı coğrafya alanında David Sack’ın “Conceptions of Space in Social Thought (1980)” adlı kitabıyla kantçılığın üçüncü neslini üretmiş oldu. Lakin bu üçüncü nesil Kantçı çizgi Marksist, Fenomolojik, Hümanist, Varoluşçu vb. değişik felsefi pozisyonların coğrafyaları şeklinde gündeme geldi (Tekeli, 2010:9, 68; Hall & Page, 2006:19).

Bu üç farklı kantçı coğrafya geleneğinin Tekeli (2010)’ye göre ortak noktaları şunlardır. *“Yeryüzünün alansal (bölgesel) farklılaşmasını betimlemeyi ve açıklamayı kendisine esas ilgi alanı olarak seçmişlerdir. Bu ele alışıta her bölge iç bütünlüğü olan tekil (unique) bir oluşum olarak görülür... Bu oluşumda tarihin ve coğrafyanın bir içiçe geçmişliği söz konusudur”* (Tekeli, 2010a:72). Bu coğrafi anlayış determinist değil olumsaldır (possibilist, contingent). Tekil olanın oluşumunu ortaya koyduğu için de beşeri coğrafya yasa koymayan yani betimleyici(idiographic) bir bilimdir (Tekelia, 2010:73). Sonuç olarak *“mekân anlayışının üç boyutlu mekândan (n) boyutlu mekâna genişletilmesi, mekân anlayışı ile olguları açıklamakta kullanılan değişkenlerin seçimini özdeşleştirmektedir. Örneğin olguları açıklamakta bu (n) boyutlu soyut mekanın içinde zaman boyutunu veya değişkenini katmakla, statik bir*

yapı analizinden, dinamik bir organizasyon analizi yapmak seçmesine geçilmiş olmaktadır (Tekeli, 2010:24)’’

Bu coğrafi mekân anlayışı bağlamında, araştırma probleminin ve sorularının yanıtlanması için edinilen verilerin mantıksal bir plan ve felsefi bir bütün oluşturması gerektiği bilinciyle nicel ve nitel verilerin bir arada kullanılabilmesine olanak sağlayan bütüncül bir tasarım olan durum çalışması (case study), bu araştırmanın deseni olarak belirlenmiştir.

Yin (2009)’e göre durum çalışması; Güncel bir olgu, kendi bağlamından ayrılarak değerlendirilemez ise ve amaç, geniş çevre ve toplumsal sistem içerisinde zamansal değişiminde göz önüne alınarak ilişkilerin tanımlanması ve tanınması ise en uygun tasarım durum çalışmasıdır (Ma, 2013:47). Burada amaç, olgunun veya sosyal birimin, çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile yoğun, bütüncül bir biçimde tanımlanması yorumlanması ve analizidir.

4.2. Verilerin Toplanması

Nitel araştırmada toplanan veriler nicel araştırmada olduğu gibi sayılara indirgenemez. Her ne kadar nitel yöntemlerde toplanan veriler üzerinde bazı sayısal analizler yapmak mümkün ise de nitel araştırmada temel amaç sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değildir. Asıl amaç, araştırılan konu ile ilgili okuyuculara betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011: 48). Bu amaç doğrultusunda nitel bir yaklaşımla turizm alanlarının gelişimini açıklamak büyük zorluklar içermektedir. Çünkü bu durum, uzunlamasına bir analizi etkili hale getirmeyi, tüm zaman verilerinin kronolojik olarak yapılmasını zorunlu

tutmaktadır. Dahası bu durum, değişen zaman çizgisinde, mekânsal ölçekte (mikro ve mezo) değişen durumların, turizm alanına nasıl yansıdığını da analize tabi tutmayı gerektirmektedir (Ma, 2013:48).

Bu araştırmanın temel amacı, Kuşadası'ndaki evrimsel süreci açıklamaktır. Bu ana amaca ulaşmak için nitel analizlerin güçlü ampirik kanıtlarla desteklenmesi elzemdir. Bu nedenle araştırma boyunca çok çeşitli birincil ve ikincil veri kaynakları elde edilmeye çalışılmıştır (Somuncu, 2012: 35 vd.). Araştırmada bu iki tür veriyi elde etmek için nitel araştırmalarda en çok kullanılan, görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi teknikleri kullanılmıştır.

4.2.1. Birincil Veriler

Araştırmada birincil verilerin elde edilmesi için, gözlem tekniğıyle ilk olarak 28 Ekim 2015 tarihinde alanla ilgili gözlemlerde bulunulmuştur. Bu ilk gözlem sürecinde alanınla ilgili problemler kayıt altına alınmış ve araştırmanın problemini belirlememize katkı sağlamıştır.

Araştırmada aynı zamanda probleme ilişkin yüzeysel bilgilerden çok, kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplamasına olanak tanıyan görüşme (mülakat) tekniğı kullanılmıştır (Şavran, 2009:87). 28 Ekim 2015 tarihinde yapılan ilk saha çalışmasında, toplam yedi kilit aktörle yapılan görüşmeler doğrultusunda elde edilen ön bulgular gerek araştırma sorularının netleşmesinde gerekse de mülakat formunun son halini almasında önemli katkılar sağlamıştır.

Mülakatta katılımcıların verdikleri bilgileri, araştırma sorusunun etrafında toplamak ve alınan bilgilerin karşılaştırılması ve doğruluğunun saptanması için yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmıştır.

Araştırmada amaçlı örneklem kullanılmıştır. Bunun nedeni yarı yapılandırılmış mülakat formundaki soruların, paydaşlara yöneltilebilmesi için ilgili kişinin konuyla ilgili belli bir bilgi ve tecrübe birikimine sahip olmasını gerektiren bir yapıya sahip olmasıdır. Bu doğrultuda görüşmeler için üç hedef grup belirlenmiş ve bunlar için ayrı ayrı mülakat formu hazırlanmıştır. Birinci grup, turizmde etkili kararlar alan bürokratlar, ilgili yöneticiler, üniversitelerde ya da araştırma kurumlarında çalışan konu ile ilgili birikime sahip akademisyenlerden oluşmaktadır. İkinci grup, Kuşadası’nda turizmle ilgili işletmelerin oluşturdukları birliklerin ve derneklerin yöneticilerinden oluşmaktadır. Üçüncü grup ise alanın geçmişi ve tarihi ile ilgili zengin kayıtlara sahip esnaflardan oluşmaktadır (Tablo.2).

Toblo.2.Örneklem Grupları

Birinci Grup	Görüşülen Kişiler	Kodu
Kuşadası Kaymakamlığı	Muammer Aksoy	A6
Kuşadası Ticaret Odası Eski Başkanı	Ali Ergül	A3
İkinci Grup		
Kuşadası Turizm ve Tanıtma Derneği	Mustafa Oğuzkaan	A1
Kuşadası Otelciler ve Yatırımcılar Derneği	Rıza Esen	A4
Turizm Yöneticileri ve Çalışanları Derneği	Koray Parıltı	A5
Üçüncü Grup		
Kazım Usta	Gülbüz Arıkan	A2
Dorukhan Otel	Güven Özalp	A7
Martı Otel	Genel Müdür(Musa Bey)	A8
Toplam		8

Mülakat formlarıyla verilerin toplaması için 30 Kasım 2015 ve 6 Aralık 2015 tarihleri arasında sahada çalışmalar yapılmıştır. Mülakat formu, katılımcılara yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır ve her bir görüşme ortalama 90-120 dakikada tamamlanmıştır. Yapılan görüşmelerin tamamında ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kaydının izin verilmediği görüşmelerde not tutularak kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Saha çalışması sürecinde mülakatlara istenilen düzeyde katılım gerçekleşmemiştir. Bunun ilk sebebi, kasım ayında turizm sezonun kapanmasıyla önemli aktörlerin tatile gitmeleri olmuştur. İkinci sebebi ise Kuşadası'nda bulunan 226 dernekten(<http://www.kusadasi.gov.tr>), turizmle ilgili olduğunu düşündüğümüz 20 dernek belirlenmesinin ardından saha çalışması esnasında aslında bu derneklerin çoğunun “kahvehaneler” şeklinde bir yapıda olduğunu anlaşılması olmuştur. Bu sebeplerden dolayı örneklem gruplarımız küçülmüştür. Yine de yapılan iki saatlik görüşmeler alanla ilgili ciddi bilgileri aktardığından mülakat sayısı ve süresi yeterli görülmüş ve verilerin analizi aşamasına geçilmiştir.

4.2.2. İkincil Veriler

Araştırma için akademik makaleler, raporlar, istatistiki veriler, gazete haberleri ve turizm siteleri kapsamlı bir taramaya tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, nitel özellikli birincil verilerin desteklenmesi için hem nicel hem de nitel, ikincil verilere ulaşılmıştır.

Yerel gazete, haber bültenleri ve internet üzerinden yayın yapan siteler üzerinde tarama yapılarak destinasyonun evrimini yansıtan, karakteristik özelliklerini

barındıran gazete haberleri kullanılarak araştırmanın birincil verileri desteklenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada aynı zamanda birincil verilerin desteklenmesi için üç tür nicel veri kullanılmıştır. Birincisi, araştırmanın en önemli göstergesi olması sebebiyle kullanılan günübirlikçi turist verileri Kuşadası Emniyet Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. Bu veri tabanı, Kuşadası'na giren her yabancı turistin 1988'lerden beri kayıt edildiği, çeşitli tarihlerde de yayınlanan ve aynı zamanda bilgisayar ortamında bulunan istatistiksel bir veri tabanıdır. İkincisi, konaklama sektöründeki doluluk oranlarıdır. Bu verilerde yine Kuşadası Emniyet Müdürlüğü'nden ve Aydın Kültür ve Turizm Müdürlüğünden temin edilmiştir. Eskiye gidilemeyen durumlarda daha önceden yapılan turizm çalışmalarına başvurulmuş ve elde edilen verilerle veri seti desteklenmiştir. Üçüncüsü İlçedeki artan çevresel ve sosyal baskının bir göstergesi olarak belirli aralıklarla nüfus yoğunluğu haritası elde edilmiştir. Bu haritaların elde edilmesi için İlçe Nüfus Müdürlüğü'nden nüfus verileri temin edilmiştir.

4.3. Veri Analizi

Araştırmada mülakat sonucu toplanan veriler betimsel bir yolla analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da dört aşamayla gerçekleştirilmiştir. Bu aşamaların birincisi, araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da mülakatlarda yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011:224). Bu araştırmanın betimsel analiz için oluşacak çerçeve araştırmanın sorusu göz önüne alınarak dönemselsel olarak oluşturulmuştur. Bu dönemler Butler'ın (1980) teorik çerçevesi göz önüne alınarak keşfetme, ilgi, gelişim, sağlamlaşma, durgunluk ve

düşüş-gençleşme dönemleri şeklinde gruplandırılmıştır. Analizin ikinci aşaması, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2011:224). Bu aşamada, araştırmada oluşturulan dönemsel çerçeve doğrultusunda veriler tanımlanmamış, anlamlı ve mantıklı bir şekilde gruplandırılmıştır. Bu işlem sonunda verilerin bir kısmı dışarıda bırakılmıştır. Analizin üçüncü aşaması, bulguların tanımlanmasıdır. Bu kapsamda veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak da tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması yapılmıştır. Tüm bu işlemlerin sonunda nitel araştırmalarda tümevarım ilkesi hâkim olduğu bilinciyle bir kuram oluşturma(grounded theory) çabası içine girilmiştir.

4.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerliliğin yüksek olması için katılımcıların araştırma konusu olan olguya bakış açıları doğrudan aktarılmıştır. Aynı zamanda tespit edilmeye çalışılan olguya karşı, kişilerin farklı bakış açıları ve düşünceleri aynı çerçevede yansıtılmıştır. Aktarılan bu bilgilerin temini sırasında katılımcılara araştırmayla ilgili detaylar açıklanarak güven sağlanmış ve en doğru bilgiler alınmıştır. Elde edilen bu veriler ham haliyle saklı tutulmuştur.

Araştırmada gerek görüşmeler gerekse gözlem ve dokümanlar yolu ile elde edilen verilerin ayrıntılı ve derinlemesine olması, araştırma sonucunda ulaşılan sonuçların geçerlilik ve güvenilirliğine ilişkin önemli bir gösterge olmuştur.

Araştırmada, veri toplama tekniklerinin artıları ve eksileri dikkate alınarak araştırma sorularına yanıt verebilecek birden fazla araç geliştirilmiştir. Bu yüzden araştırmada nitel verilere ek olarak iki tür nicel veri kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda veri çeşitlenmesi (data triangulation) olarak da adlandırılan bu durum

elde edilen bulguların geçerlik ve güvenilirliğini artırma konusunda önemli katkılarda bulunmuştur.

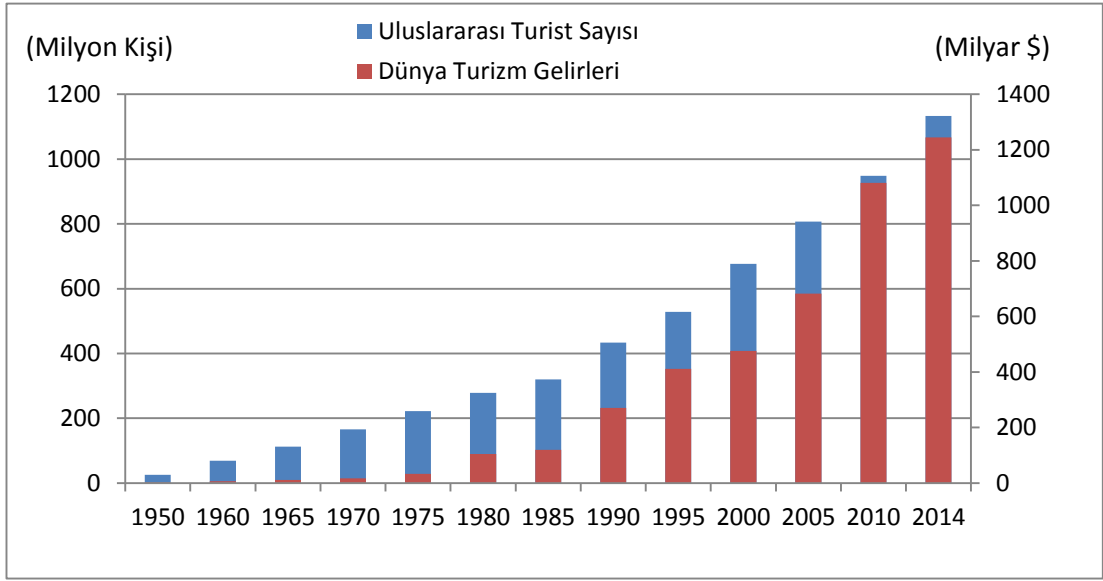
Bu araştırma katılımcılar bakımından hiçbir etik problem barındırmamaktadır. Mülakata katılan bireyler gönüllü olarak katılmış ve bilgilendirilmiştir. Talep etmeleri halinde katılımcıların kimliğinin gizli tutulacağı bilgisi verilmiştir. 28 Ekim 2015’de yapılan ilk saha çalışmasında kimliklerinin gizli tutulmasını talep eden beş kişi olmuştur. İki katılımcı gizli tutulması talebinde bulunmamıştır. 30 Kasım 2015’de yapılan saha çalışmasında katılımcıların hiçbir kimliklerinin gizli tutulması talebinde bulunmamışlardır.

5. BÖLÜM: BULGULAR

5.1. Uluslararası Turizm ve Türkiye’de Turizmin Gelişimi

Son yarım asırdır bazı olumsuz durumlara karşı, turizm sektörü hem çeşitliliğini hem de hacmini artıran en önemli sektör durumundadır (UNWTO, 2014:2). Öyle ki UNTWO verilerine göre 1950’de 25 milyon olan uluslararası turist sayısı bugün, 60 yıl gibi kısa bir sürede, yılda ortalama % 4 büyüyerek 1 milyarı geçmiştir. 2013 yılında ise küresel ölçekte uluslararası turizm gelirleri 1 trilyon doları geçmiştir ve bu devasa büyümenin önümüzdeki dönemlerde de devam etmesi beklenmektedir (UNWTO, 2014:5). Uluslararası turistler dünyadaki hizmetler sektörü ihracatının %29’unu, tüm mal ve hizmet ihracatının ise %6’sını oluşturmaktadır. Bu rakamlarla turizm dünya çapındaki ihraç kategorisinde sırayla petrol, kimya, yiyecek ve otomotivden sonra beşinci sırada yer almaktadır. Bu sıralamanın ilk sırasında çoğu gelişmekte olan ülkelerde hiç kuşkusuz turizm yer almaktadır (UNWTO, 2014:6).

Dünya Turizm Örgütüne göre 1950’de uluslararası turizme katılanların sayısı 25.3 milyon, 1990 yılında 435 milyon, 1995 yılında 527 milyon, 2000 yılında 674 milyon, 2005 yılında 809 milyon, 2010 yılında 949 milyon, 2014 yılında ise 1.133 milyara ulaşmasıyla çok hızlı büyüme gösteren bir sektör olduğu anlaşılmaktadır. Turizm gelirleri ise 1950’de 2 milyar \$ iken, 1990 yılında 271 milyar \$, 1995 yılında 415 milyar \$, 2000 yılında 495 milyar \$, 2005 yılında 703 milyar \$, 2010 yılında 966 milyar \$, 2014 yılında ise 1.245 trilyon \$ olarak hesaplanmıştır (UNWTO, 2015:5,6).

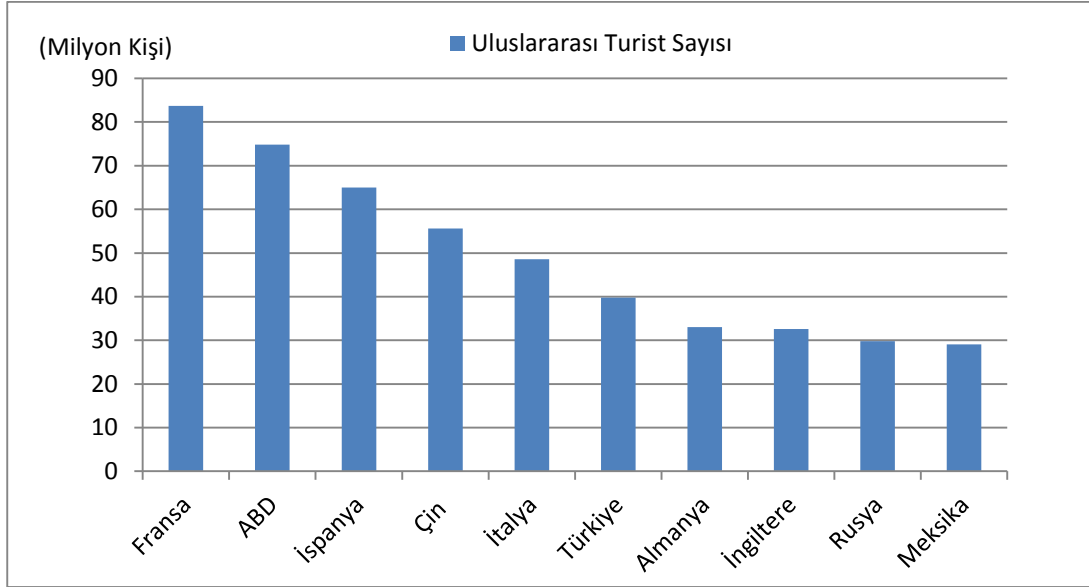

Şekil.2. Uluslararası Turist Sayısı ve Dünya Turizm Gelirleri(Kaynak: UNWTO, 2015)

Bu derece dinamik olan bir yapı, uluslararası ticaret akımından hiç kuşkusuz büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkeler iş hacimlerini artırmak ve dış ticaret açıklarını kapatmakta turizme yöneldikleri görülmektedir. Dünya turizm örgütünün bu teze paralel verilerine göre uluslararası turist sayısı, gelişmekte olan ülkelerde 1990'da %31'den 2010'da %47'lere çıkmıştır(UNWTO, 2011). Nihayetinde turizmin bu denli önemli bir gelişim göstermesi destinasyonların sayısının artması ve aralarında oluşan rekabetle son derece ilintilidir. Türkiye'de son yıllarda bu pastadan pay almak için çabalayan ve devletin katılımcı etkin rolüyle politikalar geliştiren ülkelerin başında gelmektedir(Şekil.2).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde iç turizm talebinin düşük olmasından dolayı yabancı turizm talebine dayalı bir turizm endüstrisinin gelişimi devletin etkin çabasıyla gerçekleşmiştir (Yarcan, 1998: 44). Politik ve teknik destek olarak ifade edebileceğimiz bu çabaların çeşitliliği, değişen hedefler doğrultusunda zaman içinde

sürekli değişmiştir. Yine de tarihsel olarak politik ve teknik destek araçların iki ana fikre hizmet ettikleri görülebilir. Bu nedenle Türkiye’de turizmin gelişimi iki dönem üzerinden incelenmelidir.

Şekil.3. En Çok Turist Çeken Ülkeler(Kaynak: UNWTO, 2015)

Birincisi, 1923-1980 arası Türkiye’de turizm endüstrisinin kurumsallaşması olarak ifade edilebilir. Bu dönemin ilk evresin olan 1923-1963 arasında, Türkiye Turing Federasyonu olarak bilinen sonraları Turing ve Otomobil Kulübü olarak değişen ve en sonunda da Türkiye Seyyahın Cemiyeti adını alan cemiyet kurulmuştur. Daha sonra ise devlet eliyle kurulan Türkiye Teyyare Cemiyeti ile Seyr-i Sefarin İdaresi kurulmuştur. (Roney, 2001:136). Ancak devletin kuruluşları bu dönemde, turizme bakışı ve stratejisi, bir sektör olarak ekonomiye getireceği gelirinden çok yeni kurulan Türkiye’yi dışarıya tanıtıcı bir araç şeklindedir.

İlk başlarda turizm sektör ile tanıtım amacı güden devlet 1950’li yıllarda gelirler kaleminde dışa dönük bir sektör olarak geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda turizm sektöründe yapılacak yatırımların teşviki için 1950’de 5647 sayılı Turizm Müesseselerini Teşvik Kanun’u çıkarılmış, aynı yıl Türkiye Emlak Kredi

Bankasında 1.000.000 TL’lik kredi fonu oluşturulmuştur. 1953 yılında 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiş, 1955 yılında Turizm Bankası kurulmuş ve böylece turizm sektörünün finansman ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır. 1957 yılında ise Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, “Basın Yayın ve Turizm Vekâleti” adıyla Bakanlık seviyesine taşınmıştır. Ancak bu döneme turizmde özel sektörü güçlendirmeye yönelik yapılan bu adımlar askeri darbeyle askıya alınmış ve ilk kalkınma planına kadar hemen hemen hiç bir uygulamaya konu olmamıştır(Yıldız, 2011:58).

1963-1980 yılları arası devletin turizme olan bakışı, turizm yoluyla ödemeler dengesinde katkıda bulunmak, döviz gelirlerini arttırmak, yeni iş olanakları yaratmak ve iç piyasada tatil olanaklarını arttırmak şeklinde olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda Turizm Bakanlığı bu dönemin en önemli örgütsel kuruluşudur. Diğer bir yönetim aracı ise yatırımlara kredi desteği ile birlikte proje ve teknik destek sağlamak üzere 1955 de kurulan Turizm Bankasıdır. 1972 yılında Türkiye Seyahat Acentaları Birliği(TÜRSAB) seyahat acentalarını bir çatı altında toplamak üzere kurulmuş ve etkin bir yönetim aracı olarak devreye girmiştir. Bu evrede geliştirilen politik ve finansal en önemli araçsa “Öncelikli Turizm Bölgeleri” için bakanlar kurulu kararı ile kredilendirme yolunun açılması olduğu söylenebilir(Yılmaz, 2007:35). Önemli bir diğer yasal karar ise turizm tanıtımının için yayın materyali basımında gerekli basım malzemelerinin ithalinin kolaylaştırılması ile ilgili karar 1973 yılında düzenlemiştir.

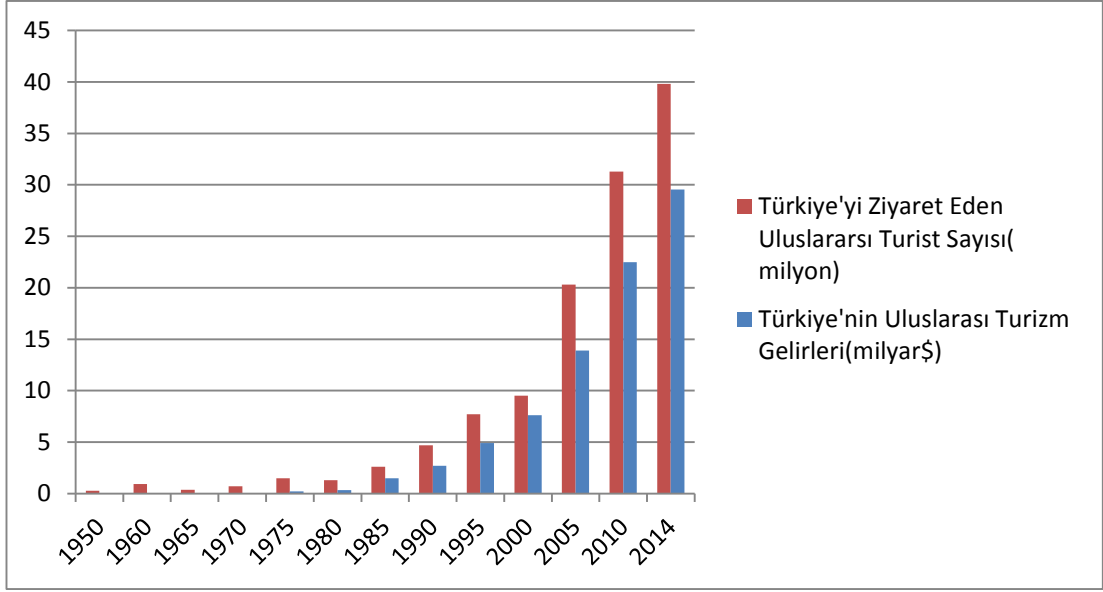
İkincisi, neoliberal politikaların daha etkin kullanıldığı ve 1980’de başlayan dönemdir. Dönemin en önemli yasal aracı 16.03.1982 tarihli resmi gazetede yayınlanan 2634 sayılı “Turizm Teşvik Kanunu” dur. Böylelikle yatırımlar öncelikli turizm gelişme alanlarına yönlendirilerek, kıt kaynakların daha etkin kullanımı

sağlanmış, temel planlama ve koordinasyon işlevini yüklenen turizm bakanlığı, devlet arazisinin tahsisıyla ilgili işlemleri basitleştiren, yeni turizm türlerinin gelişmesine olanak tanıyan ve tüketici hakkını koruyan bir kuruluş olarak etkinliğini sürdürmüştür(Yılmaz, 2007:35). Orman Bakanlığının bir görevi de kamu arazisi olan ormanlık alanların turizm yatırımcılarına tahsis edilmesi biçiminde gerçekleşmiştir.

1983 yılı pazar ekonomisine geçiş döneminde devletin üst yapı yatırımlarından çekildiği ve özelleştirmelerin başladığı dönem olmuştur. Turizm yatırımcılarına özellikle de konaklama sektörü için düşük kiralama bedelleriyle güney kıyı bandında kamu arazileri tahsis edilmiş ve kamu tarafından vergi muafiyeti, düşük faiz ve uzun dönemli krediler gibi çeşitli mali olanaklar tanınmıştır. Bu teşvikler bir anda ülkede çok sayıda ve kitle turizmine uygun tatil köyü, kıyı oteli gibi konaklama yatırımlarının gelişmesini sağlamıştır(Yarcan, 1998:44).

Tüm bu çabalar 1980'lerden sonra sonuç vermeye başlamış ve uluslararası turist, önemli bir eşik olan 1 milyon ziyaretçi sayısını aşmıştır. Bu tarihten sonra çok kısa sürede önemli artışlar yakalamıştır. Öyle ki turizm Türkiye için 1980'lerden sonra yani dışa açılmadan sonra turizm sektörü hem yerli hem de yabancı turist olmak üzere ciddi artışlar yakalamış bu durum gerek yayılım sahasında gerekse taleplerde bütüncül bir artış göstermiştir.

90'lı yıllarda turizm sektörü ihracata dayalı büyüme modelinin de verdiği ivmeyle atağa kalkmıştır. 1989-1998 yılları arası Türkiye turizminin dünya turizm piyasasından aldığı pay binde 3'ten %1,8'e, ülkeye gelen yabancı turist sayısı 2,8 milyondan 9,7 milyona, turizm geliri ise, 2 milyar dolardan 7,2 milyar dolara yükselmiştir (Şekil.4).

Şekil.4.Türkiye’yi Ziyaret Eden Uluslararası Turist Sayısı ve Türkiye’nin Uluslararası Turizm Gelirleri(Kaynak: UNWTO, 1996, 2001,2006, 2015)

Sermayeye tanınan finansal ve mekânsal avantajlar sayesinde bir anda büyüyen turizm sektörü, bu dönemde daha saldırgan ve yıkıcı bir nitelik kazanmıştır. Turizm sermayesinin dünya genelinde de neoliberal politikalar sayesinde Türkiye’deki gibi bir anda büyümesi olayı, büyük destinasyonların yoğun bir baskı altında kalmasına neden olurken, en temelde bir tüketim organizasyonu olan turizmin muhtaç olduğu tarihsel ve doğal yapılara zarar vermesi kendine de zarar vermesine neden olan bir kısır döngü yaratmasının da önünü açmıştır(Tut, 2013: 77).

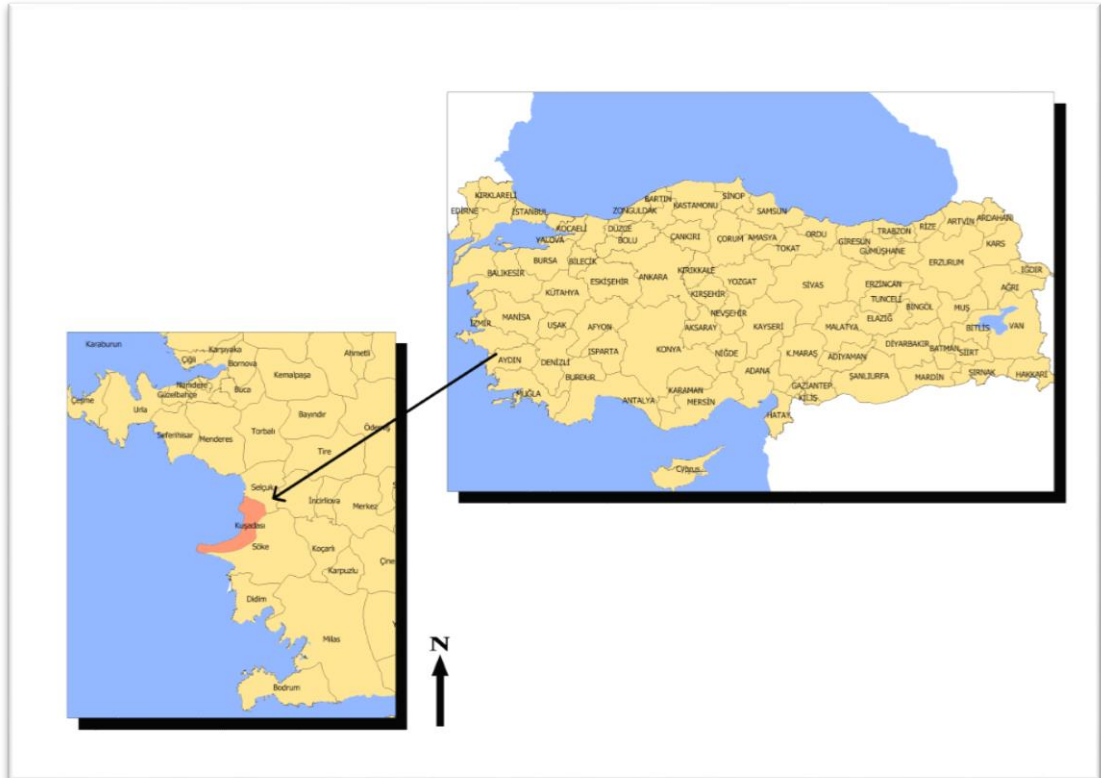
Örneğin deniz turizmi ile Akdeniz kıyılarında yoğunlaşan sezonluk nüfus, birçok sahil kentini dönemsel bir atık su krizine sürüklemiş, nüfusun sezonluk olmasından kaynaklı olarak altyapı elemanları geliştirilememiş ve sonuç olarak kent yöneticilerini atık suların doğrudan denize boşaltılması gibi bir çözüme sürüklemiştir. Ancak deniz kirliliğini hat safhaya çıkaran bu durum sonucunda deniz turizminde uzmanlaşan yerleşimlerde denize girilememesi durumunu ortaya

çıkarmıştır. Bu klasik örnek turizmin metalaştırarak tükettiği varlıklar üzerinden nasıl kendi kendine yok ettiğinin güzel bir örneğidir (Pointig, 2000: 298). Bugün bu gelişmelerden Ayvalık, Bergama, Kuşadası, Bodrum, Pamukkale gibi onlarca bölge nasibini almış ya da alacaktır. Bu bağlamda turizmin ilk başladığı destinasyonlardan bir olarak Kuşadası'nın incelenmesi diğer bölgeler için bir ödev niteliği taşımasından ötürü önemlidir.

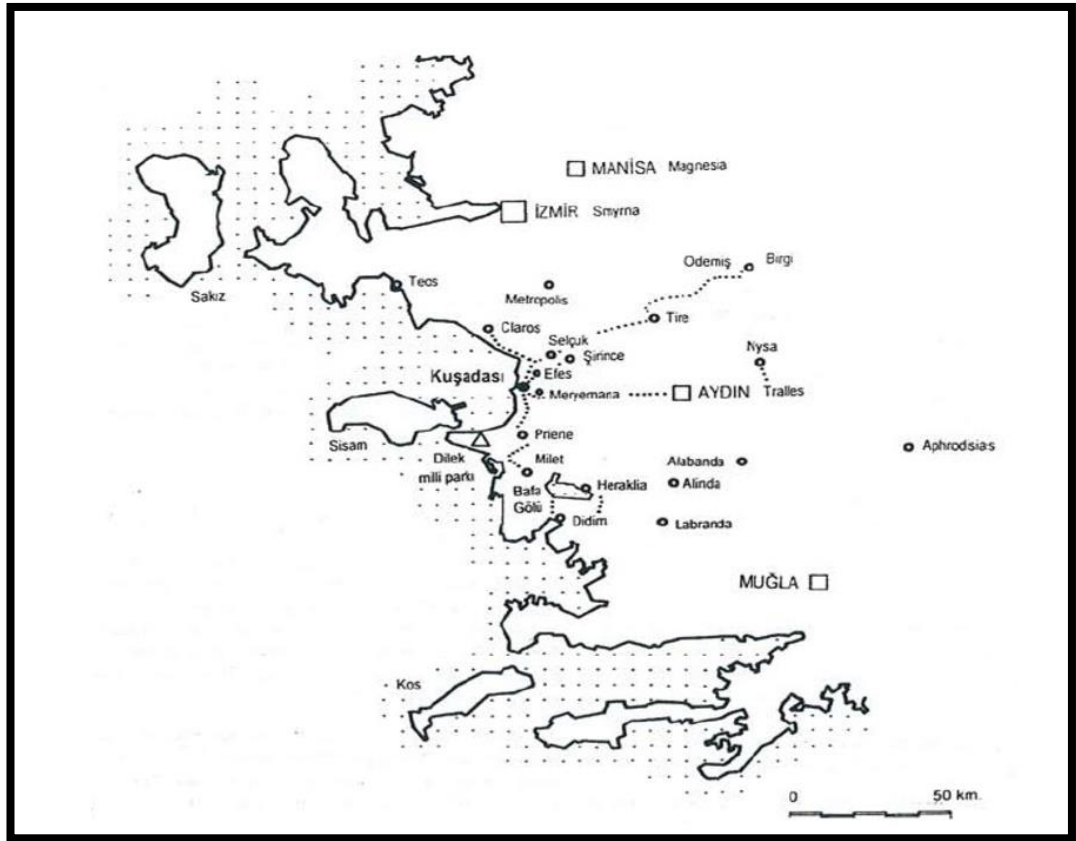
5.2. Bir Destinasyon Olarak Kuşadası

1957 yılında İzmir'den ayrılıp Aydın'a bağlanan Kuşadası İlçesi, Türkiye genelinde önde gelen turizm merkezlerinden biri olmasının yanında Türkiye'deki ilk turizm merkezlerinde biri olma özelliği de taşımaktadır(Harita.1).

Harita.1. Kuşadası'nın Lokasyon Haritası(Ölçeksizdir)

Efes Antik Kenti, Afrodisyas, Pamukkale, Nyssa, Priene, Milet, Claros, Heraklia, Nysa, Metropolis, Magnesia, Bergama gibi antik yerleşmelerin, İzmir, Şirince, Didim, Bodrum, Marmaris gibi turistik yerlerin, Bafa Gölü, Gölçük, Dilek Yarım Adası gibi doğal kaynakların, Meryem Ana Kilisesi gibi dini mekanların merkezinde oluşu, ayrıca Sisam Adası ile karşı karşıya bulunuşu ve Deniz-Hava-Karayolu ile ulaşımının kolay olması özellikleri Kuşadası'nı kültür, inanç ve deniz turizmi için önemli bir destinasyon merkezi haline getirmiştir(Harita.2).

Harita.2.Kuşadası ve Çevresindeki Antik Yerleşmeler(Akyüz ve Karatosun, 2000)

Kuşadası'nın yukarıda belirtilen turistik değerlere yakın olmasının yanında sınırları içinde kültür ve deniz turizmi için çekiciliklere sahip birçok coğrafi ve tarihi değere sahiptir.

Genel olarak insanların rekreatif amaçlarla denizden ve deniz kıyısından faydalanması olarak tanımlanabilecek deniz turizmi, denize girme, güneşlenme, konaklama, deniz ulaşımı, yatçılık, kamp, piknik, dinlenme alanları ve sportif faaliyetler gibi birçok aktiviteyi kapsamaktadır(Kahraman, 2011: 321).

Deniz turizminin, Kuşadası'nda gelişmesinde en önemli rol, iklimin olmuştur. Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Kuşadası'nda yıllık ortalama sıcaklık 17 °C, yaz döneminde ise ortalama sıcaklık 25 °C civarındadır. Sıcaklık şartlarının elverişliliği deniz turizminin Mayıs ayı başından Ekim ayı sonu kadar devam etmesine olanak vermektedir. Yaz döneminde ortalama yağış 6.5 mm, yağışlı gün sayısı ise 4.5 gündür. Yaz döneminde kapalı gün ve bulutlu gün sayısı son derece azdır. Güneşlenme süresi yaz mevsiminde 11 saat/günü aşmaktadır. Tüm bu iklim değerleri bölgede deniz turizminin gelişmesine olumlu katkılar yapmıştır(Meteoroloji Genel Müdürlüğü).

Kuşadası kıyılarında denizden faydalanmayı olanaklı kılan alçak kıyılar ve plajların bulunması deniz turizmini geliştirmiştir. Güney kesimde milli park sınırları içinde İçmeler koyu, Aydınlık koyu, Kavaklıburun koyu ve Karasu koylarında uluslararası alanda tanınan mavi bayrak almış, son derece temiz doğal plajlar yer almaktadır. Milli parkın bu koyları sınırlı bir kullanımla deniz turizmine açıktır. Güzelçamlı-Davutlar-Kuşadası hattı uzun bir kıyı şeridi, doğal kumsal niteliğinde olup, plaj olarak kullanılmaktadır(Foto.1). Bu plajların en ünlüleri Uzun Plaj(Long Beach), Kadınlar Plajı, Yılandıcı Burnu Plajı, Kuştur Plajı ve artık şehirleşme ile yok olan(Foto.2) Halk Plajıdır(Kahraman, 2011: 322).

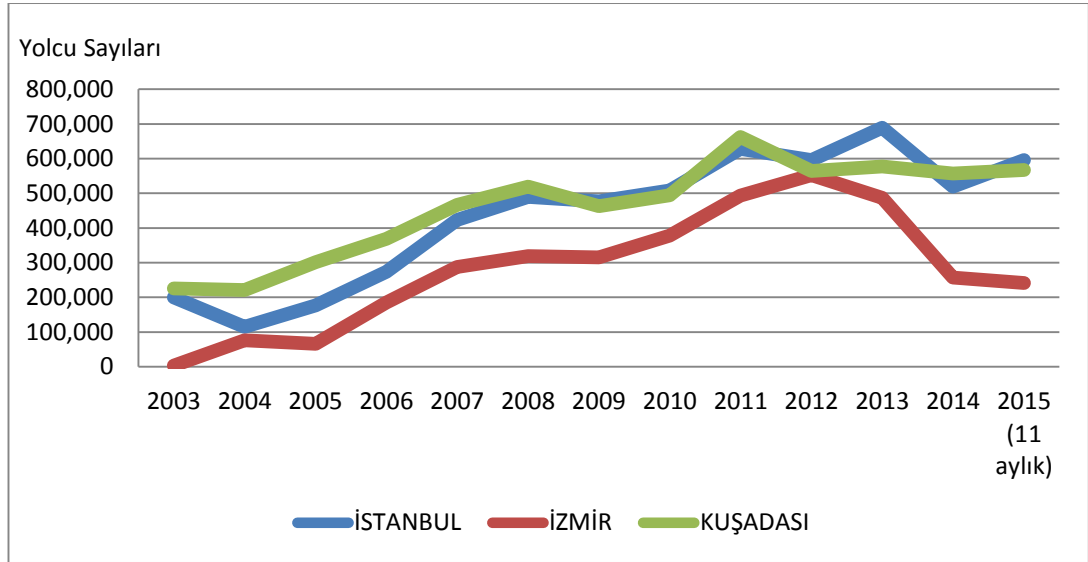

Foto.1. Güzelçamlı Plajı(Kaynak: www.aydinpost.com)

Foto.2. Kuşadası Kent Merkezinde Yer Alan Halk Plajının Eski Bir Görüntüsü(Kaynak: www.sehiralem.com)

1958 yılında inşaatına başlanan ve 1964 yılında açılan Kurvaziyer limanı ve 1977 yılında açılan yat limanı Kuşadası'nda deniz turizminin gelişmesinde önemli bir diğer faktördür. Öyle ki bu özelliğiyle İstanbul'dan sonra ikinci büyük deniz kapısı olma özelliği kazanmıştır(Şekil.5).

Şekil.5. Yıllar İtibariyle Kurvaziyer Gemilerle Gelen Yolcu Sayıları(Kaynak: Kuşadası Liman Başkanlığı).

Kültür turizmi insanların başka toplumların kültürlerini tanımak, geçmişte yaşamış medeniyetlere ev sahipliği yapmış alanları ve günümüze ulaşan mekânlarını görme amacıyla ortaya çıkmış bir turizm türüdür(Kahraman, 2011: 302). Kuşadası konumu itibariyle antik çağlardan beri birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle ilçe sınırları içinde çeşitli kültür ve dönemlere ait birçok eser vardır. Bunlardan en önemlileri şunlardır.

Güvercinada: Kuşadası'nın hemen kıyısında yer alan küçük bir adadır. Sarp kayalar üzerine inşa edilmiş bir Bizans kalesi bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Mora isyanı sırasında adalardan gelecek saldırılara karşı bir ileri karakol

görevi görmüştür. Ayrıca korsanlara karşı kullanıldığından halk arasında “Korsan Kalesi” adı ile de anılmaktadır(Foto.3).

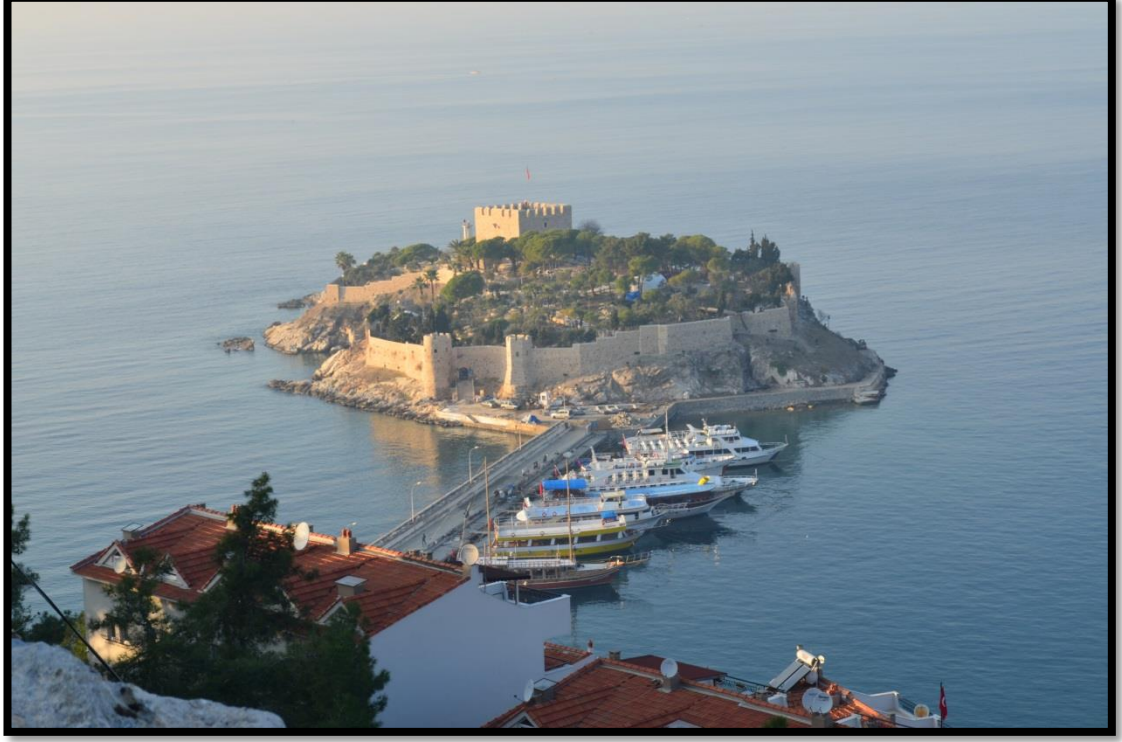

Foto.3. Kuşadası Kent Merkezinin Karşısında Yer Alan Güvercinada

Yılandıcı Burnu(neopolis): Güvercinada’nın biraz ilerisinde, denize uzanan ikinci bir yarımada halindedir. Antik Neopolis’in Kuşadası’nda ilk yerleşme yeri olduğu ve iyonlar tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Bu yarım adada şimdiye dek bir araştırma yapılmamıştır.

Panionion: Kuşadası’na bağlı Güzelçamlı sınırları içinde, Davutlar-Güzelçamlı yolu kenarında, yoldan birkaç yüz metre içeridedir. Tarihte iyon Konfederasyonuna bağlı 12 iyon şehrinin merkezidir(Gürdal, 2000).

Pygale: Kuşadası'nın 3km.kadar kuzeyinde küçük bir yerleşim yeridir. Kuştur Tatil Köyünün yanındaki burun üzerinde bulunmaktadır. Kentin Argos Kralı Agamemnon tarafından kurulduğu sanılmaktadır (Erdemgil, 2000).

Kadıkalesi: Kuşadası Körfezi'nin güneyindeki, Orta Çağ'ın iki limanından biri olan Anaia'yı korumak için inşa edilen Kadıkalesi, Kuşadası-Davutlar yolu üzerinde bulunan bir Bizans kalıntısıdır (Mercangöz, 2000).

Kaleiçi Camii: Çarşı içindedir. 1618 yılında Sadrazam Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bu nedenle “Öküz Mehmet Paşa Camii” adı ile de anılmaktadır. 1830 yılında onarılmıştır. Caminin giriş kapısının kanatları geometrik geçmeler ve sedef kakmalarla süslenmiştir.

Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı: Kuşadası iskelesi yakınındadır. 1618 yılında Sadrazam Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır(Ersoy, 2000). 1966 yılında restore edilmiştir. Konaklama tesisi olarak uzun yıllar kullanılmıştır. Şu an tekrar restorasyon çalışması kapsamına alınmıştır.

Dilek Yarım Adası Milli Parkı: Dilek Yarımadası'ndaki ormanlık alan 1996 yılında Milli Park olarak korunmaya alınmıştır. 11.000 hektarlık alanı kapsamaktadır. Yapılan çalışmalarda Akdeniz florasına ait ender bitki türlerine rastlanmıştır. Ayrıca fork balığı ve deniz kaplumbağaları Milli Park ta doğal yaşama ve çoğalama olanağı bulmaktadır(Öztürk, 2000, vd.).

Bunların yanı sıra; Andız Kulesi, Roma Hamamı, Ilıca tepe, Su Yolları ve Kemerleri, Zeus Mağarası, Ania, Melia, Kurşunlu Manastırı, Kuşadası evleri, çeşitli camiler, hamamlar, çeşmeler önemli tarihi mekânlar olarak sıralanabilir.

5.3. Kuşadası'nın Turizmin Alanları Yaşam Döngüsü Modeli Bağlamında Değerlendirilmesi

Bu bölüm, Kuşadası'nda turizmin evrimini Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli bağlamında ele alacaktır. Modelde belirtilen aşamaların tümü Kuşadası'nda yaşanmıştır. Bu nedenle bölüm keşfetme, ilgi, gelişim, sağlamlaşma, durgunluk ve çöküş başlıkları altında işlenecektir.

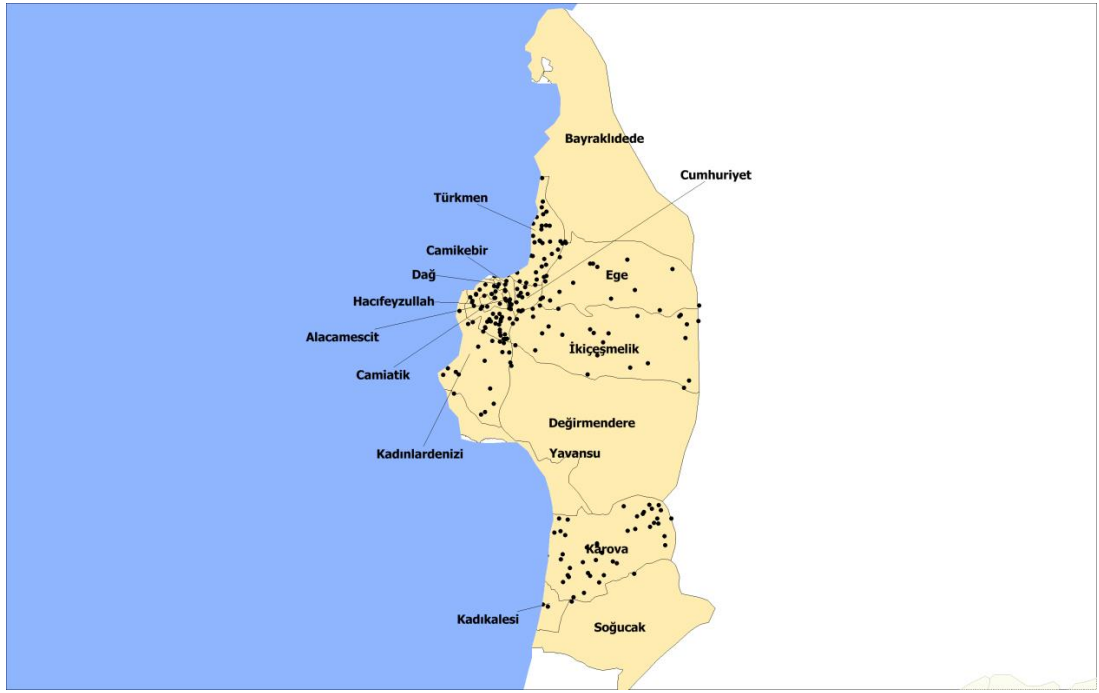
5.3.1. Keşfetme Dönemi(1950-1962)

1950'li yılların sonuna kadar ticaret, sığınma, bakım–onarım, ikmal amacıyla limanda demirleyen gemilere hizmet veren bir liman kenti olan ve buna bağlı olarak da sadece ticari ve tarımsal aktivitelerin yoğunlaştığı Kuşadası'nda, turizm faaliyetlerinin başlamasını ilk tetikleyen unsur yine liman olmuştur. Limana demirleyen gemi personelinin karaya çıktıktan sonra çevreyi gezmeleri ve ülkelerine döndüklerinde gördükleri yerleri, özellikle Efes Harabeleri ve çevresindeki antik kentleri anlatmalarıyla başlayan turizm aktivitesi devamında kültür turisti olarak nitelendirilen eğitilmiş ve görece yüksek gelirli, kendi araçları ya da karavanlarıyla gelen yabancı turistleri çekti(KUTO, 2005 : 214).

İkinci unsur Meryemana evi ile Hz. İsa'nın havarilerinden St.Jean'in mezarının bölgede yer alması ve 1957 yılında Meryem Ana Evi'nin Hac yeri ilan edilmesi olmuştur. Bölgenin kazandığı dini misyonla inanç turizmine talep artmış ve bu yıldan sonra ziyaretçi sayısı artmaya başlamıştır(KUTO, 2005:214). Limandan gelen turistlerin artmasıyla onların ulaşım ihtiyacının karşılanması için ilçede ilk seyahat acentası 1959 yılında A.Naci Akdoğan tarafından kurulmuştur.

Üçüncü unsur ise 80 km'yi aşan kıyı uzunluğu, denizden turizm amaçlı faydalanılmasına olanak veren plajları, koyları ve ardındaki zengin bitki örtüsünde birçok canlı türünü barındıran doğal bir güzelliğe sahip Dilek Yarımadası Milli Parkı bölgede deniz turizmine olan talebi arttırmıştır(Kahraman, 2011:293). 1962'ye kadar Kuşadası, çevre şehirlerden gelen yerli turistler için bir sayfiye yeridir. Tatil günleri en üst seviyeye ulaşan bu talep doğrultusunda sinemalar, plajlar, kültür ve eğlence faaliyetleri gelişmeye başlamıştır(Belen, 2004:239). Böylece Kuşadası'nda kültür, deniz-kum-güneş ve inanç turizmi küçük çaplarda da olsa başlamış oldu.

Harita.3. 1960 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı(1 nokta=100 kişi)

50 ve 60'lı yıllar arasında Kuşadası'nda görülmeye başlayan turislere rağmen kent hala ciddi anlamda tarımsal niteliğe sahipti. Zaten bu dönemde, turizm adına kendi evini pansiyon gibi işletenler ve Kuşadası'nda yer alan birkaç pansiyondan başka konaklama tesisi de yoktur(Tut, 2013: 94). Bu olanaksızlığa rağmen bu

dönemde gelen turistler için Kuşadası, ardında zengin tarihi değerlere sahip şirin ve bozulmaması gereken bir balıkçı köyüydü. Herkesin birisini tanıdığı 11.000 nüfusuyla çok kalabalık olmayan bir ilçeydi(Harita.3).

5.3.2. İlgi Dönemi(1962-1980)

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde küresel ölçekteki ekonomik ve siyasi konjonktürün ve sınıflar arası bölüşüm ilişkilerinin daha iyi bir durumda olması, geniş kitlelerin boş zamanlarında daha fazla aktivite için gelirleri olmasına yol açarak kitle turizmini yükseltmiştir. Aynı zamanda uluslararası turizmin orta sınıf için daha ulaşılabilir bir konuma gelmesi turist sayısını arttırmıştır(Tut, 2013: 74).

Kuşadası bu küresel konjonktürü çok iyi değerlendirmeyi başarmış ve Türkiye’de uluslararası turizme ilk açılabilen destinasyon olmuştur. Şüphesiz bu koşulun oluşmasında, yanında her daim uluslararası anlaşmaların olduğu defterlerle gezen Kaymakam Özer Türk’ün 1962’de Kuşadası’na atanmasının turizmin gerçek anlamda başlaması üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Zira görüşülen tüm paydaşlar Türk için “...kendisini turizme adanmış turizmle yatan turizmle kalkan buradaki görev süresi içerisinde üç lisanı hatmetmiş birisi.”(A1) olarak nitelendirmektedirler. Özer Türk Avrupa’da aldığı turizm eğitim sayesinde edindiği derin ve teorik bilgileri hayata geçirme fırsatı yakalamış ve Kuşadası’nda turizm hareketinin ciddi anlamda başlamasına vesile olmuştur. Destinasyona gelen yerli ve yabancı turist talebinde ciddi artışlar başlamasıyla da büyük yatırımlar başlamış oldu.

Türkiye’de karma ekonomi modelinin hâkim olduğu bu dönemde Kuşadası’nda yatırımlar mekânsal olarak ikiye ayrılabilir. Birincisi, ilçe merkezi ve yakın çevresi olarak ifade edebileceğimiz ve özel sektör tarafından yabancı turistlere yönelik yapılmış yatırım alanlarıdır. Bu yatırımlardan en önemlisi, ilk turistik işletme

belgeli tesis olan ve 1962 yılında hizmete açılan Tusan Otel'dir. Bu tesisi 1964 yılında hizmete açılan Kısmet Otel izlemiştir. Daha sonra Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı restore edilerek konaklama tesisi haline getirilmiştir(Foto.4). Bu yatırımlar sonucu ilçenin konaklama kapasitesinde önemli bir artış yaşanmıştır.

Foto.4. Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı

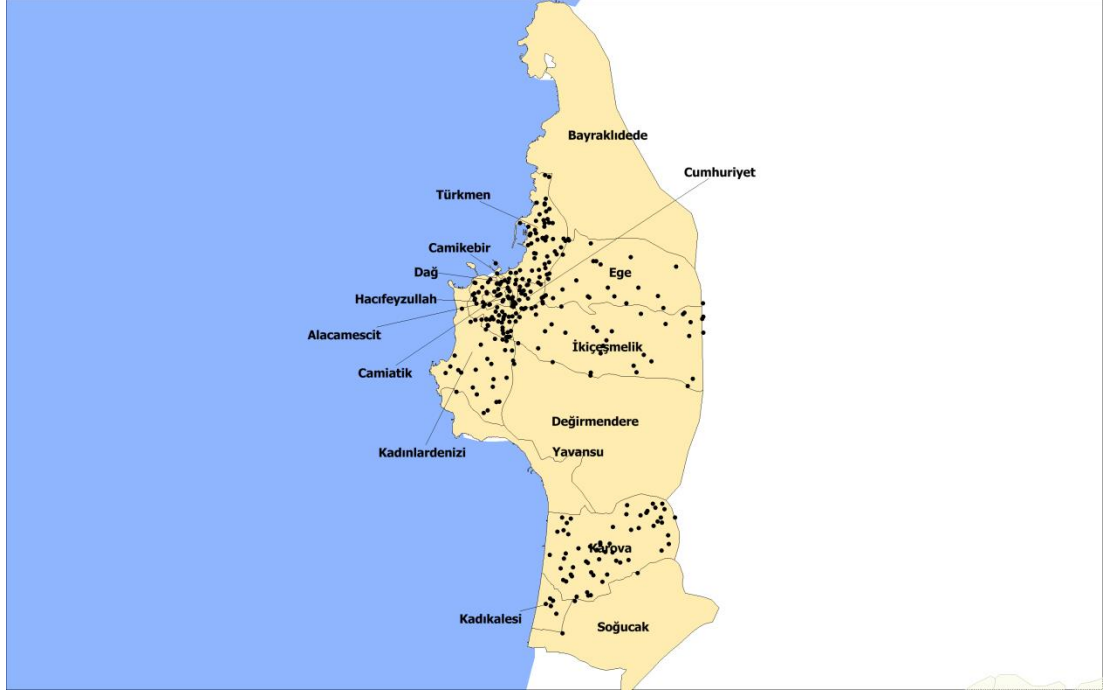
Kuşadası, 1967 sonrası Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile İmar ve İskân Bakanlığı ortak çalışması olan “Efes Bölgesi Turizm Planlaması- Efes-Kuşadası Turistik Bölge Projesi”nde pilot bölge seçilmiş ve bu kapsamda İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak hazırlanan Türkiye Tanıtım broşürlerinde kapsamlı ve özel bir yer almıştır(Aktaran: Belen, 2004: 236; Emekli, 2000: 53). Bu erken dönem tanıtım faaliyetleri turizmin atılımı için önemli bir adım olmuştur. Bu atılımın, Kuşadası’na yansımalarını A1 şu şekilde ifade ediyor:“...turizm kendini ciddi anlamda göstermeye başlamıştı. Kalacak yer sıkıntısı bile olmuştu. Bu durum karşısında

Kuşadası'nda yaşayan insanlar artan turizm talebine karşılık mevcut evlerini, dükkânlarını turizm amaçlı işletmelere çevirdi ya da turizm sektörü için kiralamaya başladılar. Yavaş yavaş Kuşadası bu şekilde dolmaya başladı. Yatırımlar olmaya başladı.”(A1).

İkinci yatırım bölgesi ilçe merkezinin dışında ve devlet tarafından finanse edilen büyük yatırımlardır. Özellikle 68 yılında, Kuştur ve Emekli Sandığı Arslan Burnu tatil köylerinin açılmasıyla Kuşadası'nın yatak kapasitesi 2000'in üzerine çıkmıştır(Ergül, 2008: 6). Devletin kurumlarına ait tatil mekânlarında, sektörün devlet tarafından yönetilmesi, memurlara sunduğu makul fiyatların olması daha büyük kitleleri turizm aktivitelerine yakınlaştırırken yerli turizm talebinin de artmasını sağlamıştır. Yerli turistler ise bu tesislerden yararlanmanın yanı sıra, aynı zamanda bir yatırım niteliği de taşıyan, kuzeyde Doğanbey Burnundan güneyde Güzelçamlı'ya doğru ticari kooperatifçilik ya da siteler biçiminde ikinci konuta yani yazlık piyasasına(Harita. 4) yönelmişlerdir(Tut, 2013: 97). Bu yönelimler sonucu 1960'da 11.000 kişinin yaşadığı bir küçük kasaba olan Kuşadası, turizmin atılımı, iskele inşaatının 1964 yılında tamamlanması ve yazlıkçıların artmasıyla nüfus artışı yaşanmış ve 1970'de 16.000 kişiye ulaşmıştır(Harita.4).

Kuşadası'na bu dönemde gelen turistler tarihi ve kültürel öğeleri görmeyi arzulayan aynı zamanda güzel kumsallar ve temiz denizden yararlanma motivasyonu ile gelir. A2 ve A3 bu dönem turistlerini, günümüz turistlerinden motivasyon ve davranış farklarını şöyle dile getirmektedir: *“İlçe merkezindeki veya yakın çevresindeki konaklama tesislerinde 5-10 gece arası konaklardı. Bu turistler...akşam olduğu zaman şehre çıkardı. Restoranlarda yemeklerini yerdi. Yemeklerini yedikten sonra çıkarlar, pazarları dolaşırlardı. Öyle ki, müşteri*

potansiyeli yüksek olduğundan saat 12:00'ye kadar halıcısı olsun dericisi olsun kuyumcusu olsun beklerlerdi”(A2).

Harita. 4. 1970 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı(1 nokta=100 kişi)

A3'ün görüşleri de A2'yi destekler niteliktedir. “*Bu dönemde Kuşadası, gerek doğal güzellikleri gerek tarihi ve dini dokusu gerekse de samimiyet, ısmarlama, hediye verme, evine davet gibi turistlere göre farklı ve orijinal kültürel öğeleriyle çok fazla tekrarcı turist kazanmıştır. Bunun da ötesinde evlenenler oldu o dönemde çünkü gerçekten buradaki insan davranışlarının kendi ülkelerindekinden farklı olması onları çok etkilemişti. Türkiye’de farklı bir erkekle karşılaşınca, kendisine değer veren, saygı duyan burayı tercih ettiler. Ve bizler de burada işi gücü olmayan veya daha garanti işi olsun diye evlenip Avrupa’ya gönderdiklerimiz oldu. Yani böyle birtakım ailevi ilişkiler oldu. Evlenmeyenler de kendi çoluk çocuğundan kendi ülkesinde görmediği sevgiyi ve saygıyı burada görünce aile sıcaklığı duyarak buraya*

geldiler. Kuşadası'yla akraba oldular yani. Bu ilişki uzun yıllar devam etti. 20-25 sene aynı otele, aynı odaya gelen insanlar oldu.”(A3).

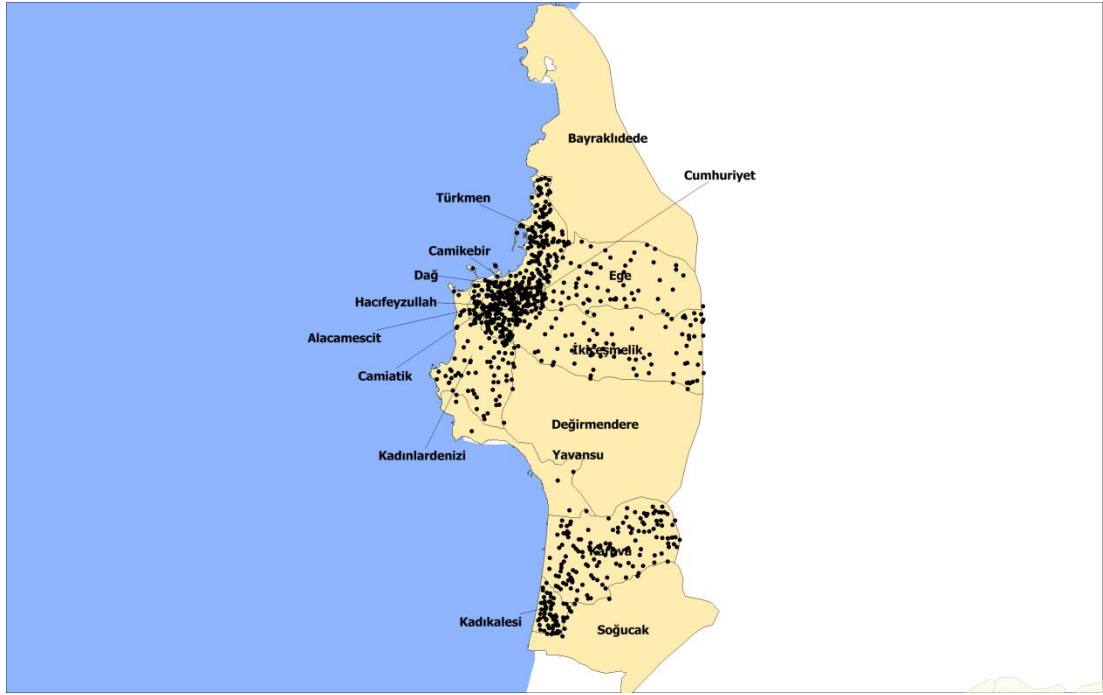
Bu dönemdeki tüm bu yatırımlar ve gelişmeler, Kuşadası'nı tarım kasabasından, inanç, kültür, kurvaziyer ve yat turizminde uzmanlaşmış bir turizm kenti haline gelmesine vesile oldu(Ergül, 2008: 6).

5.3.3. Gelişim Dönemi(1980-1990)

1980 askeri darbesi, 24 Ocak kararları tüm Türkiye’de olduğu gibi Kuşadası için de önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu kararları izleyen yıllardaki neoliberal uygulamalar, Kuşadası’nda zaten plansız ve kısmen arızalı giden turizm sektörünün kontrolden çıkmasına neden olmuştur.

Turizmin hızlı ve kontrolsüz büyümesinin yansıması ilk olarak esnaf davranışlarına yansıdı. Bu dönemde artan turist sayısı, dışarıdan gelen esnaf ve çalışanlarla birlikte ticari çekişme ve çatışmanın da başlamasına sebep oldu. Bu durum turiste satılan ürünlere bile yansıdı. A1 ve A6 o dönemin esnaf davranışlarını şu şekilde aktarıyor. *“İmitasyon ve gerçek olan ürünler aynı yerde konulmuştur.”(A1). “Turistik alanlarda bir meslek haline gelmiş, turistleri gerek zorla gerekse rızasıyla ikna etmeyi başarıp onlara anlaştığı yerlerden alışveriş yaptıran ve bu alış verişten kar elde eden hanutçuluların piyasaya girmesiyle 1980’lerden itibaren bu şekilde hoş olmayan davranışlar başladı.”(A6). “Üç kişi falan tutarak zorla turistleri getirip dükkânlara soktular. Bir takım tedbirler alındı fakat pek işe yaramadı.” (A1). Kapanın elinde kar kalır anlayışıyla herkes gücü oranında yararlanma kavgasına girince büyük kaos oluştu. İşte tam da bu noktada devreye giren merkezi ve yerel iradesizlik Kuşadası’nda kaosun yerleşmesine neden*

oldu(Tokuçuoğlu ve Eskin, 2014: 23). Bu durumu A3'ün sözleri destekler niteliktedir: *“Bu işi yapan bir iki dükkân vardı onlar ayıklansaydı iş rayına girecekti. Fakat diğer esnaflar baktı ki onlar ayıklanmıyor ve giderek daha da zenginleşiyorlar, kendileri ise yerinde sayıyordu. O zaman, yırtıcı, saldıran, müşteriye yolundan bacağınan kolundan çeken esnaf kültürü ortaya çıktı.”*(A3).

Harita.5. 1990 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı(1 nokta=100 kişi)

Turizmin çok yönlü ve hızlı bir şekilde artışı, hızlı bir kentleşme sürecini de beraberinde getirdi. Dolayısıyla turizm ve kentleşme ilişkisinin bozulmasına neden oldu. 1984 yılında imar yetkilerinin belediyelere bırakıldığı dönemden itibaren rant ve kentteki plansızlığın bir ürünü olarak hızlı nüfus artışı, betonlaşma, altyapı yetersizliği ve deniz kirliliğine neden oldu. Kuşadası yoğun yapılaşma ve imara aykırı işlemlerle düzensiz görünüm almaya başlamıştır(Harita, 5). A3 o döneme ilişkin gözlemlerini şu şekilde aktarıyor: *“Ülkeyi yönetenler ve belediye*

yönetimlerinin en büyük hatası Kuşadası'nda ve bu bölgelerde, ikinci konut ve yap-sat inşaatçılığı tercih etmeleridir. İkinci konut ve yap-sat'lar Kuşadası'ndaki önemli turizm alanlarını bir anda işgal etti. Yani, 26 km Karaova sahilinde yılda bir iki ay dolan ve o dönemde de 3-4 ay dolan yazlıklarla doldu. Ve turistik tesis yapacak alan kalmadı.”(A3).

Kuşadası ilçe merkezindeki bu gelişmelere ek olarak 1960'larda birkaç yerleşmenin olduğu ve tarımla geçinen(Harita.3) Davutlar ve Güzelçamlı beldesinde giderek hızlanan imar talanı eklenince beldenin verimli ve doğal toprakları yok edilerek hem tarım hem de turizm sektörünün geleceği sekteye uğratılmıştır(Foto.5).

Foto.5. 1980 Yıllarda İmara Açılan Güzelçamlı Bölgesinin Bugünkü Durumu

Kuşadası-Davutlar aksında yer alan ikinci konutlarda yaşanan en büyük sorun altyapının olmamasıdır. Bu konutların atıkları foseptiklere verilmektedir. Özellikle

yaz döneminde kısa sürede dolan ve çevrede kötü kokuya neden olan foseptikler insan sağlığını tehdit etmektedir(Kahraman, 2011: 301).

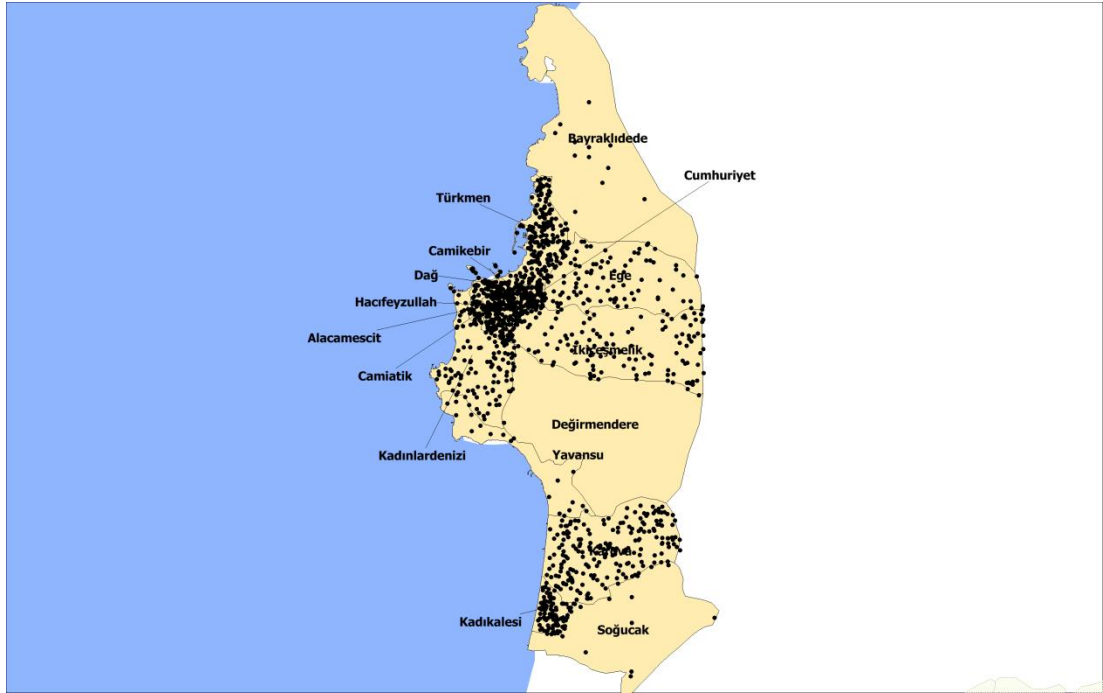
Kuşadası 1989 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile kültürel ve doğal güzellikleri, tüm belediye sınırları 1. derece turizm merkezi ilan edilmiştir. Fakat bu karar turistler üzerinde çok fazla etkili olmamıştır. Şimdiye dek gelen görece yüksek profilli turistler, kıyı gerisindeki betonlar, esnaf davranışlarındaki değişim ve aşırı kalabalıklar sonucu Kuşadası'na gelmekten vazgeçmişlerdir. A1 ve A3 bu durumu şöyle ifade etmektedirler: “ O dönemde yavaş yavaş elini ayağını çekmeye başladılar turistler.”(A1). “Tekrarcı müşteri çok gelirdi. 60’lardan 90’lara kadar gelenler oldu. 30 yıl diyelim ki aynı gün aynı saatte gelenler oldu. Gelenler hem yaşlandılar hem de artık ilk havayı bulamaz oldular. Yani o dostluk, arkadaşlık doğal çevre temiz deniz. Yani bizim personelle akraba olanlar oldu. Geldiklerinde onları çağırıyorlardı falan. Yani böyle bir müşteri ilişkisinin ötesinde bir şey vardı. O müşteriler artık gelmez oldu.”(A3). A1 ve A3’ün sözleri, keşif ve ilgi dönemindeki turistin gelmemeye başladığını ve Kuşadası’ndaki turist tipinin değişme sürecine girdiğini açıklaması bakımından önemli bir göstergedir.

5.3.4. Sağlamlaşma Dönemi(1990-1998)

Bir önceki dönemde Kuşadası’nda gerçekleşen hızlı ve büyük turizm mekânları üretimi ve artan turist sayısı doksanlı yıllarda turizm ve inşaat piyasanın krize sürüklenmesine neden olmuştur.

Öncelikle turizmin en önemli iki ögesi olan doğal ve tarihi değerler yapıları mekânlar tarafından işgal edildikleri için kentin, iç ve dış sektörde itibar ve turist kaybetmesine neden olmuştur. İkincil konutlarsa yatırım niteliğinin kaybolmasıyla

gözden düşmüş ve zaten sahil bandında da inşa edilebilecek bir alan bulunmadığından ikincil konut piyasası neredeyse bitmiştir(Özgür, 2000: 562). Lakin inşaat sektörü bu krizden, kısmen iç dinamikleri sonucu güç de olsa kurtulmuştur. Çünkü 1980'lerden beri süre gelen aşırı yapılaşma aynı zamanda Kuşadası'na orta ölçekli bir göçü de beraberinde getirmiştir. Anadolu'nun birçok yerinden hâlihazırdaki inşaat işlerinde çalışmak için kente gelenler sonraları Kuşadası'na yerleşmişlerdir. Göçle gelen bu grubun ve turizm sektörünün kıyı şeridinde ve kent merkezinde gelişmesinden ötürü yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan yerlilerin konut talepleri tıpkı yazlıklar gibi bu dönemde artış göstermiştir(Tut, 2013: 98). Lakin bu talep kent merkezi ve kıyılar üzerinde değil kentin sırtını yasladığı ormanlar üzerinde bir anda sitelerin belirmesine yol açmıştır(Harita.6).

Harita.6. 2000 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı(1 nokta=100 kişi)

Bu dönemde tırmanan küresel siyasi krizler de Kuşadası'nı olumsuz etkileyen önemli bir unsurdur. A3 durumun Kuşadası'na etkisini şu sözlerle ifade etmektedir: *"91 Körfez krizinden sonra bir sektörde bir daralma oldu. Ciddi bir kırılma noktasıdır. İnsanlar, körfezi veya Irak'ı Türkiye'de sınır komşusu olması nedeniyle orada bir kriz oluyor fikrine kapıldı. İlaveten, Yunanistan ile sürekli bir didişme içinde olmamızdan kaynaklanan inişli çıkışlı bir dönem oluştu."*(A3).

Bir önceki dönemde yapılan hataların ve dönemin siyasi sıkıntılarından dolayı Kuşadası, kaliteli ve yüksek profilli turistlerden umudunu kesmiş, kitle turizmine bağlamıştır. A3 bu durumu şöyle ifade etmektedir: *"Turlar başlıyor, uçaklar başlıyor, toplu gelişler başlıyor. Turizme katılanların sayısı arttıkça, standardı tabana yayıldıkça gelir seviyesi düşer. Fiyatların düşmesiyle her şey dahil sisteminin yaratılmasıyla, 90'dan sonra daha gözünü riskten çekinmeyen, daha ucuzsa gideriz diyen insanlar gelmeye başladı. Her şey dâhil sisteminde adam 200 dolar koyuyor veya 200 euro koyuyor cebine, uçak dahil 1 hafta. Yani evinde harcamayacağı, evinde yapamayacağı parayla Türkiye'ye geliyor geziyor. Yani bunlar birbiri ile bağlantılı ve bugüne kadar gelen bir şeyler."*(A3).

Kurvaziyer turizminde de turist sayısında oldukça ciddi bir artış yakalandı. Sektör olgunlaşınca, turistler için hediyelik eşya, halı ve mücevher satışı yapan büyük firmalar pazara girmeye başladı. A3 bu durumu ve yansımalarını şu şekilde aktarmaktadır: *"Örneğin hediyelik eşya zinciri Lapis'in açılması. Burada şok etkisi yaratmıştır. Buna karşı esnaflar birleşip alternatif mağaza bile açtılar. Ek olarak talebin artmasıyla acenteler, turistleri alışveriş için şehir merkezi yerine kendi kurdukları, kent merkezi dışındaki "köy avm"lere taşımaya başladılar. Acenteler taşıdıkça da esnaf daha yırtıcı hareketlere başladı."*(A3).

“Yine de Kuşadası, Efes’in kaymağını öyle veya böyle yiyordu. Ama kendi adına hiçbir şey yapmıyordu. Herkes nasılsa Efes var geliyor ve gelecekler, yani armut piş ağzıma düş dediler.”(A7). Bu yüzden iç pazar, değişen insan yapısı, rekabet ve turizm koşullarına ayak uyduramadılar. Çok hazindir ki bu durum sektörü zor bir seçime sürüklemiştir. A3’ün açıklamaları da turizm algısındaki bu dönüşümü destekler niteliktedir. *“O dönem Ada’nın konsepti gençlere yönelik değildi. Yeni gençliğin turizmin anlayışına farklılaşmıştı. Gençler daha aktif, daha heyecanlı sporlar istiyorlardı. Paraşüt yapacak, sörf yapacak vb. aktiviteler.”*(A3). Fakat kent içinde kümelenmiş konaklama sektörü ne bunun için yeterli mekâna ne sermaye ye ne de sabra sahipti. Dolayısıyla bu konuda herhangi bir değişim söz konusu olamadı. Zaten sektör daha kolay ve daha az sermaye gerektiren bir yol bulmuştu. O da kumar ve seks turizmi.

O dönemde kumarhanelerin hızla çoğalmasının turizme çok büyük bir fayda getirdiği düşünülmüştür. A7 kumar ve seks turizminin etkisini çarpıcı şu örneklerle ifade ediyor: *“İsrailliler mesela inanılmaz kumar hastası sırf buraya hafta sonu kumar oynamak için ceplerinde 1000 dolarlarla gelen vardı. Kuşadası kumarhaneyle beraber kara para aklamanın da tabi ki merkezi olmaya başladı. Mesela o dönem de Kuşadası’nda 23 tane banka şubesi vardı. Bu sayı bugün büyük bir ihtimalle birçok ilde bile yoktur”*(A7). Dolayısıyla mekândaki rantın bir önceki dönemlerden farklı bir şekil alarak yeniden üretildiğini söyleyebiliriz. A7’nin şu açıklamaları durumu destekler niteliktedir: *“Kuşadası tekrardan kumar turizmi ile prestij noktası oldu. Kara paranın aklandığı, siyasilerin ve mafyanın ilişki ağlarını ördükleri bir yer olmaya başladı. Ne yazık ki rantın bu kadar üst düzeyde olduğu yerde mafyalaşma da en üst düzeyde oldu.”*(A7).

Türkiye'de derin devletin rahat olduğu dönem olan 1990'larda Türkiye'de kaçakçılığın en önemli merkezi Yüksekova idi. *“Batıda da bir merkez oluşturulmak istendi ve uygun yapısıyla Kuşadası üzerinde oynanmaya başlandı...Buna direnen Kuşadası Eski Belediye Başkanı Lütfü Suyolcu, mafya tarafından 1995 yılında öldürülmüştü. Hemen akabinde Kuşadası, uyuşturucu ve silah kaçakçılığının batıdaki odak noktası haline gelmeye başladı. Ömer Lütfü Topal’ın kumarhanesi rantın ve bağlantıların merkeziydi. Keza Susurluk'ta devlet-mafya ilişkilerinin ortalığa saçıldığı kazada haşat olan Mercedes'in yolcuları, yola Kuşadası'ndaki Ömer Lütfü Topal’ın kumarhanesinden çıkmışlardı.”*(www.egemeclisi.com, 2015).

“1997 yılında bu olaylar medyaya düşünce büyük mafya grupları Kuşadası’ndan çekilmeye başladı.”(A7). 1997’de Bakanlar Kurulu kararıyla kumarhanelerin kapatılması kararından sonra, Ömer Lütfü Topal’ın kumarhanesinin ve diğerlerinin kapanması bu süreci hızlandırdı. Bu karar aynı zamanda Kuşadası’nda rant tekelinin bir kez daha değişimi anlamı da taşımaktaydı. A7 bu değişimi şu şekilde ifade etmektedir: *“Büyük mafya gruplarının yerine bu sefer daha küçük ve etnik olarak Kürt kökenli, özellikle kendilerine mafya süsü veren saçma sapan gruplar gelmeye başladı. Çünkü rant ortada kalamazdı. Birilerinin kapması gerekirdi.”*(A7).

Kapanlar da bu kez kente turizmin canlı dönemlerinde göç etmiş daha çok güneydoğu kökenli vatandaşlar olmuştur. A7 rantın bu dönemdeki el değişimini ve sürecin yansımalarını bu şekilde aktarıyor: *“Büyük mafyalar asayiş açısından belki çok sıkıntı yaratmıyordu o dönemde. Bu yüzden turizm sektörü de çok ta olumsuz etkilenmedi ama piyasa küçük mafya ve aşiret gruplarına kalınca asıl gürültü patırtı o zaman başladı. Sürekli çatışmalar, adam öldürmeler, baskınlar falan filan...ve kadın ticareti inanılmaz boyutlara ulaştı.”*(A7).

5.3.5. Durgunluk Dönemi(1998-2003)

Kuşadası bu dönemde, sektörün küçük mafya ve aşiret gruplarının eline kalmasıyla gayrimeşru ilişkilerin yuvası oldu. Sektörün nabızı kentin tam da içinde, Cuma Pazarı denen bölgede atıyordu. Burada, adeta bir seks turizmi kümelenmesi bile olduğu söylenebilir. A7'nin bu durumu destekleyen ifadeleri şöyledir: *“Kontrol kaybolmuştu. O dönemde kadın ticareti inanılmaz boyutlara geldi yani seks turizmi belki hala daha geçerlidir ki hala daha geçerli olduğunu düşünüyorum. Cuma pazarları otelleri diye bir kavram çıkardı ortaya. Cuma pazarında çok ciddi bir kadın pazarlaması oldu.”*(A7). Rantın kent mekanı içinde bu derece tekrardan yoğunlaşması rant mücadelesinin de tekrardan başlamasına vesile olmuştur. A7 bu durumlardan birini kendi deneyimlerinden örnek vererek açıklamaktadır: *“Diyelim ki Bitlislilerin bir yeri var, bide Mardinlilerin bir yeri var. Bitlislilerin yeri çalışıyor, Mardinlilerin yeri çalışmıyor. Bir gece Mardinliler geliyor, Bitlislilerin otelini tarıyorlar. Bir kişi ölüyor mesela Bitlislilerin yeri 15 gün kapanıyor. Ticari çekişmeler artık bu şekilde yürütülüyordu. Kaymakamlığın 15 gün, Belediyenin 21 güne kadar kapatma yetkisi var. Bu yetkilerini kullandıkları çok az görülmüştür. Baktık kentin idarecilerinden fayda yok. Biz bu durumları valiliğe bildirdik. Valilikten bir yazı geldi. Hala daha saklıyorum o yazıyı. Şaka gibi... Gazeteye falan göndermeyi bile düşünüyorduk. Cevap şu şekildedir: ‘Yaptığınız şikâyet değerlendirilmiş olup zanlıların 56 lira ağır para cezasına çarptırıldığını bilginize arz ederiz.’ Ben sana para cezası mı çarptır dedim? Kaldır dedim. Hiç birine hiçbir şey olmadı.”*(A7).

Seks turizmi sektörün kent mekânı içerisine yerleşmesi, kent merkezinin turizm ile bağıını koparan son talihsizlik olmuştur. Çünkü bu dönemde otel

işletmeciliği kavramı boyut değiştirmiştir. Turizmle ilişkisi kalmamıştır. A7 bu durumu şu sۆzlerle desteklemektedir: *“Otelcilik sektۆrۆ artık farklı bir imaja sahipti Kuşadası ’nda ۆzellikle kent içinde kalanlar için. Ben řۆyle sۆyleyeyim, kendimden mesela, benim oğlumla kimse oynamak istemedi otelcinin oğlu diye. O kadar kۆtۆydۆ yani. Otelci dedin mi affedersin, kadın pazarlamacısı olurdun. Çünkü çok ciddi bir rakam ve ciddi bir boyuttaydı. 900’e yakın otel vardı Kuşadası ’nda bu 900’e yakın otelin %80’ninden fazlası kadın ticareti yapıyordu.”*(A7).

Silahlı çatışmalar, kadın ticareti, kumar turizminin yaygınlaşması ve daha birçok olayın sonucunda Kuşadası, eski itibarını git gide kaybetmekteydi. A7’nin de belirtmiş olduğu gibi: *“Kuşadası ’nın adı kۆk grupların çıkardığı olaylardan dolayı artık o kadar kۆtiye çıktı ki turistler çok ciddi olarak ayaklarını kesmeye başladı. Türk turistler de aynı şekilde Kuşadası ’ndan vazgeçmişlerdi. Turizm o dۆnemde git gide zaten Antalya, Bodrum ve Marmaris’te ۆn plana çıkmaya başlamıştı. Turistler artık dışarısı açısından kendilerini güvende gۆrmemeye başladılar. Daha erken saatlerde otellere girmeye başladılar. Eskiden mesela ben çok rahat hatırlıyorum. Sene 1993. Gece saat 5.30 da dışarısı nasıldı biliyor musunuz? Herkes mutluydu, güvenlikle ilgili bir sıkıntı yok, herhangi bir şey yok. O dۆnem, 2000’den sonra, gece saat 21.30 dedin mi herkes yatağına gitmeye başladı. 00.00 da her şey bitiyordu.”*(A7). Fuhuş sektۆrۆ de bu şekilde çok fazla ilerleyemedi. Gruplar arasındaki silahlı çatışmalar, hayat kadınlarının vb. ۆldrlmesi gibi sektۆrn iç dinamikleri kendini bitirmek için yeterli olmuştu(Ek-2, s: 84).

Bu olaylardan yaralanan Kuşadası’nda birçok belediye işletmeli otel, gerek talep azlığından gerekse değişen rekabet koşulları sonucu işyerlerini kapatma kararı almıştır. Bugün bu kapanma süreci belediye işletmeli oteller için devam etmektedir.

Bu nedenle kent merkezinde bu tesislerin bir kısmı yurtlara, evlere vb. farklı kullanımlar için hizmet vermektedir. Bu dönüşümü gerçekleştiremeyen bir kısmı tesis ise atıl duruma gelmiştir(Foto.6).

Foto.6. Kent Merkezinde Atıl Durumda Olan Belediye İşletmeli Otellerden Biri

Devam edenlerin birçoğu da turizmden ziyade fuhuş sektörüne yönelmiştir. Dolayısıyla turizm sektörünün ilçe merkezinden tamamen dışarı itilmesi için tüm koşullar gerçekleşti. Bugün büyük anlamda konaklama arzı A2'nin deyimiyle *“Büyüklerle kaldı”*(A2). Yani, işletme belgeli büyük oteller ve zincirler, bu dönemde konaklama sektöründe büyük bir ağırlık kazanmıştır.

Fakat büyük oteller olarak nitelendiğimiz turizm işletme belgeli oteller için de durumun pek parlak olmadığı anlaşılmaktadır. A2'nin sözleri durumu açıklar niteliktedir: “ *Şimdi hiçbir otelde kaliteli müşteri yok. Turist ne çıkar gezmeye, ne de Türk mutfağını tadar. Otelden veriyorlar her şeyi. Her şey dahil ya, verdikleri yemek yemek değil. Bol bol salata, makarnanın çeşidini verirler. Marul verir, domates verir, salatalık verir, say da say. Zengindir büfe ama...*”(A2). Dolayısıyla turist profili, mekâna ait özgün unsurlar hakkında bilgiye sahip olmayan ve bu unsurları bilme gereksinimi de olmayan bir turist profiline dönüşmüştür.

2000’de başlayan Euro’ya geçişte Avrupa’nın yaşadığı krizler turistlerin alım güçlerini de zorlaştırdı. Turistler alacağı ürünlerden, yiyecek - içeceğe ve kalacak yere kadar daha az para ayırmaya başladılar. Kısacası, turistik ürün ve hizmetlerden yararlanmada hem nicel hem de niteliksel düşüş oldu. A7'nin sözleri bu anlamda önem taşımaktadır. “*İki haftalık gelen turist, tatili bir haftaya düşürdü. Yemeğe 10 Euro ayıran turist, 5 Euro ayırdı. Bu da çeşitli sektörleri çok olumsuz etkilemişti.*”(A7).

Durgunluk döneminde yerel yönetimin aldığı kararlar bir kez daha turizme baltayı vurmuştur. Bunlardan ilki, farklı görüş ve yaşam tarzlarına olan saldırgan tavır olmuştur. A7 bu durumu yaşadığı bir olaydan örnekle açıklamaktadır: “*2500 kişilik bir kurvaziyer ile 2000 yılında gayler geldi. Amerikalı zengin milyarderleri taşıyan, içinde ceo falan var. Böyle acayip kaliteli bir potansiyeli olan turistler. Polisler turistlere silah doğrulttu. Turistleri içeri sokmadılar. Gerekçeleri ise Türk ahlak ve adabını bozduklarıydı. İlk önce insanlar kamera şakası falan sanmışlar ama gerçekten polisler gemiye silah doğrulttular. Operatörler Türkiye’yi üç yıl programdan çıkarttılar.*”(A7).

Yerel yönetimin ikinci hamlesi yerli turizme yönelikti. A7 bu duruma ilişkin trajikomik bir gözlemini şu sözlerle ifade etmektedir: *“Temple isimli bir gece kulübü vardı. Burada Tarkan ve Sezen Aksu bile çıkıyordu. Temiz çalıştırılan deniz kenarında, şuan ki şehir plajının gündüzleri beach club, akşamları da disko şeklinde 3000 kişiye kadar hizmet veren, yerli turistlerin hafta sonu gelebileceği son derece kaliteli bir mekândı. Belediye burayı kapattı. O zamandan sonra burada yerli turizm de ciddi biçimde azaldı. Hiçbir sebep yok, gerekçe yok, böyle bir asayiş falan hiçbir şey yok. Yerini hayal bile edemezsiniz, denize sıfır, plajın tam ortasında petrol ofisi açtılar. Eee.. oranın kapanmasıyla Çeşme’dekiler tabi çok uyanık, İzmir’in ileri gelen diskocuları Çeşme’ye yöneldi. Beraberinde buradaki o jet sosyeteyle hemen çeşme açıldı. Çeşmenin popüler olmasının başlangıcı aslında bu noktadır.”*(A7).

5.3.6. Çöküş Dönemi(2003 -2015)

Bu dönemde kurvaziye turizmine dayalı iç pazarda büyük bir daralma yaşandı. Buradaki daralmanın ilk sebebi, iskelenin 2003 yılında özelleştirilmesi olmuştur. Hemen ardından Kuşadası’na binlerce turisti getiren Royal Carnival Grubu “haksız rekabet” endişesiyle gemilerini artık Kuşadası’na getirmeyeceklerini açıklamıştır(Tokuçuoğlu ve Eskin, 2014: 150). Benzer bir durumu A2 şu şekilde aktarmaktadır: *“90’lı yıllarda veya 2000’li yıllarda... limana gelen gemilerin acenteciliğini yapan ICT turizm vardı... o da bıraktı. Niçin bıraktı? İskele bozuldu dediler. Tur operatörlerinin böyle fiyat arttırmalarından dolayı hepsi vazgeçti. Şimdi İTS var. Tura var. Csong var. Bu üç acente çarpışıyor. Şimdi csong geri adım atmış. Buradan pek şey bulamamış. Turaya verdi turları.”*(A2).

Daralmanın ikinci sebebi, iskelede zaman zaman yapılan büyütme çalışmalarının artık yeterli olmadığı gerekçesiyle 2003 yılında ikinci iskelenin yapılması olmuştur(Foto.7).

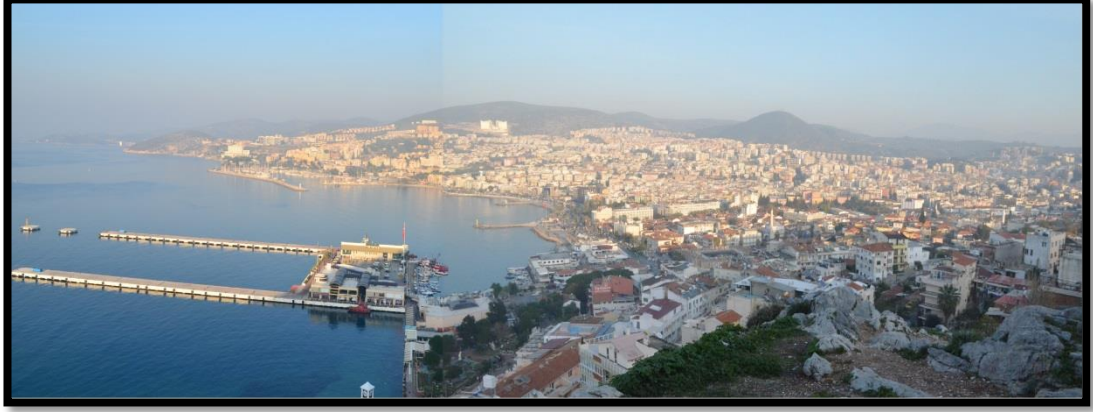
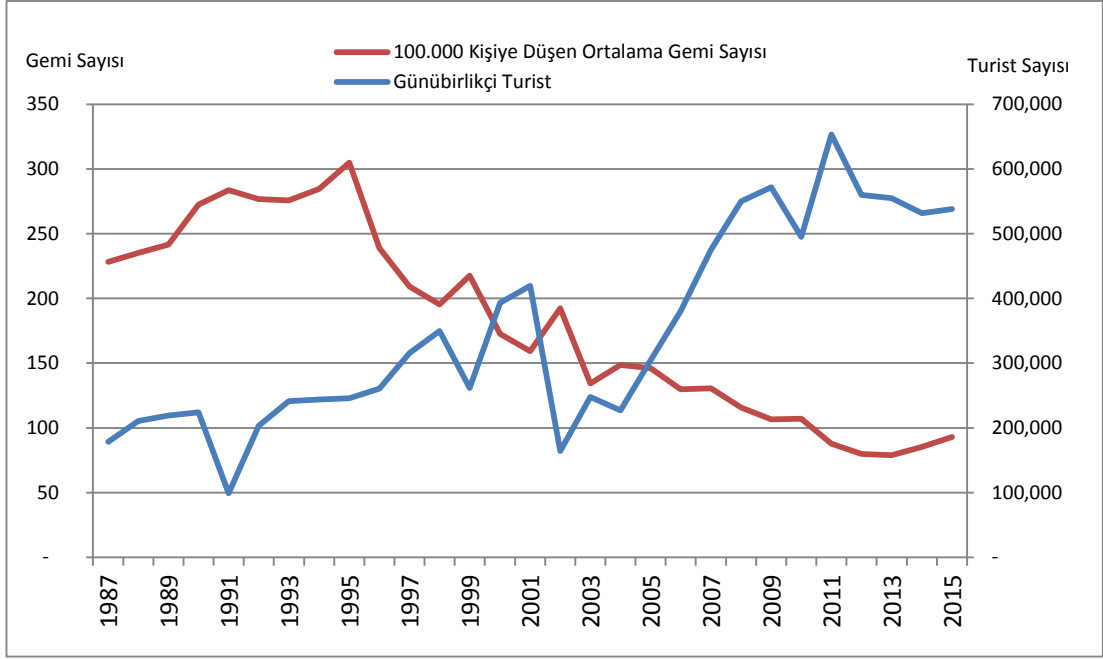

Foto.7. Kuşadası Kent Merkezi ve Kurvaziyer İskelesi

Limanın büyütülüp genişletilmesi limana daha az geminin daha çok yolcu ile gelmesine olanak tanıdı(Şekil.6). Bu durum, tur operatörleri için sefer sayılarının azaltılması, sabit sermaye olan gemi sayısının azalması vb. maliyetleri düşmesi anlamına gelir. A2'nin belirttiği gibi; *“Dolayısıyla pasta büyümüş oldu. Tabi ki pastanın daha da büyümesi ve dağılmaması gerekirdi. Durum böyle olunca operatörler, acentalar ve esnaflar arasında komisyon mücadelesi başladı... Gemiye kim daha fazla komisyon verirse gemi ona gidiyor. Mesela, sen 10 bin dolar veriyorsun, ben 12 bin dolar veriyorum, gemi bana geliyor. Senin, iyi hizmet verdiğin ikinci plandadır. Burada para dönüyor. Örneğin; ben esnaf olarak bir acentaya gidiyorum, turisti bana getir diye bu şekilde acenta esnaftan para topluyor her sezon sonunda ve gelecek sezon için tur operatörlerine gidip parayı veriyorlar. Kuşadası'na artık turist bu şekilde geliyor. Bu komisyon olayı turizmin başlangıcından beri var, fakat durum artık çok farklı bir boyut aldı.”*(A2).

Şekil.6. Kuşadası'na Gelen Yolcu ve Gemi Sayısı(Kaynak: Kuşadası Emniyet Müdürlüğü)

Kurvaziyerler yolcu kapasitelerini arttırmadan önce görece homojen bir sosyo-ekonomik profile hitap ediyordu. Gemiler öyle büyüdü ki operatörler gemiyi doldurmak için tura çok kısa süre kala büyük indirimler yapmaya başladı. Dolayısıyla operatörler kurvaziyer gemilerini doldurmak için portföylerini genişlemişlerdir. A2'nin bu duruma ilişkin gözlemleri ve yorumları durumu destekler niteliktedir. *“Operatörler herkese ‘sende gel kardeşim’, ‘sende gel’ demeye başladı. Alt orta sınıf veya dar gelirli insanlarda bu duruma kayıtsız kalmadı. Çünkü durum öyle ki, adam evinde yediği içtiğinden daha ucuza mal ediyor tatil yapmayı kurvaziyerde.”*(A2).

Kurvaziyerlere herkes çağrıldıysa da ve fiyat düştüyse de gelen turistler arasında sosyo-ekonomik olarak ayırım devam etti. A3'ün bu duruma ilişkin gözlemleri bu durumu açıklamaktadır: *“Gemilerin büyümesiyle kurvaziyere katılan yolcu profili heterojen bir yapı aldı. Fakat yine de turistleri bu heterojen yapı*

içerisinde sınıflandırmanın bir yolu vardı tabi ki ve bu acenteler için gerekliydi. Operatörler kurvaziyere gelen turisti ödediği paraya göre, geminin en altından başlayarak en yukarıya doğru artan ücretler dâhilinde yerleştirir.”(A3). Bu sınıflandırma çalışmasının nedeni tura belli ücretler ödeyerek katılan turistlerin indikleri destinasyonda harcayabileceği miktarı tahmin etmektir. Turistlerin harcayabileceği döviz miktarının tahmini, öncelikle iskelede hazırda bekleyen tur şirketlerinin turistlere tahsis ettiği çeşitli nitelikteki taşıtların taksimatı ve rotaların belirlenmesi daha sonra da bu taşıtların götürüleceği güzergâh üzerinde yer alan esnaftan alınacak komisyonun miktarını belirleyecektir. A2 bu yapı içerisinde, en üstte yer alan turistler için mevcut yapıyı şu şekilde aktarıyor: “Kurvaziyerin en üstünde yer alan turistler için acente, esnaftan %30 komisyon alır. Ağır müşteridir. Kaliteli insanlar. Bu yüzden onlar için acenteler tarafından özel minibüsler tahsis edilir. Beş kişilik aileler ya da arkadaş gruplarıdır. Bazen iki kişi oluyor, üç kişi oluyor, beş kişi oluyor, sekiz kişi oluyor. Full time dolan yok. Ortalama 3000 kişilik bir kurvaziyer gemilerinden belki, 20 minibüs veya 30 minibüs insan çıkar. Acente anlaştığı esnafa turisti götürür veya acentenin şehir dışında kurduğu köy avm’lere götürür. Burada turistlere bir iki bardak da şarap içirilir. Şarap içtikten sonra turist coşuyor. Bir şeyler alayım ben burada diyor. Öyle başlıyor kandırmaca. Rehberleri de ona göre veriyorlar başlarına. Kaliteli rehberler veriyorlar ve gittikleri yerde kafaları koparıyorlar. 50 bin dolara, 100 bin dolara halı satıyorlar. Bu paraya halı mı olur? Ama Amerikalılardan bu paraları çok rahat çıkartıyorlar.”(A2).

Orta katta yer alan grupları, tur şirketleri, esnaftan daha az komisyon aldıkları esnafa getirirler. Çünkü bu katta ki turistler üst katta yer alan turistlere göre daha az harcarlar. A3 turistlerin gemi içerisinde ayrıştırılıp bölünmesi sonucu orta katlarda

yer alan turistler için ise şu bilgileri aktarıyor: “Bu katta yer alan turistler grup halinde 40 kişi otobüse dolduruluyor. Önceden belirlenmiş paket turlar arasında istediklerini seçip ona göre 40-50şer kişilik otobüslere konulup günübirlik gezilerini tamamlıyorlar. Bir kısmı Efes’e, bir kısmı Pamukkale’ye, bir kısmı ise Meryem Ana’ya gider. Bu turistler daha çok, bilinçsiz tüketen, kültür seviyesi düşük olduğu için gezdiği yerleri çok bilinçli gezmeyen, gittiği yerin neresi olduğunu bilmeyen, ekonomik ücret düşük olduğu için satın alma gücü çok fazla olmayan turistlerden oluşur.”(A3). A2, A3’ü destekler nitelikteki şu bilgileri aktarıyor: “ Bu katta yer alan turistleri kobay fare gibi kullanıyorlar. İstedikleri yere gönderiyorlar, istedikleri yere çektiriyorlar, istedikleri yere alışverişe götürüyorlar. O turistler ben cebime koydum paramı arkadaş, çıkacağım ben alışveriş edeceğim diyemiyor. Oraya gidecek. Mecbur gitmeye. Çünkü Rehber ona göre komisyon alacak. Ne kadar çok turist getirirse daha çok para kazanıyor.”(A2). Bu nedenle A3 rehberlerin sistem içerisindeki kilit rolünü şu sözlerle aktarıyor. “Rehber otobüse daha biner binmez, burası halı memleketidir, burada halı yapılır, şöyle böyle diye müşterinin beynini yıkıyor. Müşteri de hemen halı mağazasına götürülür. Tabi ki bu halı mağazalarının birçoğu şehir dışında anlaşma yaptıkları esnaflar ya da tur şirketinin kendi kurmuş olduğu köy avm’lerdir. Çünkü şehir içine turisti bırakırsa işin bozulma riski var, neden? Elinde paketi gören esnaf ne olduğunu anlıyor. Tezgâhında halı 2.000-3.000 dolar, turist ödemiş 10.000 dolar. Turistin içine kurt düşüyor. Dolayısıyla adamı daha limana indirmeden kent dışındaki köy avm’lerine ya da anlaşma yaptıkları esnaflara getiriyorlar.”(A3). Turistik destinasyonlarda çoğu zaman, turistik hizmet ve ürünler turistlere yüksek fiyatlara satıldığı istenmeyen fakat sıklıkla görülen bir durumdur. Ancak, Kuşadası’nda bu durum 1980 yıllardan beri süre geldiği için

turistlere olan geleneksek bakış açısının, alınan önlemlere karşın değişmediğini ortaya koymaktadır.

Turistlerin gemi içerisinde ayrıştırılıp bölünmesi sonucu en alt katlarda yer alan turistler için sistem çok daha farklı işliyor. Kurvaziyerdeki turistlerin şehir dışındaki pahalı mağazalara götürülmesi kent esnafı ve tur şirketlerini her sezon başında karşı karşıya gelmektedir(Ek-2, s: 91). A2 esnafın her zaman söylediğini bir kez daha söyler: *“Merkezde ki esnafın da turizm gelirlerinden pay alması gerekir. Bırakın turistleri. Dolaşsınlar şehirde.”*(A2). Esnaf ve tur acenteleri arasındaki bu çatışmalar sonucu gelen turistin bir kısmı yerel esnafa bırakılıyor. Fakat bırakılan bu turistler kurvaziyerin en alt katındaki turistlerdir. A3 bu turistlere ilişkin gözlemlerini ve kentteki deneyimlerini şu şekilde aktarıyor: *“Turistik ürün ve hizmetler için şehre bırakılan bu turistler genellikle gelir seviyesi orta katlarda yer alanlarına göre daha düşük olan turistlerdir. Bu nedenle tur acenteleri bu turistlere “siz de şehirde dolaşın” diyor. Çünkü “sizle uğraşacak vaktimiz yok”. Biz kısa süre içinde ne kadar bin dolarlık halı, kuyum satarsak onlara bakarız. Dolayısıyla şehre bırakılan turist profilinin, daha çok pazarlardan alışveriş eden, Çarşamba pazarında 3-5 liraya 20 tane tişört alan veya sahte parfüm alan bir profile sahip olması şaşırtıcı bir sonuç değildir.”*(A3). Kurvaziyerin en altında yer alan turistler arasında yeni bir grup daha oluştuğu gözlenmektedir. A3 bu gruptan şu şekilde bahsetmektedir: *“Şimdilerde bir de hiç inmeyen bir grupta var. İhtiyaç duymuyorlar. İçeride her şey var. Her türlü aktivite var. Her türlü eğlence var. Dolayısıyla bu sıcakta işim ne çarşıda ne yapacağım diyor, burada her şey var, inmeyin diye tembih ediyorlar zaten. Alışveriş yapmayın, kazıklarlar diye tembih ediyorlar. İnsan gemide tatil yapıyor. Gemide su bittiyse su alıyorlar o kadar.”*(A3).

Dolayısıyla Kuşadası’nda son can simidi olan kurvaziye turizminin bittiği söylenebilir. Bu durumu A3 şu şekilde analiz etmektedir: *“60lı 70li yıllarda 3-5 bin dolara binebileceğimiz bir Akdeniz Kruvazöre şimdi 500 dolara biniyoruz. E 500 dolara o gemiye binen adamın indiği limanda harcaması da 50 dolar olur. Yani 50.00 dolara binip de 10.000 dolara halı dönemi bitti.”*(A3).

Destinasyonun kurvaziye turizmine dayalı iç pazarında durum buyken çevresindeki işletme belgeli otellerde de büyük bir daralma yaşandı. Krizden çıkış arayan Kuşadası’ndaki turizm sektörü, can simidi olarak bir kez daha ucuz havayolu ulaşım araçlarıyla düzenlenen paket turlardan ve paketlenmiş turistlerden oluşan ve katılan turistlerin tek amacının dinlenmek ve deniz olanaklarından yararlanmak olduğu ve dolayısıyla son derece standartlaştırılmış bir turistik ürün olan, kitle turizmine sarıldı(Yarcan, 1998: 4).

Türkiye genelinde 2000’li yılların başında tarifesiz(charter) seferlerde zaten hızlı bir artış yaşandı(Bakırcı, 2012: 350) Buna 17 Kasım 2011’de İzmir Hava Alanının TAV’a devredilmesi ve Muğla-Bodrum-Milas Hava Alanı’nın 1997’de açılması eklenince paket turizm sektörü Kuşadası otellerinde iyice yerleşti. Bununla birlikte Kuşadası’nda konaklama sektöründe yer alan işletmelerin özellikle büyük yıldızlı olanlarında son yıllarda her şey dâhil sistem konaklamanın, küçük yıldızlarda ise oda+kahvaltı konaklamanın olduğu sistemlere yönelmiştir. Çünkü destinasyondaki tarihi, doğal ve kültürel kaynakların varlığı ve niteliği turistin destinasyon tercihini etkilemez. Etkilenen en önemli unsur günün en güzel ve en ucuz şekilde bir otelde geçirmektir. Bu yüzden konaklama sektöründeki fiyatlar, özellikle yabancı ülkelere turlarla gelen ziyaretçiler kapsamında son yıllarda oldukça düşmüştür. Öyle ki 1980’li yıllarda 3 yıldızlı bir otelde gecelik konaklama

bedeli kişi başı 30USD seviyesinde iken bu rakam günümüzde yaklaşık 10 USD seviyesine gerilemiştir. A3 bu durumu söyle dile getirmektedir: *“Düşüş devam da ediyor.      yükselmiyor fiyatlar. Fiyatları yükseltecek bir şey yok. Diyelim ki Hilton’da şimdi siz gidip kalsanız 300-400 lira derler. Ama bir grupta gittiğinizde rahatlıkla her şey dâhil belki olmayabilir ama oda+kahvaltıyı 50 liraya yapabilirsiniz. Tabi rezervasyonu falan bilmiyorum ama acente anlaşması varsa bu fiyata rahatlıkla kalabilirsiniz.”*(A3).

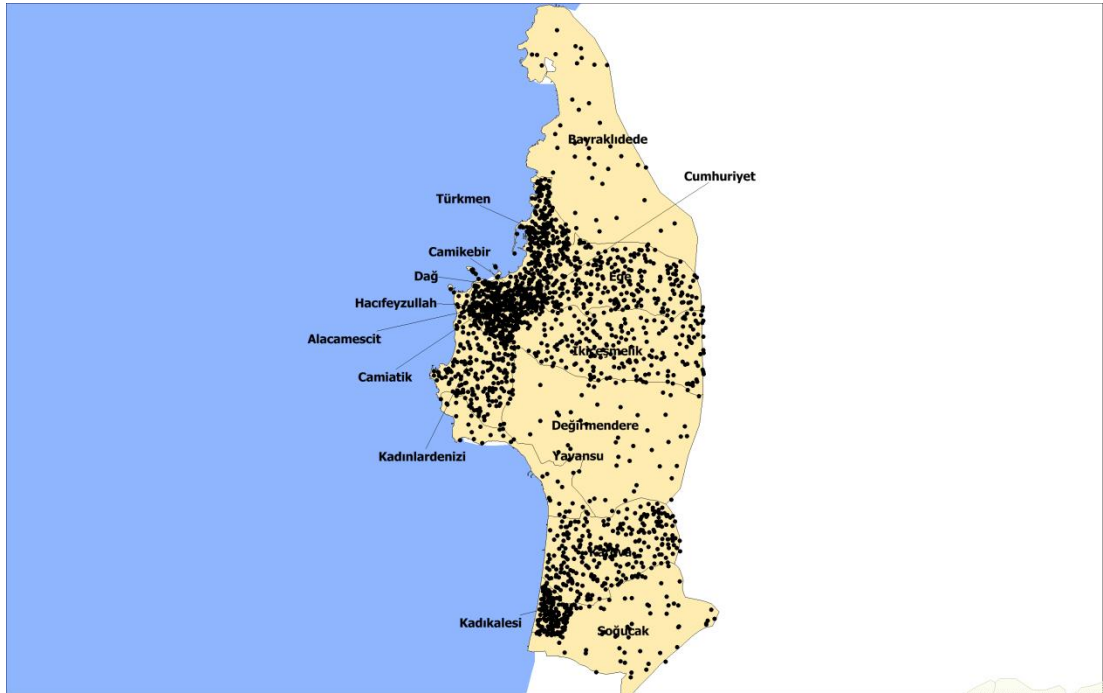
Bu süreç sonucunda turizm şekli ve turist tipinde de farklılıklar oluşmaktadır. Önceleri yeni kültürel yerler ve farklı plajlar keşfetmek amacıyla bölgeye gelen turistin artık öncelikli amacı ucuza tatil yapmaktır. Yeni yerler görmek geri plana atılırken yiyip, içip, yatmak amaç haline gelmiştir. A3’ n sözleri bu duruma destekler biçimdedir: *“Otellere gelen turistler artık yerel insanlarla temasa geçmiyorlar. Geliş amaçları tamamıyla her şey dâhil sistemiyle ucuza yiyip içip biraz da gezip geri dönmek. Tatilini bir yerde geçirmiş oluyorlar. Keşfetmek gibi bir talep yok. Tatile gittim, yedim, içtim sarhoş oldum orada burada. Yani bunlarla övünen bir yapı oluştu.”* (A3).

Sektördeki tüm bu talihsizlikler artık birçok esnafı, Kuşadası’nın geleceği hakkında karamsarlığa s r kleemektedir. A2 aslında bütün esnafın söylediğini bir kez daha yineliyor: *“Kuşadası artık bir daha toparlanması mümkün değil. Bir defa dünya değişiyor artık. Dünyanın şeyi değişiyor. Ekonomik düzeni değişiyor. Olmaz. D zelmez. Her yerin ayrı bir devdi oluyor. Kuşadası, 70li 80li yıllarda on numaraydı. O tren artık geçti.”*(A2).

6. BÖLÜM: SONUÇ

Butler'in teorisinde ortaya atılan bütün aşamalar ne yazık ki Kuşadası'nda yaşamıştır(Tablo.3). Kuşadası, başlangıçta sahip olduğu bozulmamış doğa, kültür ve tarihi öğeleriyle Türkiye'de uluslararası turizme ilk açılan ve çok hızlı bir atılım süreci yaşamış bir destinasyondur. A3'ün deyiimiyle *“evin en büyük çocuğudur.”*(A3). Bu nedenle bugünkü Kuşadası, aslında turizmde tecrübesi olmayan, yaşayarak öğrenen fakat ders çıkarmayan Türkiye'nin turizm politikalarının bir ürünüdür.

Başlangıçta sahip olduğu bozulmamış doğa, kültür ve tarihi öğeleriyle özgün bir turizm destinasyonu olan Kuşadası, hem ulusal hem de yerel politikalar sonucu her seferde değişen rant koşullarına ve savaşlarına kurban edilmiş ve artık 100 bin nüfuslu bir kente dönüşmüştür.

Harita.7. 2014 Yılında Kuşadası'nda Nüfusun Dağılışı(1 nokta=100 kişi)

İlk rant sahipleri, aileleri tarafından zamanında kıyı gerisindeki arazilerin değersiz oldukları nedeniyle ailenin kızlarına verilmesi nedeniyle Kuşadası'nın kızlarıdır. İkinci rant sahibi ise kıyı gerisinde Adalı kızlarından sonra en çok arazi sahibi olan Kuşadası Belediyesi'dir. Turizmle değeri artan kıyı gerisindeki arazilerin gelirleri gerek satılarak gerekse kiralanarak kızlara ve belediyeye akıyordu.

1962-1980 arasında Özer Türk, kurvaziyer ve yat limanının hizmete açılması ve yurtdışı tanıtım faaliyetleri gibi etkenler sektörün büyümesini ve turist sayısının artmasını beraberinde getirmiştir. Bu dönemde rantın merkezi iç pazar ve çevre olarak ikiye ayrılmıştır. Rant gelirleri iç pazarda artan turist sayısı ve buna bağlı olarak gelişen kent mekânında kiralık işletmeler inşa ederek belediyeye ve yerli esnaf arasında bölünmüştür. Çevrede işe ikinci konutlar piyasası artarak arsa sahipleri ve müteahhitler arasında paylaşılmıştır.

1980-1990 arasında, 1982 yılında 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu çıkartılmış, turizm yatırımcılarına özellikle konaklama tesisi yatırımcılarına, düşük kiralama bedelleriyle güney kıyı bandında kamu arazileri tahsis edilmiş ve kamu tarafından çeşitli mali olanaklar tanınmıştır(Yarcan, 1998: 44). Bu gelişme sonucu Kuşadası'nda tatil köyü, kıyı otelleri ve ikinci konutlar ciddi biçimde artmıştır. 1990 yılına kadar doruklara ulaşan turist talepleri, rant mücadeleleri sonucu zarar verilen deniz, tarih ve doğa ve kontrolsüz kentleşme sonucu yitirilmiştir.

1990-1998 dönemi Kuşadası için adeta sonun başlangıcı olmuştur. Geçmiş dönemlerde yapılan hem yerel hem de ulusal ölçekteki politik hatalar Kuşadası'nda gün yüzüne vurmuştur. Bu gelişmelerden sonra Kuşadası, son bir perde olarak kumar ve seks turizmini oynamıştır. Kentin turizm imajını sarsan mafya olayları ve asayişin

bozulması, Kuşadası'nın yıllarca sahip olduğu olumlu imajı zedelemiş ve gidilip görünmesi gereken bir yer olmaktan çıkarmıştır. Turizmim ve diğer tekellerin acımasız Pazar hâkimiyeti yanında, küçük esnafın, ayakkabı boyacılarının, seyyar satıcısının yaşam kavgası, büyüyen nüfus ve rant kavgaları içinde kaybolmamak ve çıkarlarını koruyabilmek için oluşturulan hemşeri dernekleri bu sürecin ne kadar tedirginlik verici bir durumun olduğunun en belirgin örnekleridir. Tüm bu durumun bir sonucu olarak aşağıda verilen tabloda bütün göstergeler, Kuşadası'nın şuan düşüş evresinde olduğunu göstermektedir(Tablo.3).

Tablo.3. Kuşadası Turizminin Yaşam Döngüsündeki Göstergeler(Lee ve Weaver, 20014'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Göstergeler	Yıllar	Butler'in Aşamaları
Küçük sayıda keşifçi turistler	1950-1962	Keşif
Küçük sayıda maceraperestler	1950-1962	Keşif
Düzensiz ziyaretçi dönemleri	1950-1962	Keşif
Turizmden dolayı toplumda ve mekânda herhangi bir değişim yoktur	1950-1962	Keşif
Turizm bölge ekonomisi için katkısı çok sınırlıdır	1950-1962	Keşif
Alan yabancı turistler için eşsiz bir mekândır	1950-1962	Keşif
Turistler için özel olanaklar ve kuruluşlar yoktur	1950-1962	Keşif
Yerli halk ve turistler arasındaki iletişim sıcaktır	-1970	İlgi
Destinasyonla ilgili reklam ve tanıtımlar başlar	1965-	İlgi
Turizm sezonu oluşur	1965-	İlgi
Turistlerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri işletmeler kurulur	1965-	İlgi
Yerel sakinlerin geçimi turizme bağlıdır	1970-	İlgi
Hem ziyaretçi sayısında hem de düzenli olarak gelen ziyaretçilerde artış	-1990	İlgi
Turistik seyahat programlarının organizasyonu	1965-	İlgi
Alt yapının geliştirilmesi için yöneticiler üstünde baskıların başlaması	1965-	İlgi

Turist sayısı yerli halktan ya fazladır ya da eşittir	1980-1990	Gelişim
Yoğun reklam çalışmaları başlar	1980-1990	Gelişim
Fiziksel mekân üzerinde yoğun değişim görülür	1980-	Gelişim
Kültürel ve doğal çekiciliklerin ticarileşmesi (metalaşması) ve gelişimi	1980-	Gelişim
El yapımı üzerim tesisleri desteklenir	-	Gelişim
Fiziksel görüntüdeki değişim yerel halkta hoşnutsuzluk yaratır	1990-	Gelişim
Üst sınıf turist orta ve alt sınıf turistle yer değiştirir	1990	Gelişim
Turizm endüstrisi için destekleyici tesisler	-	Gelişim
Yerel olarak sağlanan hizmetlerin yerini daha büyük, daha ayrıntılı ve güncel güncel tesisler alır	1990-	Gelişim
Yerel ekonomi turizme bağımlıdır	1980-	Sağlamlaşma
Ziyaretçilerin artış oranında azalmalar olur	1990-1998	Sağlamlaşma
Sektör ve tanıtım aşırı büyür	-	Sağlamlaşma
Büyük franchises ve zincirler sektöre az sayıyla girer	2002-	Sağlamlaşma
Çok sayıda ziyaretçi ve tesisler daimi yaşayanlar (sakinler) arasında bazı muhalefet ve hoşnutsuzluk doğurmuştur	-	Sağlamlaşma
İyi tanımlanmış rekreasyonel iş bölgeleri oluşur	-	Sağlamlaşma
Ekonomik, sosyal ve çevresel kapasiteye ulaşılmış veya geçilmiştir	1980-	Duraklama
Ziyaretçi sayısı maksimuma ulaşır	1995	Duraklama
Destinasyon artık moda olmaktan çıkar	1998	Duraklama
İthal yapay çekicilikler doğal ve gerçek kültürel çekiciliklerin yerini alır	1980-	Duraklama
İlk turistik bölgenin çevresinde yeni gelişmeler vardır	1995-	Duraklama
Mülkiyetin varolan özelliklerinde sık sık değişiklik yaşama olasılığı vardır	2003-	Duraklama
Organize kitle turistleri çoğunlukla psychocentric'tir	1990-	Duraklama
Hafta sonu ve günübirlikçi ziyaretçi sayısında artar	1970-	Düşüş
Alan artık kendini toparlayamaz	2003-	Düşüş
Alan sektörün daralması ile karşılaşır	2003-	Düşüş
Tatilciler artık alana gelmez	2003-	Düşüş
Turizm tesisleri farklı kullanım için değiştirilir	2003-	Düşüş
Çoğu turistik tesis kapanır	2000-	Düşüş
Maliyetler azaldığı için turizmde yerel katılım artar	-	Düşüş
Kalıcı olarak yerleşen emekli sayısı artar	1980-	Düşüş
Alan bir turist gecekondusu olmaya başlayabilir	-	Düşüş

Kuşadası, eşsiz doğal güzellikleri, kültür ve inanç turizmine konu olan kültürel mirası ile Türkiye turizminde büyük bir öneme haizdir. Son yıllarda yanlış kullanımlar ve uygulamalar nedeniyle doğal ve tarihi çevre tahrip olmaktadır. Bölgede sınırlı olan doğal ve tarihi kaynakların sürdürülebilir kullanımı, bölge ekonomisinde önemli bir yer tutan turizmin geleceği açısından son derece önemlidir. Bu nedenle, araştırma sahamızda olduğu kadar Türkiye ölçeğinde de turizm politikalarında, daha uzun bir perspektif veren sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Agarwal, S. (1997). The Resort Cycle and Seaside Tourism: An Assessment of Its Applicability and Validity. *Tourism Management*, 18(2), 65-73.
- Akyüz, E. E., & Karatosun, M. (2000). *Yedi Eylül İlk Okulu Rölöve Projesi*. Kuşadası: Kuşadası İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Bahar, O. (2007). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Turizm Sektörüne Sağlanan Teşvikler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 61-78.
- Bakırcı, M. (2012). Ulaşım Coğrafyası Açısından Türkiye'de Havayolu Ulaşımının Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Yapısı. *Marmara Coğrafya Dergisi*(25), 340-377.
- Belen, N. (2004). 1900-1973 Yılları Arasında KUşadası'nın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Tarihi. İzmir.
- Brendon, P. (1991). *Thomas Cook: 150 Years of Popular Tourism*. Londra: Seeker ve Warburg.
- Britton, S. (1982). The political economy of tourism in the Third World. *Annals of Tourism Research*, 3(9), 331-358.
- Butler, R. (1980). The Concept Of A Tourist Area Cycle Of Evolution: Implications For Management Of Resources. *Canadian Geographer*(24), 5-12.
- Butler, R. (1995). Introduction. R. Butler, & D. Pearce içinde, *Change in Tourism People, Places, Processes* (s. 2). London: Routledge.
- Butler, R. (2004). Geographical Research On Tourism, Recreation And Leisure: Origins, Eras And Directions. *Tourism Geographies*, 6 (2), 143-62.
- Butler, R. (2011). Turizm Area Life Cycle. *Contemporary Tourism Reviews*, 1-33.
- Catry, B., & Chevalier. (1974). Market Share Strategy and Product Life Cycle. *Journal of Marketing*(38), 29-34.
- Christaller, W. (1963). Some considerations of tourism location in Europe: the peripheral regions-underdeveloped countries-recreation areas. *Regional Science Association Papers*, 12, 95-105.
- Cooper, C., & Jackson, S. (1989). Destination Life Cycle: The Isle of Man Case Study. *Annals of Tourism Research*(16), 377-398.
- Crouch(ed), D. (1999). *Leisure/Tourism Geographies*. Londra: Routledge.

- Doxey, G. V. (1975). A Causation Theory of Visitor-resident İrritants: Methodology and Research İnferences. *Travel and Tourism Research Asossiation Sixth Annual Conferance Proceedings* (s. 195-198). içinde California.
- Emekli, G. (2000). Gelişimi Yapısı ve Sorunlarıyla Kuşadası Nüfusu. A. Şerifoğlu içinde, *Kuşadası: Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*. Kuşadası: Kuşadası Belediye Yayınları.
- Erdemgil, S. (2000). Pygela kenti ve sorunları. A. Şerifoğlu içinde, *Kuşadası:Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*. Kuşadası: Kuşadası Belediyesi Yayınları.
- Ergül, A. (2008). Kuşadası'nda Turizim Hareketi I,II,III. *Kuşadası Yerel Tarih Araştırmaları Grubu Bülteni*(10,11,12), 6.
- Ersoy, İ. K. (2000). Kuşadası Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı'Nın Tarihlendirilmesi Ve Bazı Mimari Ayrıntıların Değerlendirilmesi. A. Şerifoğlu içinde, *Kuşadası:Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*. Kuşadası: Kuşadası Belediyesi Yayınları.
- Formica, S., & Uysal, M. (1996). The Revitalization of İtaly As A Tourist Destination. *Tourism Management*, 17(5), 323-331.
- Getz. (1992). Tourism Planning and Destination Life Cycle. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 752-770.
- Gierczak, B. (2011). The History of Tourist Transport After The Modern Indrusrial Revolution. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 275-281.
- Gilbert, E. (1939). The growth of inland and seaside health resorts in England. *The Scottish Geographical Magazine*, 55(1), 16-35.
- Gold, J., & Ward, S. (1994). *Place Promotion: The Use of Publicity and Marketing to Sell*. Chichester: John Wiley.
- Gürdal, M. (2000). Kuşadası'Nda Tarihi Ve Kültürel Değerlerin Tanıtımı Ve Turizm Amaçlı Kullanımı. A. Şerifoğlu içinde, *Kuşadası:Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*. Kuşadası: Kuşadası Belediyesi Yayınları.
- Güzel, Ö. (2014). Postmodern Çağ Tatil Deneyimlerinde Hazcı Tepki Basamağı Çıktısı Olarak Temalı Oteller. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*(13), 1-15.
- Hall, C. M., & Page, S. J. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation* (3 b.). Oxon: Routledge.

- Harvey, D. (1996). *Postmodernliğin Durumu*. (S. Savran, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Haywood, K. (1986). Can the tourist-Area lifecycle be made operational? *Tourism Management*(7), 157-167.
- Hovinen, G. (1982). Visitor Cycles: Outlook For Tourism İn Lancaster County. *Annals of Tourism Research*(9), 570-573.
- Kahraman, C. (2011). Kuşadası Körfezi Kıyı Alanları Kullanımı Ve Sorunları. *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, İ. (2005). Sosyal Teori ve Beşeri Coğrafya. S. Avcı, & H. Turoğlu içinde, *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 Bildiriler Kitabı* (s. 257-266). İstanbul.
- Kaygalak, İ. (2011). Türkiye'de Sanayi Kümelenmesi. İzmir.
- Kaygalak, İ. (2011a). Postmodern Eleştirilerin Coğrafi Düşünce ve Yeni Mekan Kavrayışları Üzerine Yansımaları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 1-10.
- Kozak, M. A., Evren, S., & Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 7-22.
- KUTO. (2005). *Kuşadası Yerel Ekonomik Araştırma Raporu*. Kuşadası: Kuşadası Ticaret Odası.
- Lee, Y., & Weaver, D. (2014). The Tourism Area Life Cycle in Kim Yujeong Literary Village, Korea. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(2), 181-198.
- Ma, M. (2013). *Tourism Area Development from an Evolutionary Economic Geography Perspective: The Case of Guilin, China*. Kiel: Kiel University.
- Martin, B., & Uysal, M. (1990). An Examination of The Relationship Between Carrying Capacity and The Tourism Life Cycle: Management and Policy Implications. *Journal of Environmental Management*(31), 327-333.
- Mathieson, A., & Wall, G. (1996). *Tourism: Economic, Physical and Social Impact*. Londra.
- Mercangöz, Z. (2000). Kuşadası'nın Kültür Mirasında İki Bizans Kalıntısı: Kurşunlu Manastır Ve Kadı Kalesi. A. Şerifoğlu içinde, *Kuşadası: Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*. Kuşadası: Kuşadası Belediyesi Yayınları.
- Meyer-Arendt, K. (1985). The Grand Isle, Louisiana Resort Cycle. *Annals of Tourism Research*(12), 449-466.

- Moss, S., Ryan, C., & Wagoner, C. (2003). An Empirical Test of Butler's Resort Product Life Cycle: Forecasting Casino Winnings. *Journal of Travel Research*, 41, 393-399.
- Mowforth, M., & Munt, I. (2003). *Tourism and Sustainability: Development and Tourism in the Third*. Londra: Routledge.
- Murphy, P. (1985). *Tourism: A Community Approach*. Londra: Routledge.
- Odabaşı, Y. (2006). *Postmodern Pazarlama*. Mediacat Yayınları: İstanbul.
- Özgüç, N. (2003). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özgür, H. (2000). Kuşadası'nda Çarpık Kentleşmenin Kısa Tarihi ve Turizm Üzerine Etkileri. A. Şerifoğlu içinde, *Kuşadası: Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*. Kuşadası: Kuşadası Belediyesi Yayınları.
- Öztürk, M., Efe, R., Çelik, A., Başlar, S., & Scimone, E. F. (2000). Dilek Yarımadası Milli Parkı'nın Biyocoğrafya Özelliklerinin Kuşadası'nın Gelişimine Katkısı. A. Şerifoğlu içinde, *Kuşadası: Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu*. Kuşadası: Kuşadası Belediyesi Yayınları.
- Plog, S. (1974). Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity. *The Cornell Hotel and Restaurant Quarterly*(14), 55-58.
- Pointig, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Uygarlıkların Çöküşü*. (A. Başçı-Sander, Çev.) İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- Rodrigue, J. P. (2006). *The Geography of Transport Systems*. Oxon: Routledge.
- Roney, S. A. (2001). *Turizm Bir Sistemin Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Roney, S. A. (2002). Fordizmden Post Fordizme Geçiş Sürecinin Turizme Yansımaları: Kitle Turizmi ve Alternatif Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 9-14.
- Shaw, G., & Williams, A. M. (1994). *Critical Issues in Tourism: A Geographical Perspective*. Oxford: Blackwell.
- Somuncu, M., Akpınar, N., Çabukkaya, N., Kurum, E., & Ecerel, T. Ö. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesi Yaylarında Çevresel Değişim*. Ankara: Ankara Üniveristesi Yayınevi.
- Stansfield, C. (1978). Atlantic City and Resort Cycle. *Annals of Tourism Research*, 5(2), 238-251.

- Strapp, J. (1988). The Resort Cycle and Second Homes. *Annals of Tourism Research*(16), 504-516.
- Şavran, T. G. (2009). Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri. N. Suğur içinde, *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (s. 78-96). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tekeli, İ. (2010). Mekan Organizasyonlarının İncelenmesinde Bilimsel Stratejiler ve Dil Sorunu. İ. Tekeli içinde, *Mekansal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları* (s. 19-50). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekili, İ. (2010a). Mekan Anlayışında ve Coğrafyada Kant'çı Çizginin Gelişimi. İ. Tekeli içinde, *Mekansal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları* (s. 51-68). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2010b). Mekana ve Zamana Eşdeğerde Önem Veren Bir Sosyal Bilimin Gerekliliği Üzerine. İ. Tekeli içinde, *Mekansal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları* (s. 71-94). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2010c). Çok Paradigmali Bir Sosyal Bilim Alanında Yaşamak. İ. Tekeli içinde, *Mekansal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları* (s. 237-249). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toh, R., Khan, H., & Koh, A. (2001). A Travel Balance Approach for Examining Tourism Area Life Cycle: The Case of Singapore. *Journal of Travel Research*, 39, 426-432.
- Tokuçuoğlu, B., & Esin, Ş. (2014). *Kuşadası Rant Politikaları ve Liman*. İstanbul: Kaledon.
- Tut, G. (2013). Neoliberal Ekonomide Turizm ve Rant: KUşadası Kruvaziyer Limanı Özelleştirmesi Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2009). *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Urry, J. (2009). *Turist Bakışı*. (E. T. Yıldız, Çev.) Ankara: Bilge Su.
- UNWTO. (1996). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2001). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2006). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.
- UNWTO. (2015). *UNWTO Tourism Highlights*. UNTWO.

Williams, M. (1993). An Expansion of The Tourist SiteCycle Mode: The Case of Minorca. *Journal of Tourism Studies*, 24(4), 24-32

Whitaker, R. (1988, Şubat 27). Welcome to The Costa del Kebab. *Independent*.

Yarcan, Ş. (1998). *Türkiye'de Turizm ve Uluşlararasılaşma*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Yavan, N. (2005). Bilim Felsefesi Bakımından Coğrafyada Pozitivist Yaklaşım. S. Avcı, & H. Turoğlu içinde, *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 Bildiriler Kitabı* (s. 405-414). İstanbul.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldız, Z. (2011). Turizm Sektörü Gelişimi ve İstihdam Üzerine Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.

Yılmaz, Ö. D. (2007). Dünyada ve Türkiye'de Turizmin Tarihsel Gelişimi. O. İçöz içinde, *Genel Turizm-Temel Kavramlar ve İlkeler* (s. 21-37). Ankara: Turhan Kitabevi.

İnternet Kaynakları

- Kuşadası Kent Merkezinde Yer Alan Halk Plajının Eski Bir Görüntüsü. (t.y). Erişim:20.01.2016,
http://www.sehirailem.com/sehirresimler/sehirresim/sehirailem_bilgi_AYDiN_KUADASi_Plajlar_Kusadasi-Merkez-sehir-Plaji_5454.jpg
- Güzelçamlı Plajı. (t.y). Erişim:20.01.2016,
<http://www.aydinpost.com/d/news/9835.jpg>

- Ltf Suyolcu Cinayeti (t.y). Erişim:20.01.2016,
<http://www.egemeclisi.com/haber/33539/lutfi-suyolcu-cinayeti.html>

EKLER

EK-1 Görüşme Formu

Turizm Alanlarının Yaşam Döngüsü Üzerine Bir Araştırma: Kuşadası Örneği

Kuşadası'nda Turizm Sektörü ile İlgili Kişilere Yönelik Mülakat Formu

İyi günler, bu mülakat formu Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü'nde yürütülmekte olan “Turizm Alanlarının Yaşam Döngüsü Üzerine Bir Araştırma: Kuşadası Örneği” başlıklı yüksek lisans çalışması kapsamında yapılmaktadır. Mülakata katılım isteğinize bağlıdır. Bu ankete içtenlikle vereceğiniz cevaplar, Kuşadası'nda turizmin evrimini sosyal, ekonomik ve kültürel ve politik bağlamda nasıl geliştiğini ve özelliklerinin ne olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu sayede gelecek turizm alanlarının dönüşümü için alınacak kararlara katkı sağlayacak ve yol gösterecek bir çalışma yapılmış olacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi-Coğrafya Bölümü

İsmet GÜNEY

Birinci Bölüm: Katılımcıya ilişkin bilgiler.

- Kurum adı:
- Katılımcı adı:
- Görevi:
- Kuşadası'nda turizm deneyimi süresi:
- Görüşme tarihi
- İletişim:

İkinci Bölüm: Kuşadası'nda turizmin gelişimi hakkındaki görüşler.

- Bir turizm destinasyonu olarak Kuşadası'nda 1980'lerdeki başlangıç koşullarına nasıldı?
- Kuşadası'ndaki turizmin gelişim sürecinden ve gelişimin aşamalarından bahsedebilir misiniz ve bu aşamalara ilişkin çarpıcı gözlemlerinizi nelerdir?
- Kuşadası'nda turizmin gelişimi üzerine önemli sayılabilecek tarihi olaylar nelerdir?
- Kuşadası'nda turizmin gelişimini etkileyen ana faktör/ler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Üçüncü Bölüm: Kurumsal değişim ve etkileri

- Turizmin başladığı yıl olan 1980'lerden itibaren turizmle ilgili oluşturulan ulusal politikalar hakkında bilgilerinizi nelerdir. Bu politikaların Kuşadası ölçeğindeki etkileri nelerdir?
- Ulusal ölçekte 5 yılda bir yapılan kalkınma planlarının(veya turizm planlarının) Kuşadası üzerine etkileri nelerdir?
- Şimdiye kadar bildiğiniz Kuşadası için kaç tane turizm planı ve stratejisi var? Bu planlar Kuşadası'ndaki turizmin gelişmesine katkı sağladı mı?
- Kuşadası'ndaki turizmin gelişmesinde ana faktör ya da itici güç olarak, şimdiye kadar yapılan politikalar ve turizm planlarının etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Dördüncü Bölüm: Turistik çekiciliklerdeki yenilikler ve onların etkileri

- Tarihsel bir sıralama ile Kuşadası'nda turizmin başlangıcı ve gelişimini anlatabilir misiniz?
- Kuşadası'nda turizm ile ilgili başarılı ve başarısız faaliyetleri ya da ürünler hakkında bilgi verebilir misiniz? Bunlar niçin başarılı ya da başarısız oldu?
- Turistik çekici yeniliklerin ya da yatırımların turizmin gelişimi bakımından ana güç olduğunu düşünüyor musunuz?

Beşinci Bölüm: Devlet ve girişimciler arasındaki etkileşim

- Devlet ve girişimciler turizmin farklı aşamalarında Kuşadası'nda turizme değer mekânlara ne tür yatırımlar, yapılar ve alt yapılara destek vermiştir. Bu destekler zaman içinde nasıl bir değişim geçirdi?
- Devlet ve girişimciler ne tür bir ilişki geliştirdiler? Bu ilişki zaman içinde nasıl değişti ve turizmin gelişimini nasıl etkilerdi?
- Turizmin başlangıcında hükümet ve girişimciler önündeki en önemli engel ne idi? Bu engeller zaman içinde nasıl bir değişim yaşadı?
- Kuşadası'nın geleceğinde birlikleri güçlendirmek, koordinasyonu artırmak ve yeni yatırımları artırmak için hükümet/devlet ne tür politikalar geliştirilmeli ve çabalar sarf edilmeli.

Kuşadası'nda şaşkına çeviren yasak!

Kuşadası ilçesinde kanalizasyon atıklarının denize karışması üzerine, 2 plaj girişe kapatıldı.

Paylaş

Tweet

Sitene Ekle

Yorum Yaz

0

İki plaj kirlilik yüzünden kapatıldı

Aydın Büyükşehir Belediyesi Altyapı Su ve Kanalizasyon İdaresi (ASKİ) Genel Müdürlüğü'nün Kuşadası'nda bulunan üç terfi istasyonunda yaşanan arıza nedeniyle pis suların denize karıştığıının tespit edilmesi üzerine iki plaj vatandaşlara kapatıldı.

Paylaş

Tweet

Sitene Ekle

Yorum Yaz

0

Akdeniz Foku'nun yuvalama alanında dozerle çalışma tepkisi

Aydın'ın Kuşadası İlçesi'nde, Doğal Botanik Parkı ilan edilen ve nesli tükenmekte olan Akdeniz Foku'nun bilinen tek yuvalama alanının bulunduğu bölgede bir otel tarafından yaptırılan dozerle çalışma çevrecilerin tepkisini yolaçtı. Çevreciler, bölgede çalışmaların bir an önce son bulmasını istiyor.

f Paylaş

Twitter Tweet

g+

Sitene Ekle

Yorum Yaz

0

Derin Devlete Kafa Tutan Başkanı Mafya Öldürdü

LÜTFİ SUYOLCU

CİNAYETİ

Engin
TATLIBAL
HABERİ

f Beğen

Paylaş

0

Twitter Tweetle

G+

f

Facebook'ta paylaş

WhatsApp

A+ A-

90'lı yıllarda kaçakçılığın batıdaki merkezi haline gelen Kuşadası'nda mafyaya ve derin devlete karşı dik duran Belediye Başkanı Lütfi Suyolcu, iki tetikçinin silahlarından çıkan kurşunlarla can vermişti.

ENGİN TATLIBAL / EGE MECLİSİ - Belediye, insanların doğumuyla başlayan hayatları boyunca her an iç içe yaşadıkları bir kurum. Çocukken okuduğumuz okulları belediye onarıyor, her sabah işe giderken bindiğimiz araçları belediye işletiyor, musluktan akan sudan eve çıkılacak yeni kata kadar yaşamın pek çok alanında belediye yer alıyor. Öldüğümüzde de cenazemizi belediye kaldırıyor.

Kuşadası ve Marmaris sele teslim oldu

Aydın'ın Kuşadası ilçesinde dün yaşanan selin ardından başlatılan temizlik ve hasar tespit çalışmaları devam ediyor. Muğla'nın Marmaris İlçesi'nde, gece aralıklarla devam eden sağanak yağmur hayatı olumsuz etkiledi

Paylaş Tweet G+1 0 8+

Sitene Ekle Yorum Yaz 0

Kuşadası'nda 'gay' krizi

EMİNE GÖZEN, TOLGA ALBAY Kuşadası

Kuşadası'na bir günlük tur için gelen çoğu Amerikalı 850 gay, polisçe Efes'e sokulmadı ve sınır dışı edildi. Turistler isyan ederken, rehberler ve esnaf polisle tartıştı. Kuşadası Belediye Başkanı Fuat Akdoğan, turistlerden özür diledi. Turistlerin İçişleri Bakanlığı'nın eşcinsellerin toplu halde gezmelerini engelleyen genelgesi nedeniyle Efes'e sokulmadığı öne sürüldü.

İsrail'den yola çıkan Amerika, Hollanda, Fransa ve İngiltere'den 800 gay turisti taşıyan Tura Gemi Turizm Acentası'na ait Olympie Vuyager adlı gemi, dün saat 14.30'da Kuşadası Limanı'na demir attı. Aralarında bir çift lezbiyen ve dört transseksüelin de bulunduğu sıradışı cinsel tercihlili turistler, gemiden inip gümrükte hatıra fotoğrafı çekti. Turistler daha sonra kendilerini Efes antik kentine götürecek 25 otobüse bindi, Selçuk'a doğru yola çıktı.

Yolda sürpriz

Turist otobüslerinden 17'si Selçuk'a giriş yaptı. Grubun arkasında kalan sekiz otobüs ise, Kuşadası - Selçuk sınırındaki Kuştur tesisleri önünde polisçe durduruldu. Neye uğradıklarını şaşırarak gay turistlerin limana geri dönmesi istendi. Talimatın İçişleri Bakanlığı'ndan geldiği belirtilerek, turist otobüsleri limana geri döndürüldü. Gayler'in gemilerine bindirilip geri gönderileceği belirtildi.

Kuşadası esnafı isyan etti: Acenteler turiste bizi kötülüyor!

20.9.2012 - 09:40:49

 Yazıcı Dostu Gösterim | Arkadaşına Gönder | Ana Sayfa

Günde yaklaşık 10 bin turist gelen ilçesi Kuşadası'nda, esnafın büyük bölümü siftahsız dükkan kapattı. Esnaf, yine acente ile anlaşmalı mağazaları suçladı.

Okulların açılmasıyla yerli turistin döndüğünü, havaların serinlemesiyle birlikte yaşlı turistlerin geldiği Kuşadası'nda "Yüksek sezon" olarak nitelenen Eylül ayında beklediği satışı yapamayan esnaf mutsuz.

Kuşadası limanına bu sabah yanaşan Ruby Princess, Silver Wind, To Caliston, Splendour Seas ile Navigator gemileri yaklaşık 10 bin turist getirdi. Efes Antik Kenti ve Meryemana Evi gezileri sonrası turistlerin büyük alışveriş merkezlerine yönlendirilmesi çarşı esnafını isyan ettirdi.

Dünyada yaşanan ekonomik kriz nedeniyle turistlerin alım gücünün düştüğünü ileri süren halıcı Varol Bozdağ, buna bir de acentelerle anlaşmalı mağazaların yüksek komisyon ilişkisinin darbe vurduğunu söyledi.

Anlaşmalı mağazaların da gelişmelerden memnun olmadığını ifade eden Bozdağ, "Kuşadası esnafı bitme noktasına geldi. Esnafı acentelerle anlaşmalı mağazalar arasındaki yüzde 52'lere varan komisyonlar bitirdi. Mağazaların ön ödeme yaptığı, yüksek komisyon ödediği acenteler gemide esnafı karalıyor. 'Gruptan ayrılmayın, tek başınıza alışveriş yapmayın' diyor. İş yapsın, yapmasın otobüs başına 300 dolar acenteye para ödeniyor. Kuşadası'nda 100 milyon dolarlık iş yapılıyorsa bunun 50 milyon doları gemi acentelerine gidiyor. Dünyada yaşanan ekonomik kriz nedeniyle zaten turistin alım gücü düştü. Küçük esnaf büyük sıkıntılar içinde, büyükler batmak üzere. Bu sistemi yaratan, daha fazla komisyon, daha fazla avans verenlere sıra geldi. Sistem çöktü" dedi. (Hürriyet)

EK-3 Kuşadası Fotoğrafları

Foto.8. Kuşadası Heykeli

Foto. 9. Eski Halk Plajı Sahili ve Ardındaki Yapılaşma

Foto.10. Kent Merkezinden Eski Halk Plajına Kavuşan Kanal

Foto.11. Eski Halk Plajından Arta Kalan Küçük Bir Kumsal

Foto.12. Turistik Değere Sahip Kuşadası'nın Rum Evleri(1)

Foto.13. Turistik Değere Sahip Kuşadası'nın Rum Evleri(2)

ÖZET

Son yıllarda belli başlı turist destinasyonlarından biri olarak gelişme gösteren ve Dünya’da 2013 yılında 38 milyon ziyaretçiyle en çok uluslararası turist çeken 6. destinasyon olan Türkiye’de, önemli deniz turizmi merkezleri olan Saroz Körfezi, Ayvalık, Kuşadası, Bodrum ve Antalya gibi tatil yerleri çirkin, plansız bir büyümeyle büyük bir tahribat sonucu İngiltere’deki Blackpool ile aynı kaderi paylaşma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Çünkü bu mekânlarda sürekli olarak yeni binalar inşa edilmekte, toz ve gürültü kirliliği görülmekte bu hızlı gelişme karşısında sahil yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle araştırmada, Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli ile Türkiye’de turizme ilk açılan mekânlardan biri olan Kuşadası turizminin yaşam döngüsünü ortaya koyup, bu döngünün gelecekte nereye varacağını incelemektedir. Bu çerçevede araştırma boyunca şu sorulara yanıt aranacaktır: Turizm alanları yaşam döngüsü teorisi nedir? Kuşadası’ndaki mevcut turizm sektörü turizm alanları yaşam döngüsü teorisinde hangi evrededir? Kuşadası’nda turizmin başlangıcı, gelişimi ve bugünkü durumunda hangi faktörler etkili olmuştur?

Araştırma boyunca, bu sorulara cevap aranırken çok çeşitli birincil ve ikincil veri kaynakları elde edilmeye çalışılmıştır. Bu verilerin temininde nitel araştırmalarda en çok kullanılan, görüşme, gözlem ve yazılı dokümanların incelenmesi teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla analize tabi tutulmuştur. Sonuç olarak, Butler’in teorisinde ortaya atılan bütün aşamalar ne yazık ki Kuşadası’nda yaşamıştır. Bu aşamadan sonra Türkiye’nin turizm politikalarının bir yansıması olarak Kuşadası’nın iyi bir model oluşturması ve sürdürülebilir turizm temellerinin ülke çapında atılması için gerekli derslerin çıkarılabileceği bir destinasyon olarak görülmektedir.

ABSTRACT

Critical destinations of sea tourism like Saros, Ayvalık, Kuşadası, Bodrum and Antalya in Turkey which is one of the most developing areas all over the World, have the common destiny with Blackpool in England which has the unplanned urbanization problem. In these cities, new buildings are always raising, dust and noise pollution are always increasing. And there is no enough seaside. For this reason, in the research, the aim is that to dedicate the lifecycle of tourism in Turkey and compare this with the lifecycle of tourism in Kuşadası which is the first gate of tourism in Turkey. In this case, the answers will be questioning on the research: What is the theory of lifecycle in touristic places? Kuşadası is in which phases according to that theory? What were the reasons for development of Tourism in Kuşadası, in the beginning, devoloping and today?

During the research, while seeking for these questions, there are used many primary and secondary resources. While doing this, what the most important techniques were meeting, observing and analyzing of written documents. Datas are descriptively analyzied. Finally, all processes of Butler's theory is seen in Kuşadası, as well. After this process, to become a good model for tourism in Turkey, some necessary things should be done in Kuşadası.